

Színház

KRITIKUSDÍJ 2010/2011

Külföldi kritikusok a POSZT-ról

Szeget szeggel

Salzburgi Ünnepi Játékok

Színházportré:
Vígsház

392 Ft

nka

Nemzeti Kulturális Alap

Dr. Csabai Tiborné Török Mária
(1925-2011)

Lapunk főszerkesztő-helyettese volt 1968-tól 1988 végéig, de valójában ő hozta létre, ő szerkesztette a *SZÍNHÁZ*-at, majd a főszerkesztő Boldizsár Iván halála után még egy évig, visszavonulásáig ő vezette a szerkesztőséget, anélkül, hogy kiírta volna rá a nevét.

Ez jellemezte, a legfontosabb ember volt, és a háttérben maradt, alapított, irányított, koncepciót gondolt ki, és gondoskodott a megvalósulásáról. A pártapparátusból érkezett, ami a mai olvasóban gyanút kelthet, csak-hogy Csabai Mari nem volt „apparatcsik”, menekült a minisztériumból, viszont onnan kellett érkeznie, hogy megbízhatónak ítéljék egy párthatározattal létrehozott színházi folyóirat megszervezésére. Ő keresett és talált főszerkesztőt, ő szerződtette a belső munkatársakat, kezdő, épphogy ismert fiatalokat. (Egy nagy hatalmú szíinigazgató megkérdezte tőle, mit akar ezektől a fiatal dilettánsoktól. Azt válaszolta, a fiatal dilettánsokból még lehet valami, legrosszabb esetben öreg dilettáns, de az öreg dilettánsokból már semmi sem lehet.)

Soha semmiben nem követte a hivatalos „pártvonalat”, az első szerkesztőségi órák 1968 augusztusának végén azzal teltek el, hogy hangosan szidta a Varsói Szerződés prágai bevonulását. Az első pillanattól kezdve a szinte a lappal együtt induló fiatal színházat, Kaposvárt, Szolnokot, Kecskemétet (Zsámbékit, Babarczyt, Aschert, Székelyt, Rusztot) támogatta. Számtalanszor kellett megvédeni lapszámokat a pártközpontból vagy a Színházművészeti Szövetségből érkező támadásoktól. Az előbbieket a politikai irányvonaltól való eltérést kifogásolták, az utóbbiak vezetői közül többen – színházi emberek lévén – a kritikát nem tudták elviselni, annál kevésbé, mert a *SZÍNHÁZ* hivatalosan a Szövetség folyóirata volt. Boldizsár is, Csabai Mari is a saját „vonalukon” védték ki a támadásokat, egy ideig a Szövetség emblémáját is levetették. Amikor már nem volt mit tenni, és a hatalom a megjelent lapból emelt ki cikket úgy, hogy az egészet újranyomatta, Mari tajtékozott a dühtől. (Az online archívumban föllelhető olyan lapszám, amelyben a címlapon feltüntetett cikk hiányzik a belívből.)

Biztos ízléssel különböztette meg a tehetséget a tehetségtelentől, a művészt a kommersztől, az újító szellemet a konform megfelelni akarástól. Véleményét sohasem írta körül, egyenes, szókimondó, olykor nyers volt, s mellé szellemes, ironikus, néha kaján. Széles szerzői kört alakított ki, a legkiválóbb írók, esztéták, kritikusok és színházi emberek írtak a *SZÍNHÁZ*-ba, amely az ő ideje alatt az egyetlen színházi folyóirat volt.

Visszavonulása után sem szakadt el a szerkesztőségtől, betegsége – egyre romló látása – ellenére figyelemmel követte munkánkat. 2008 őszén felköszönthettük a Bárka Színházban, a lap negyvenéves évfordulóját ünneplő összejevetelen.

Következő számunkban búcsúzzunk Tőle.

JÁNOS KIRÁLY
A Színkritikusok Díja
Schiller Kata felvétele

(2. oldal)

KALOCSA
Vígyszínház
Koncz Zsuzsa felvétele

(29. oldal)

FAUST
Salzburgi Ünnepi Játékok
Arno Declair felvétele

(40. oldal)

2 A Színkritikusok Díja 2010/2011

Magyar játékszín

17 **Herczog Noémi:**
A Horváth Jancsi szeme
Még egyszer
az Egyszer élünk-ről

24 **Píszí a POSZT?**
Beszélgetés külföldi
kritikusokkal

Színházportré

29 **Karsai György:**
Genius loci
A Vígyszínház elmúlt
két évadáról

Világszínház

40 **Koltai Tamás:**
Az ördög a részletekben van
Bayreuth, Salzburg 2011

45 **Tompa Andrea:**
Fejben dől el
A Nature Theater
of Oklahoma és
a nem kreatív írás

A címlapon: Lars Eidinger (Angelo) a *Szeget szeggel*-ben (Salzburgi Ünnepi Játékok) • Arno Declair felvétele

A hátsó borítón: A *Tannhäuser* a Bayreuthi Ünnepi Játékokon • Enrico Nawrath felvétele

színház

MAGYAR SZÍNHÁZI TÁRSASÁG IORSZÁGOS
SZÍNHÁZTÖRTÉNETI MÚZEUM ÉS INTÉZET

XLIV. évfolyam 10. szám
2011. október

Megjelenik havonta
XLIV. évfolyam
HU-ISSN 0039-8136

www.szinhaz.net

FŐSZERKESZTŐ: KOLTAI TAMÁS. FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES: TOMPA ANDREA (világszínház). A SZERKESZTŐSÉG: CSOMOR MÁRTONNÉ (szerkesztőségi titkár); HERNER DÁNIEL (technikai munkatárs); KONCZ ZSUZSA (képszerkesztő); KUTSZEGI CSABA (tánc, szinhaz.net); SZÁNTÓ JUDIT.

Szerkesztőség és kiadó (SZÍNHÁZ ALAPÍTVÁNY): 1126 Budapest, XII., Németvölgyi út 6. III/2.; Telefon/fax: 214-3770, 214-5937; (bankszámlaszám: 10402166-21624669-00000000), <http://www.szinhaz.net>; e-mail: szinhaz.folyoirat@t-online.hu; Felelős kiadó: KOLTAI TAMÁS

Terjeszti LAPKER Rt. és alternatív terjesztők. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető a szerkesztőségben, közvetlenül a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál (Bp., VIII., Orczy tér 1. Tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp., 1900). További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu. Pénzforgalmi jelzőszám: 11991102-02102799. Előfizetés egy évre: 3900 Ft – Egy példány ára: 392 Ft.

Tipográfia: Kálmán Tünde. Nyomdai előkészítés: Dupla Studio. A nyomás készült: Multiszolg Bt., Vác

TÁMOGATÓK: Nemzeti Erőforrás Minisztérium,
Nemzeti Kulturális Alap,
a Fővárosi Közgazdászati és Statisztikai Bizottsága,
Nemzeti Civil Alap,
Szabad Sajtó Alapítvány,
József Attila Kulturális és Szociális Alapítvány

A Színkritikusok Díja 2010/2011

A legjobb új magyar dráma: TÉREY JÁNOS: JEREMIÁS, AVAGY ISTEN HIDEGE

A legjobb előadás: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGERT AZONTÚL TŰNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János)

A legjobb rendezés: JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, rendezte: Bagossy László)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: CABARET (Centrál Színház, rendezte: Bozsik Yvette)

A legjobb független színházi előadás: KORIJOLÁNUSZ (HOPPart Társulat, rendezte: Polgár Csaba)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: CYBER CYRANO (Kolibri Színház, rendezte: Vidovszky György) és A KIS LORD (Weöres Sándor Színház, Szombathely, rendezte: Jeles András)

A legjobb női főszereplő: MÉSZÁROS SÁRA (A *selyemcipő*, Gárdonyi Géza Színház, Eger) és MOLNÁR PIROSKA (Én vagyok a Te, Nemzeti Színház)

A legjobb férfi főszereplő: MUCSI ZOLTÁN (*Nehéz*, Bárka Színház)

A legjobb női mellékszereplő: LÁZÁR KATI (*Nehéz*, Bárka Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: KULKA JÁNOS (*Egyszer élünk, avagy a tenger azontúl tűnik semmiségbe*, Nemzeti Színház)

A legjobb díszlet: MEFISTOFELE (Magyar Állami Operaház, tervezte: Antal Csaba)

A legjobb jelmez: JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, tervezte: Ignjatovic Kristina)

A legjobb színházi zene: MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, Bella Máté)

A legígéretesebb pályakezdő: OROSZ ÁKOS (Maldype Színház)

Különdíj: BÍRÓ KRISZTA a *nőNYUGAT* című előadás létrehozásáért

A harmincegyedik kritikuszdíj életében olyan évadot zárunk, amelyhez hasonlót aligha láttunk. A rendszer-váltás óta talán a mostani volt a legzaklatottabb színházi évad. Az Országgyűlésben színházi előadásokról tárgyalnak, új színházi törvényt szavaznak, átalakulóban van az intézményrendszer és számos terület finanszírozása. Teátrumok vezetői nyíltan vagy burkoltan politizálnak. Az országban dúló politikai harcok és a feszültség pedig a színházakban és a színkritikában is jól tükröződik. Sorra íródnak az egyes kritikuskoknak szóló nyílt levelek, egyre többször éri bírálat a Színházi Kritikusok Céhét és magát a kritikát, sőt a díjat is – amint a kritikuszdíj jelöltjeit a céh meghirdette.

A feszült légkörben a színkritika is egyre nehezebben tudja ellátni azt a feladatát, amelyre szerződött: hogy pusztán műveket bíráljon. Magyarán, a kritika sem ártatlan: publicisztika keveredik a műfaji értelemben vett kritikával, a bírálat pedig gyakran túlmutat önmagán, könnyedén fogalmazódik meg benne előítélet vagy éppen politikai állásfoglalás, még akkor is, ha eredeti célja az volt, hogy egyszerűen mérlegre tegyen műveket. A színbírálat nehéz helyzete már nem csak és nem egyszerűen a kritikus egzisztenciális kérdéseivel függ össze (hiszen „csak” kritikusként ma már egyetlen kollégánk sem él meg), nemcsak a kritikát közlő struktúrák, lapok bizonytalanságával: a kritika olyan morális dilemmákkal került szembe, hogy gyakran saját feladatát téveszti szem elől. Egy politikailag-társadalmilag

zaklatott közegben, ahol a színházi szakmában is nagy a mesterségesen fenntartott és kártékony politikai megosztottság, ahol lehetetlen nem besorolódni, a kritika is nehezen találja helyét. Egyéni felelősség, döntés kérdése, hogy a kritikus távol marad-e a politikai zajoktól, milyen mértékben vesz részt a csatározásokban, vagy igyekszik egyszerűen és kizárólag esztétikai bírálatot mondani. Már ha ez egyáltalán lehetséges.

Holott a díj életében jelentős fordulat zajlik. A tavalyi, harmincadik színkritikus díjátadó, a díj történetében először, igazi, bár még mindig csak a szakma előtt bemutatott esemény volt: egy megírt, megrendezett előadás. Olyan ünnep – jelentős sajtóvisszhanggal –, amely méltó a magyar színházhoz és a díjhoz is. A kritikuszdíj magának a színháznak az ünnepe, annak a sok értéknek, amely a magyar színházban születik. Ezért is hirdettünk először jelöltek, hiszen számtalan teljesítmény van, amelyekre fel kell és fel akarjuk hívni a figyelmet. Az idei díjátadóra a Magyar Színházba már a színházkedvelő közönséget is meghívtuk.

A díj életében is jelentős előrelépésnek tudjuk, hogy az elmúlt évadban harminchat vidéki és határon túli színházi út valósult meg, amelyen összesen kétszáz kritikus vett részt (ki többször, ki egyszer sem: a Színházi Kritikusok Céhének e pillanatban ötvenhat tagja van). A kritikusok általában ennél természetesen több vidéki színházi előadást látnak, hiszen sok vendégszerepel Budapesten vagy fesztiválokon. Vidéki útjainkat főleg

az illető színházak segítségével szerveztük, néhányra saját forrást találtunk. Ezekre az utakra minimális pályázati támogatást kapunk, holott éppen az volna a legfontosabb, hogy minél nagyobb rálátásunk legyen az egész magyar színházi területre Sepsiszentgyörgytől Szombathelyig. Számos színház segítőkész, mert akarja, fontosnak tartja, és mert meg is teheti, hogy előadásait lássák a kritikusok. Hogy a végső jelöltlistán szereplő ötven alkotó, művész, társulat között tíz vidéki és határon túli színház is szerepel, abban mindannyiunk erőfeszítése és odafigyelése is benne van. Hiszen a díj „budapesti jellegét” szeretnénk csökkenteni, bár a túlsúlyon nehéz lenne gyökeresen változtatni: Budapesten jön létre a legtöbb színházi előadás, és itt lakik a kritikusok nagy része. A díjra való voksolás szabályai nem változtak, a kritikusnak évadonként minimum kilencven

új bemutatót kell megtekintenie a részvételhez. A céhtagok minden kategóriában három szavazatot adhatnak le, az első helyen leadott szavazat három pontot ér, a második kettő, a harmadik egy pontot. Az egy-egy kategóriában legtöbb pontot szerzett első három helyezettet hirdettük meg a kritikusdíj jelöltjeiként. Ők az évad legjobbjai a kritikusok szerint.

A céh számos új, aktív taggal bővült. Még soha nem volt ennyi, azaz huszonhét szavazó. Nyilván vannak elsöprő eredmények és jobban szóródó szavazatok. A kritikusdíj a kritikusok ízlését mutatja, és azt, ami elérhető, látható a számukra. Tehát nem mindenható és nem tévedhetetlen. Nem több, mint amit a neve is mutat: a kritikusok szerinti legjobbak.

Tompa Andrea, Jászay Tamás, Rádai Andrea

BALOGH TIBOR

Critical Lapok

A legjobb új magyar dráma: TASNÁDI ISTVÁN: CYBER CYRANO – VÖRÖS ISTVÁN: ARANY LÉPÉS – GARACZI LÁSZLÓ: OVIBRADER

A legjobb előadás: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – CIGÁNYOK (Katona József Színház, rendezte: Máté Gábor) – JÁTÉK A KASTÉLYBAN (Csiky Gergely Színház, Kaposvár, rendezte: Mohácsi János)

A legjobb rendezés: PSYCHÉ (Gyulai Várszínház, rendezte: Sopsits Árpád) – CALIGULA HELYTARTÓJA (Katona József Színház, Kecskemét, rendezte: Bagó Bertalan) – A VELENCEI KALMÁR (Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy, rendezte: Bocsárdi László)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: –

A legjobb független színházi előadás: –

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: CYBER CYRANO (Kolibri Színház, rendezte: Vidovszky György) – TÚL A MASZATHEGYEN (Budapest Bábszínház, rendezte: Néder Panni) – AZ ARANYKULCS (Stúdió „K” Színház, rendezte: Fodor Tamás)

A legjobb női főszereplő: NAGY MARI (*Magyar ünnep*, Nemzeti Színház) – PETRIK ANDREA (*Psyché*, Gyulai Várszínház) – KICSID GIZELLA (*A velencei kalmár*, Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy)

A legjobb férfi főszereplő: KOVÁCS ZSOLT (*Játék a kastélyban*, Csiky Gergely Színház, Kaposvár) – MUCSI ZOLTÁN (*Nehéz*, Bárka Színház) – DUNAI TAMÁS (*Caligula helytartója*, Katona József Színház, Kecskemét)

A legjobb női mellékszereplő: LÁZÁR KATI (*Nehéz*, Bárka Színház) – SZIRTES ÁGI (*Cigányok*, Katona József Színház) – HERCZENIK ANNA (*Tündöklő középser*, Pintér Béla és Társulata)

A legjobb férfi mellékszereplő: GÁSPÁR TIBOR (*Psyché*, Gyulai Várszínház) – ANDRÁSSY MÁTÉ (*Troilus és Cressida*, Gyulai Várszínház) – BEZERÉDI ZOLTÁN (*Cigányok*, Katona József Színház)

A legjobb díszlet: –

A legjobb jelmez: –

A legjobb színházi zene: TROILUS ÉS CRESSIDA (Gyulai Várszínház, Matkó Tamás) – EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, Kovács Márton) – MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, Bella Máté)

A legígéretesebb pályakezdő: PETRIK ANDREA (Gyulai Várszínház, *Psyché*) – SZALMA NOÉMI (Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza, *Passió; Aranycsapat; Szegény Dzsóni és Árnika*) – TROKÁN NÓRA (Katona József Színház, Kecskemét, *Anconai szerelmesek*)

Különdíj: OLEKSZANDR BILOZUB a rendezői koncepciót strukturáló játékterek tervezéséért: *Mesés férfiak szárnyakkal*,

Háry János (Csokonai Színház, Debrecen), *Az ember tragédiája* (Szegedi Szabadtéri Játékok) – UPOR LÁSZLÓ az előadások szellemi tartalmát döntően befolyásoló dramaturgi munkáért: *A tiszta méz* (József Attila Színház), *Troilus és Cressida* (Gyulai Várszínház) – CSIZMADIA TIBOR – pályaszakasz-díj a Gárdonyi Géza Színházban végzett társulatfejlesztő és művésziatekercet-teremtő tevékenységéért

BOGÁCSI ERZSÉBET

A legjobb új magyar dráma: ZÁVADA PÁL: MAGYAR ÜNNEP

A legjobb előadás: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János)

A legjobb rendezés: MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert) – YERMA (Radnóti Miklós Színház, rendezte: Rába Roland)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: –

A legjobb független színházi előadás: NEHÉZ ISTENNEK LENNI (Trafó – NXTSTP, rendezte: Mundruczó Kornél)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: –

A legjobb női főszereplő: WÉBER KATA (*Yerma*, Radnóti Miklós Színház) – SÖPTEI ANDREA (*Magyar ünnep*, Nemzeti Színház)

A legjobb férfi főszereplő: PÁL ANDRÁS (*Kár, hogy kurva*, Magyar Színház) – STOHL ANDRÁS (*Egyszer élünk avagy a tenger azontúl túnik semmiségbe*, Nemzeti Színház)

A legjobb női mellékszereplő: STEFANOVICS ANGÉLA (*Pizskos fotók*, Budapesti Kamaraszínház) – TÓTH ILDIKÓ (*Yerma*, Radnóti Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: KERESZTES TAMÁS (*Dilettánsok; Cigányok*, Katona József Színház) – KOVÁCS LEHEL (*Dilettánsok*, Katona József Színház) – HAJDUK KÁROLY (*Golden Dragon*, Katona József Színház)

A legjobb díszlet: CIGÁNYOK (Katona József Színház, tervezte: Cziegler Balázs) – DÜL-FÜL ÉS ELNÉMUL (Örkény Színház, tervezte: Izsák Lili) – KÁR, HOGY KURVA / OROSZ LEKVÁR / CALIGULA HELYTARTÓJA (Magyar Színház / Katona József Színház, Kecskemét, tervezte: Vereckei Rita)

A legjobb jelmez: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, tervezte: Remete Kriszta) – A SELYEMCIPŐ (Gárdonyi Géza Színház, Eger, tervezte: Benedek Mari) – CIGÁNYOK (Katona József Színház, tervezte: Füzér Anni)

A legjobb színházi zene: SZIRÉNÉNEK (Katona József Színház, Kákonyi Árpád, Sály László, Zombola Péter) – CIGÁNYOK (Katona József Színház, Sály László, Keresztes Tamás) – MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, Bella Máté)

A legígéretesebb pályakezdő: –

Különdíj: SILLÓ ISTVÁN karmester – TIHANYI ÁKOS koreográfus

BÓTA GÁBOR

Népszava

A legjobb új magyar dráma: HÁY JÁNOS: NEHÉZ – KOVÁCS MARTON – MOHÁCSI ISTVÁN – MOHÁCSI JÁNOS: EGY-SZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TŰNIK SEMMISÉGBE – MUNDRUCZÓ KORNÉL – BÍRÓ YVETTE: NEHÉZ ISTENNEK LENNI

A legjobb előadás: EGY-SZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TŰNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – MÉRTÉKET MÉRTÉKKEL (Kolozs-vári Állami Magyar Színház, rendezte: Matthias Langhoff) – JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, rendezte: Bagossy László)

A legjobb rendezés: MEFISTOFELE (Magyar Állami Operaház, rendezte: Kovalik Balázs) – NEHÉZ ISTENNEK LENNI (Trafó – NXTSTP, rendezte: Mundruczó Kornél) – CALIGULA HELY-TARTÓJA (Katona József Színház, Kecskemét, rendezte: Bagó Bertalan)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: PARASZTOPERA (Pécsi Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – A CHIOGGIAI

A legjobb díszlet: MEFISTOFELE (Magyar Állami Operaház, tervezte: Antal Csaba) – A NYOMORULTAK (Katona József Színház, Kecskemét, tervezte: Kentaur) – LEONCE ÉS LÉNA (Kolozs-vári Állami Magyar Színház, tervezte: Carmencita Brojboiu)

A legjobb jelmez: JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, tervezte: Ignjatovic Kristina) – LEONCE ÉS LÉNA (Kolozs-vári Állami Magyar Színház, tervezte: Carmencita Brojboiu) – DILETTÁNSOK (Katona József Színház, tervezte: Szakács Györgyi)

A legjobb színházi zene: EGY-SZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TŰNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, Kovács Márton) – A SZÍNHÁZ ZENÉJE (Csíki Játékszín, Cári Tibor) – MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, Bella Máté)

A legígéretesebb pályakezdő: OROSZ ÁKOS (Maladype, Platonov; Figaro házassága) – MÉSZÁROS PIROSKA (Nemzeti Színház, Három nővér) – TASNÁDI BENCE (Pesti Színház, Túl a Maszat-hegyen)

Különdíj: TOMPA GÁBOR az Interferenciák 2010 Nemzetközi Színházi Fesztivál megszervezéséért Kolozs-váron – VADÁSZ GYÖRGY a RaM Colosseum építészeti terveier – BÍRÓ KRISZTA a nŐNYUGAT szerkesztéséért

Koncz Zsuzsa felvétele

Térey János: Jeremiás, avagy Isten hidege (Nemzeti Színház)

Schiller Kata felvétele

Egyszer élünk (Nemzeti Színház)

CSETEPATÉ (Szatmárnémeti Északi Színház, rendezte: Keresztes Attila) – CABARET (Centrál Színház, rendezte: Bozsik Yvette)

A legjobb független színházi előadás: TÜNDÖKLŐ KÖZÉPSZER (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – JELENÉTEK A VIDÉKI ÉLETBŐL (Stúdió „K” Színház, rendezte: Koltai M. Gábor) – FIGARO HÁZASSÁGA (Maladype Színház, rendezte: Zsótér Sándor)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: A GYÁVA (Kolibri Pince, rendezte: Scherer Péter) – ORSZÁGALMA (Jászai Mari Színház, Népház, rendezte: Kárpáti István) – A SÁRKÁNY (KoMa, rendezte: Vékes Csaba)

A legjobb női főszereplő: SZIRTES ÁGI (Cigányok, Katona József Színház) – BÖRCSÖK ENIKŐ (Nemsenkilény, Orlai Produkciós Iroda) – FULLAJTÁR ANDREA (Nardost, Katona József Színház, Kamra)

A legjobb férfi főszereplő: HATHÁZI ANDRÁS (Mértéket mértékkel, Kolozs-vári Állami Magyar Színház) – KERESZTES TAMÁS (Cabaret, Centrál Színház) – MUCSI ZOLTÁN (Nehéz, Bárka Színház)

A legjobb női mellékszereplő: TÖRŐCSIK MARI (Figaro házassága, Maladype Színház) – LÁZÁR KATI (Nehéz, Bárka Színház) – TAKÁCS KATALIN (Szerelmem / Szeret...lek, Miskolci Nemzeti Színház / HOPPart Társulat és Manna)

A legjobb férfi mellékszereplő: KULKA JÁNOS (Egyszer élünk avagy a tenger azontúl tűnik semmiségbe, Nemzeti Színház) – KÓTI ÁRPÁD (A revizor, Csokonai Színház, Debrecen) – SPINDLER BÉLA (Hippolyt, a lakáj, Karinthi Színház)

BUDAI KATALIN

Nemzeti Erőforrás Minisztérium

A legjobb új magyar dráma: HÁY JÁNOS: NEHÉZ – TASNÁDI ISVÁN: CYBER CYRANO – SZÁLINGER BALÁZS: A TISZTA MÉZ

A legjobb előadás: HÁROM NŐVÉR (Nemzeti Színház, rendezte: Andrei Șerban) – JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, rendezte: Bagossy László) – nŐNYUGAT (Thália Színház, rendezte: Mácsai Pál)

A legjobb rendezés: JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, rendezte: Bagossy László) – A VELENCEI KALMÁR (Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy, rendezte: Bocsárdi László) – A MI-ZANTRÓP (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: A FALU ROSSZA (Vajdasági Tanyaszínház, rendezte: Táborosi Margareta) – CABARET (Centrál Színház, rendezte: Bozsik Yvette) – SWEET CHARITY (Magyar Színház, rendezte: Pelsőczy Réka)

A legjobb független színházi előadás: LÜSZISZTRATÉ, AVAGY A HÁLÓFÜLKÉK FORRADALMA (Salto Mor[t]jale, rendezte: Vajda Róbert) – KORIJOLÁNUSZ (HOPPart Társulat, rendezte: Polgár Csaba) – TÜNDÖKLŐ KÖZÉPSZER (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: A PECSENYEHATYÚ ÉS MÁS MESÉK (Vaskakas Bábszínház, Győr, rendezte: Pelsőczy Réka) – BOLLÁR KÓTYAG ÉS MÁMORI NELLIKE (Tintaló Társulás, Kecskemét, rendezte: Badacsonyi Angéla és társai) –

HAJNALI CSILLAG PEREMÉN (Budapest Bábszínház, rendezte: Tengely Gábor)

A legjobb női főszereplő: TAKÁCS KATALIN (*Bethlen*, Új Színház) – VASVÁRI EMESE (*Himnusz*, Gózon Gyula Kamaraszínház) – FULLAJTÁR ANDREA (*Nordost*, Katona József Színház, Kamra)

A legjobb férfi főszereplő: KŐSZEGI ÁKOS (*Caligula helytartója*, Katona József Színház, Kecskemét) – PÁL ANDRÁS (*Macska a forró tetőn*, Magyar Színház) – KERESZTES TAMÁS (*Cabaret*, Centrál Színház)

A legjobb női mellékszereplő: POGÁNY JUDIT (*János király*, Örökény Színház) – SZIRTES ÁGI (*Cigányok*, Katona József Színház) – TÓTH ANITA (*Két lengyelül beszélő szegény román; Dilettánsok*, Katona József Színház, Kamra)

A legjobb férfi mellékszereplő: KASZÁS GERGŐ (*Prolik*, Gárdonyi Géza Színház, Eger) – SZEGEDI DEZSŐ (*A mindenlátó királylány*, Miskolci Nemzeti Színház) – SCHNEIDER ZOLTÁN (*Főfőnök*, Radnóti Színház)

A legjobb díszlet: AHOGY TETSZIK (Temesvári Csiky Gergely Színház, tervezte: Kalmár Bence) – MESÉS FÉRFIAK SZÁRNYAKKAL (Csokonai Színház, Debrecen, tervezte: Olek-

(Katona József Színház, Kecskemét, rendezte: Bagó Bertalan)

A legjobb rendezés: A MIZANTRÓP (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – ÉN VAGYOK A TE (Nemzeti Színház, rendezte: Gothár Péter) – KÁR, HOGY KURVA (Magyar Színház, rendezte: Koltai M. Gábor)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: NAFTALIN (Weöres Sándor Színház, Szombathely, rendezte: Mohácsi János) – CABARET (Centrál Színház, rendezte: Bozsik Yvette) – LÜSZISZTRATÉ, AVAGY A HÁLÓFÜLKÉK FORRADALMA (Salto Morçijale, rendezte: Vajda Róbert)

A legjobb független színházi előadás: CALIGULA HELYTARTÓJA (FÜGE Produkció és VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás, rendezte: Szikszai Rémusz) – ADAPTÁCIÓ TRIKOLOR (Gergye Krisztián Társulata, rendezte: Gergye Krisztián) – KORIJOLÁNUSZ (HOPPart Társulat, rendezte: Polgár Csaba)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: A KIS LORD (Weöres Sándor Színház, Szombathely, Jeles András) – AZ ARANYKULCS (Stúdió „K” Színház, Fodor Tamás)

A legjobb női főszereplő: MOLNÁR PIROSKA (*Én vagyok a Te*, Nemzeti Színház) – FULLAJTÁR ANDREA (*Nordost*, Katona József Színház) – ÓNODI ESZTER (*A mizantróp*, Katona József Színház)

János király (Örökény Színház)

Cabaret (Centrál Színház)

szandr Biluzob) – DILETTÁNSOK (Katona József Színház, tervezte: Khell Zsolt)

A legjobb jelmez: JÁNOS KIRÁLY (Örökény Színház, tervezte: Ignjatovic Kristina) – A VELENCEI KALMÁR (Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy, tervezte: Dobre-Kóthay Judit) – LEANDER ÉS NŐSZIROM (Szatmárnémeti Harag György Társulat, tervezte: Bianca Imelda Jeremias)

A legjobb színházi zene: MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, Bella Máté) – JÓ ESTÉT, NYÁR, JÓ ESTÉT, SZERELEM (Nemzeti Színház, Puskás Péter, zenei vezető) – KORIJOLÁNUSZ (HOPPart Társulat, Matkó Tamás)

A legígéretesebb pályakezdő: SZATORY DÁVID (Nemzeti Színház, főként *Az ember tragédiája*) – FABÓK MARIANN (Fabók Mancsi Bábszínháza előadásai)

Különdíj: BÍRÓ KRISZTA a nőNYUGAT összeállításáért – A VAJDASÁGI TANYASZÍNHÁZ húszéves működéséért

CSÁKI JUDIT

Magyar Narancs; Revizor

A legjobb új magyar dráma: TÉREY JÁNOS: JEREMIÁS, AVAGY ISTEN HIDEGE – ESTERHÁZY PÉTER: ÉN VAGYOK A TE – ZÁVADA PÁL: MAGYAR ÜNNEP

A legjobb előadás: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert) – CALIGULA HELYTARTÓJA

A legjobb férfi főszereplő: FEKETE ERNŐ (*A mizantróp*, Katona József Színház) – PÁL ANDRÁS (*Kár, hogy kurva*, Magyar Színház) – KERESZTES TAMÁS (*Cabaret*, Centrál Színház)

A legjobb női mellékszereplő: NAGY MARI (*Egyszer élünk avagy a tenger azontúl tűnik semmiségbe; Magyar ünnep*, Nemzeti Színház) – LÁZÁR KATI (*Nehéz*, Bárka Színház) – VLAHOVICS EDIT (*Naftalin*, Weöres Sándor Színház, Szombathely)

A legjobb férfi mellékszereplő: KULKA JÁNOS (*Egyszer élünk avagy a tenger azontúl tűnik semmiségbe*, Nemzeti Színház) – MÁTÉ GÁBOR (*A mizantróp*, Katona József Színház) – HEVÉR GÁBOR (*Egyszer élünk avagy a tenger azontúl tűnik semmiségbe*, Nemzeti Színház)

A legjobb díszlet: JÁNOS KIRÁLY (Örökény Színház, tervezte: Bagossy Levente) – ÉN VAGYOK A TE (Nemzeti Színház, tervezte: Gothár Péter) – CIGÁNYOK (Katona József Színház, tervezte: Cziegler Balázs)

A legjobb jelmez: JÁNOS KIRÁLY (Örökény Színház, tervezte: Ignjatovic Kristina) – EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, tervezte: Remete Kriszta) – SZIRÉNÉNEK (Katona József Színház, tervezte: Bujdosó Nóra)

A legjobb színházi zene: MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, Bella Máté) – EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, Kovács Márton) – ADAPTÁCIÓ TRIKOLOR (Gergye Krisztián Társulata, Philipp György)

A legígéretesebb pályakezdő: OROSZ ÁKOS (Maladype Színház) **Különdíj:** BÍRÓ KRISZTA, a nőNYUGAT című előadás létreho-

zásáért – CSIZMADIA TIBOR, az egri Gárdonyi Géza Színház elmúlt tíz évéért

CSIZNER ILDIKÓ

Critical Lapok

- A legjobb új magyar dráma:** HÁY JÁNOS: NEHÉZ – NÁDAS PÉTER: SZIRÉNÉNEK – TÉREY JÁNOS: JEREMIÁS, AVAGY ISTEN HIDEGE
- A legjobb előadás:** EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – DILETTÁNSOK (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás) – OROSZ LEKVÁR (Katona József Színház, Kecskemét, rendezte: Szász János)
- A legjobb rendezés:** JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, rendezte: Bagossy László) – PROLIK (Gárdonyi Géza Színház, Eger, rendezte: Máté Gábor) – MIKVE (Vígyszínház, rendezte: Michal Dočekal)
- A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** CSOPORTTERÁPIA (Madách Színház, rendezte: Harangi Mária) – FŐFÖNÖK (Radnóti Színház, rendezte: Anger Zsolt) – KOLDUSOPERA (Budapesti Operettszínház, rendezte: Béres Attila)
- A legjobb független színházi előadás:** TÜNDÖKLŐ KÖZÉPSZER (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – ADAPTÁCIÓ TRIKOLOR (Gergye Krisztián Társulata, rendezte: Gergye Krisztián) – KORIJOLÁNUSZ (HOPPart Társulat, rendezte: Polgár Csaba)
- A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás:** 1000+1 ÉJSZAKA MESÉI (Vaskakas Bábszínház, rendezte: Ujvári Janka) – CSIPKE-RÓZSA (Budapest Bábszínház, rendezte: Kuthy Ágnes) – SZEGÉNY DZSONI ÉS ÁRNIKA (Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza, rendezte: Ladányi Andrea)
- A legjobb női főszereplő:** MARGITAI ÁGI (*Orosz lekvár*, Katona József Színház, Kecskemét) – PAP VERA (*Mikve*, Vígyszínház) – GIDRÓ KATALIN (*Édes Anna*, Szegedi Nemzeti Színház)
- A legjobb férfi főszereplő:** LÁSZLÓ ZSOLT (*Az ember tragédiája*, Nemzeti Színház) – KASZÁS GERGŐ (*A Mester és Margarita*, Gárdonyi Géza Színház, Eger) – ELEK FERENC (*Dilettánsok*, Katona József Színház)
- A legjobb női mellékszereplő:** NAGY MARI (*Három nővér*, Nemzeti Színház) – KOVÁCS PATRÍCIA (*Mikve*, Vígyszínház) – TÓTH ANITA (*Dilettánsok*, Katona József Színház)
- A legjobb férfi mellékszereplő:** MÁTHÉ ZSOLT (*János király*, Örkény Színház) – GARAS DEZSŐ (*Jó estét, nyár, jó estét, szerelem*, Nemzeti Színház) – MÉSZÁROS MÁTÉ (*Rómeó és Júlia*, Vígyszínház)
- A legjobb díszlet:** OROSZ LEKVÁR (Katona József Színház, Kecskemét, tervezte: Vereckei Rita) – NÓRA (Békés Megyei Jókai Színház, tervezte: Mira János) – EQUUS (Győri Nemzeti Színház, tervezte: Csik György)
- A legjobb jelmez:** AZ EMBER TRAGÉDIÁJA (Nemzeti Színház, tervezte: Daróczi Sándor) – JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, tervezte: Ignjatovic Kristina) – A REVIZOR (Csokonai Színház, Debrecen, tervezte: Bánki Róza)
- A legjobb színházi zene:** CSOPORTTERÁPIA (Madách Színház, Bolba Tamás) – EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, Kovács Márton) – ADAPTÁCIÓ TRIKOLOR (Gergye Krisztián Társulata, Philipp György)
- A legígéretesebb pályakezdő:** FEHÉR TIBOR (Nemzeti Színház, *Jó estét, nyár, jó estét, szerelem*) – BATA ÉVA (Vígyszínház, *Rómeó és Júlia*) – PETRIK ANDREA (Radnóti Színház, *Pygmalion*)
- Különdíj:** CSIZMADIA TIBOR az egri Gárdonyi Géza Színház karakteres arculatának kialakításáért – ORLAI PRODUKCIÓS IRODA az igényes szórakoztatásért – *Hatvan perc:* VEISZER ALINDA beszélgetései a Kamrában

DÖMÖTÖR ADRIENNE

- A legjobb új magyar dráma:** –
- A legjobb előadás:** EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, ren-

dezte: Mohácsi János) – JÁNOS KIRÁLY (Örkény István Színház, rendezte: Bagossy László) – DILETTÁNSOK (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás)

- A legjobb rendezés:** MESÉS FÉRFIAK SZÁRNYAKKAL (Csokonai Színház, Debrecen, rendezte: Vidnyánszky Attila) – MEFISTOFELE (Magyar Állami Operaház, rendezte: Kovalik Balázs) – PROLIK (Gárdonyi Géza Színház, Eger, rendezte: Máté Gábor)
- A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** LÜSZISZTRATÉ, AVAGY A HÁLÓFÜLKÉK FORRADALMA (Salto Mor[t]ale, rendezte: Vajda Róbert) – DOLCSAJA VITA (Orlai Produkciós Iroda, Szentendrei Teátrum, rendezte: Arday Petra)
- A legjobb független színházi előadás:** NEHÉZ ISTENNEK LENNI (Trafó – NXTSTP, rendezte: Mundruczó Kornél) – JÓZANOK CSENDJE (Stúdió „K” Színház, rendezte: Mezei Kinga) – TÜNDÖKLŐ KÖZÉPSZER (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla)
- A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás:** HAJNALI CSILLAG PEREMÉN (Budapest Bábszínház, rendezte: Tengely Gábor)
- A legjobb női főszereplő:** FULLAJTÁR ANDREA (*Nordost*, Katona József Színház) – MÉSZÁROS SÁRA (*A selyemcipő*, Gárdonyi Géza Színház, Eger) – UDVAROS DOROTTYA (*Három nővér; Kvartett*, Nemzeti Színház)
- A legjobb férfi főszereplő:** MUCSI ZOLTÁN (*Nehéz*, Bárka Színház) – FEKETE ERNŐ (*A mizantrop*, Katona József Színház) – HEGEDŰS D. GÉZA (*Tom Jones*, Pesti Színház)
- A legjobb női mellékszereplő:** KISS DIÁNA MAGDOLNA (*Nehéz istennek lenni*, Trafó) – LÁZAR KATI (*Nehéz*, Bárka Színház) – LENA STAMM (*Nő a múltból; Apácák*, Deutsche Bühne Ungarn)
- A legjobb férfi mellékszereplő:** KULKA JÁNOS (*Egyszer élünk avagy a tenger azontúl túnik semmiségre; Három nővér*, Nemzeti Színház) – KASZÁS GERGŐ (*Prolik*, Gárdonyi Géza Színház, Eger) – NAGYPÁL GÁBOR (*Józanok csendje*, Stúdió „K” Színház)
- A legjobb díszlet:** MESÉS FÉRFIAK SZÁRNYAKKAL (Csokonai Színház, Debrecen, tervezte: Olekszandr Bilozub) – MEFISTOFELE (Magyar Állami Operaház, tervezte: Antal Csaba) – OROSZ LEKVÁR (Katona József Színház, Kecskemét, tervezte: Vereckei Rita)
- A legjobb jelmez:** JÁNOS KIRÁLY (Örkény István Színház, tervezte: Ignjatovic Kristina) – BORISZ GODUNOV (Csokonai Színház, Debrecen, tervezte: Olekszandr Bilozub) – LEONCE ÉS LÉNA (Kolozsvári Állami Magyar Színház, tervezte: Carmencita Brojboiu)
- A legjobb színházi zene:** EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, Kovács Márton)
- A legígéretesebb pályakezdő:** MÉSZÁROS PIROSKA (Nemzeti Színház, *Három nővér*)
- Különdíj:** BÍRÓ KRISZTA a *nőNYUGAT* szerkesztéséért

JÁSZAY TAMÁS

Revizor

- A legjobb új magyar dráma:** KOVÁCS MÁRTON – MOHÁCSI ISTVÁN – MOHÁCSI JÁNOS, EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE – ZÁVADA PÁL: MAGYAR ÜNNEP – ESTERHÁZY PÉTER: ÉN VAGYOK A TE
- A legjobb előadás:** EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – A TÜZES ANGALY (Csokonai Színház, Debrecen, rendezte: Silviu Purcărete) – CALIGULA HELYTARTÓJA (Katona József Színház, Kecskemét, rendezte: Bagó Bertalan)
- A legjobb rendezés:** JÁTÉK A KASTÉLYBAN (Csiky Gergely Színház, Kaposvár, rendezte: Mohácsi János) – MÉRTÉKET MÉRTÉKKEL (Kolozsvári Állami Magyar Színház, rendezte: Matthias Langhoff) – MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert)
- A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** CABARET (Centrál Színház, rendezte: Bozsik Yvette) – EGY OLASZ SZALMAKALAP (József Attila Színház, rendezte: Zsótér Sándor) –

- SWEET CHARITY (Magyar Színház, rendezte: Pelsőczy Réka)
- A legjobb független színházi előadás:** ADAPTÁCIÓ TRIKOLOR (Gergye Krisztián Társulata, rendezte: Gergye Krisztián) – KORIJOLÁNUSZ (HOPPart Társulat, rendezte: Polgár Csaba) – FIGARO HÁZASSÁGA (Maladype Színház, rendezte: Zsótér Sándor)
- A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás:** A KIS LORD (Weöres Sándor Színház, Szombathely, rendezte: Jeles András) – AZ ARANYKULCS (Stúdió „K” Színház, rendezte: Fodor Tamás) – A PECSENYEHATTYÚ ÉS MÁS MESÉK (Vaskakas Bábszínház, Győr, rendezte: Pelsőczy Réka)
- A legjobb női főszereplő:** MOLNÁR PIROSKA (*Én vagyok a Te*, Nemzeti Színház) – UDVAROS DOROTTYA (*Kvartett*, Nemzeti Színház) – NAGY MARI (*Magyar ünnep*, Nemzeti Színház)
- A legjobb férfi főszereplő:** KERESZTES TAMÁS (*Cabaret*, Centrál Színház) – PÁL ANDRÁS (*Kár, hogy kurva; Macska a forró tetőn*, Magyar Színház) – HATHÁZI ANDRÁS (*Mértéket mértékekkel*, Kolozsvári Állami Magyar Színház)
- A legjobb női mellékszereplő:** LÁZÁR KATI (*Nehéz*, Bárka Színház) – VLAHOVICS EDIT (*Naftalin*, Weöres Sándor Színház, Szombathely) – TÖRŐCSIK MARI (*Figaro házassága*, Maladype Színház)
- A legjobb férfi mellékszereplő:** KULKA JÁNOS (*Egyszer élünk avagy a tenger azontúl tűnik semmiségbe*, Nemzeti Színház) – ALFÖLDI RÓBERT (*Három nővér*, Nemzeti Színház) – MÁTÉ GÁBOR (*A mizantróp*, Katona József Színház)
- A legjobb díszlet:** A TŰZES ANGYAL (Csokonai Színház, Debrecen, tervezte: Helmut Stürmer) – MEFISTOFELE (Magyar Állami Operaház, tervezte: Antal Csaba) – LEONCE ÉS LÉNA (Kolozsvári Állami Magyar Színház, tervezte: Carmencita Brojboiu)
- A legjobb jelmez:** EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TŰNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, tervezte: Remete Kriszta) – A TŰZES ANGYAL (Csokonai Színház, Debrecen, tervezte: Helmut Stürmer) – JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, tervezte: Ignjatovic Kristina)
- A legjobb színházi zene:** MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, Bella Máté) – ADAPTÁCIÓ TRIKOLOR (Gergye Krisztián Társulata, Philipp György) – KORIJOLÁNUSZ (HOPPart Társulat, Matkó Tamás)
- A legígéretesebb pályakezdő:** POROSZLAY KRISTÓF (Szegedi Nemzeti Színház) – OROSZ ÁKOS (Maladype Színház) – FARAGÓ ZÉNÓ (Maladype Színház)
- Különdíj:** BÍRÓ KRISZTA a *nőNYUGAT* című előadás létrehozásáért – A Placc Fesztivál szervezőinek egy Magyarországon ismeretlen színházi gondolkodás meghonosítási kísérletéért – GEDEON JÓZSEF a *Miranda* című előadás gyulai világpremierjének megvalósításáért

KÁLLAI KATALIN

Fidelio

- A legjobb új magyar dráma:** NÁDAS PÉTER: SZIRÉNÉNEK – ESTERHÁZY PÉTER: ÉN VAGYOK A TE
- A legjobb előadás:** PARASZTOPERA (Pécsi Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – DILETTÁNSOK (Katona József Színház, rendezte: Ascher Tamás)
- A legjobb rendezés:** A MIZANTRÓP (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – JÁNOS KIRÁLY (Örkény István Színház, rendezte: Bagossy László) – A KIS LORD (Weöres Sándor Színház, rendezte: Jeles András)
- A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** A NAGY NÉGYES (Bartók Kamaraszínház, Orlai Produkciós Iroda, rendezte: Gálffi László)
- A legjobb független színházi előadás:** ÍGY JÁR AZ, AKI A TÁVOLI ISMERETLEN HANGTÓL MEGIJED (Forte Társulat, rendezte: Horváth Csaba)
- A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás:** –
- A legjobb női főszereplő:** MOLNÁR PIROSKA (*Én vagyok a Te*, Nemzeti Színház) – KICSID GIZELLA (*A velencei kalmár*, Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy) – TENKI RÉKA (*Golden Dragon*, Katona József Színház)
- A legjobb férfi főszereplő:** BALIKÓ TAMÁS (*Parasztopera*, Pécsi

Nemzeti Színház) – FEKETE ERNŐ (*A mizantróp*, Katona József Színház) – ZNAMENÁK ISTVÁN (*Én vagyok a Te*, Nemzeti Színház)

- A legjobb női mellékszereplő:** CSARNÓY ZSUZSANNA (*Parasztopera*, Pécsi Nemzeti Színház) – POGÁNY JUDIT (*János király*, Örkény István Színház) – SZIRTES ÁGI (*Dilettánsok*, Katona József Színház)
- A legjobb férfi mellékszereplő:** ZAYZON ZSOLT (*Parasztopera*, Pécsi Nemzeti Színház) – SZERÉMI ZOLTÁN (*A kis lord*, Weöres Sándor Színház, Szombathely) – NEMES LEVENTE (*A velencei kalmár*, Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy)
- A legjobb díszlet:** JÁNOS KIRÁLY/A MIZANTRÓP (Örkény Színház/Katona József Színház, tervezte: Bagossy Levente) – ÉN VAGYOK A TE (Nemzeti Színház, tervezte: Gothár Péter)
- A legjobb jelmez:** SZIRÉNÉNEK/GOLDEN DRAGON (Katona József Színház, tervezte: Bujdosó Nóra) – JÁNOS KIRÁLY (Örkény István Színház, tervezte: Ignjatovic Kristina)
- A legjobb színházi zene:** PARASZTOPERA (Pécsi Nemzeti Színház, Kovács Márton)
- A legígéretesebb pályakezdő:** MÉSZÁROS PIROSKA (Nemzeti Színház, *Három nővér*)
- Különdíj:** ORLAI TIBOR az Orlai Produkciós Iroda működtetéséért

KARSAI GYÖRGY

Színház- és Filmművészeti Egyetem

- A legjobb új magyar dráma:** KOVÁCS MÁRTON – MOHÁCSI ISTVÁN – MOHÁCSI JÁNOS: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TŰNIK SEMMISÉGBE – TÉREY JÁNOS: JEREMIÁS, AVAGY ISTEN HIDEGE – ZÁVADA PÁL: MAGYAR ÜNNEP
- A legjobb előadás:** A MIZANTRÓP (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, rendezte: Bagossy László) – CALIGULA HELYTARTÓJA (Katona József Színház, Kecskemét, rendezte: Bagó Bertalan)
- A legjobb rendezés:** EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TŰNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – A MIZANTRÓP (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – HÁROM NŐVÉR (Nemzeti Színház, rendezte: Andrei Șerban)
- A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** TÜNDÖKLŐ KÖZÉPSZER (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – NŐ-INTIME (Ágens, rendezte: Ágens) – KULTERER (Hólyagcirkusz, rendezte: Szőke Szabolcs)
- A legjobb független színházi előadás:** AZ UTOLSÓ ROMA – EGY UTOLSÓ CIGÁNY (KoMa Társulat) – SZÓRÓL SZÓRA (PanoDráma, Lengyel Anna [konceptió]) – KORIJOLÁNUSZ (HOPPart Társulat, rendezte: Polgár Csaba)
- A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás:** A PECSENYEHATTYÚ ÉS MÁS MESÉK (Vaskakas Bábszínház, Győr, rendezte: Pelsőczy Réka) – A LEGKISEBB BOSZORKÁNY (Mesebólt Bábszínház, rendezte: Rumi László) – APALABIRINTUS (Káva Kulturális Műhely, rendezte: Perényi Balázs)
- A legjobb női főszereplő:** CSÁKÁNYI ESZTER (*Dolcsaja vita*, Orlai Produkciós Iroda, Szentendrei Teátrum) – UDVAROS DOROTTYA (*Kvartett; Három nővér*, Nemzeti Színház) – PÁLMAI ANNA (*Nordost*, Katona József Színház, Kamra)
- A legjobb férfi főszereplő:** LÁSZLÓ ZSOLT (*Jeremiás, avagy Isten hidege; Az ember tragédiája*, Nemzeti Színház) – FEKETE ERNŐ (*A mizantróp*, Katona József Színház) – KERESZTES TAMÁS (*Cigányok / Cabaret*, Katona József Színház / Centrál Színház)
- A legjobb női mellékszereplő:** SCHELL JUDIT (*Én vagyok a Te*, Nemzeti Színház) – ENYEDI ÉVA (*Tündöklő középszer*, Pintér Béla és Társulata) – SZIRTES ÁGI (*Szirénének*, Katona József Színház, Kamra)
- A legjobb férfi mellékszereplő:** SCHRUFF MILÁN (*A Mester és Margarita*, Gárdonyi Géza Színház, Eger) – ZNAMENÁK ISTVÁN (*Magyar ünnep*, Nemzeti Színház) – LAJOS ANDRÁS (*Cserecsnyéskert*, Szputnyik Hajózási Társaság)
- A legjobb díszlet:** FIGARO HÁZASSÁGA (Maladype Színház, tervezte: Ambrus Mária) – KÉT LENGYELŰL BESZÉLŐ SZEGÉNY ROMÁN (Katona József Színház, Kamra, tervezte:

Köncz Zsuzsa felvétele

Korijolánusz (HOPPart)

Szlovák Judit felvétele

Cyber Cyrano (Kolibri Színház)

Kovács Dániel) – JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, tervezte: Bagossy Levente)

A legjobb jelmez: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, tervezte: Remete Kriszta) – TÜNDÖKLŐ KÖZÉPSZER (Pintér Béla és Társulata, tervezte: Benedek Mari) – PLATONOV (Maladype Színház, tervezte: Molnár Bea)

A legjobb színházi zene: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, tervezte: Kovács Márton) – AZ EMBER TRAGÉDIÁJA / CSIPKERÓ-ZSA (Nemzeti Színház / Budapest Bábszínház, tervezte: Sze menyei János) – TÜNDÖKLŐ KÖZÉPSZER (Pintér Béla és Társulata, tervezte: Kémenczy Antal)

A legígéretesebb pályakezdő: DANKÓ ISTVÁN (Katona József Színház, Kamra: *Két lengyelül beszélő szegény román*) – FARKAS DÉNES (Nemzeti Színház, *Az ember tragédiája*) – PÁLOS HANNA (Katona József Színház, Kamra: *Cigányok; Szirénének*)

Különdíj: CSIZMADIA TIBOR a Gárdonyi Géza Színház elmúlt évadjaiért – ALFÖLDI RÓBERT a nemtelen támadások golyózáporában is magas színvonalú színházi munkáiért – LENGYEL ANNA a PanoDráma létrehozásáért, előadásaiért

KELEMEN ORSOLYA

A legjobb új magyar dráma: –

A legjobb előadás: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, rendezte: Bagossy László) – HÁROM NŐVÉR (Nemzeti Színház, rendezte: Andrei Șerban)

A legjobb rendezés: A SELYEMCIPŐ (Gárdonyi Géza Színház, Eger, rendezte: Zsótér Sándor) – MEFISTOFELE (Magyar Állami Operaház, rendezte: Kovalik Balázs) – FÉLELEM ÉS MACSKAJAJ A HARMADIK BIRODALOMBAN (Színház- és Filmművészeti Egyetem, rendezte: Zsótér Sándor)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: EGY OLASZ SZALMAKALAP (József Attila Színház, rendezte: Zsótér Sándor) – SWEET CHARITY (Magyar Színház, rendezte: Pelsőczy Réka)

A legjobb független színházi előadás: ULYSSES NAPPALIJA (Artus Műhely, rendezte: Goda Gábor) – CALIGULA HELYTARTÓJA (Zsámbéki Színház és Művészeti Bázis, rendezte: Szikszai Rémusz) – KORIJOLÁNUSZ (HOPPart Társulat, rendezte: Polgár Csaba)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: A PECSENYEHATTYÚ ÉS MÁS MESÉK (Vaskakas Bábszínház, Győr, rendezte: Pelsőczy Réka) – TÚL A MASZAT-HEGYEN (Pesti Színház, rendezte:

Néder Panni) – HAJNALI CSILLAG PEREMÉN (Budapest Bábszínház, rendezte: Tengely Gábor)

A legjobb női főszereplő: NAGY MARI (*Magyar ünnep*, Nemzeti Színház) – MÉSZÁROS SÁRA (*A selyemcipő*, Gárdonyi Géza Színház, Eger) – LÁNG ANNAMÁRIA (*Nehéz istennek lenni*, Trafó – NXTSTP)

A legjobb férfi főszereplő: LÁSZLÓ ZSOLT (*Az ember tragédiája*, Nemzeti Színház) – DEBRECZENY CSABA (*János király*, Örkény Színház) – NAGYPÁL GÁBOR (*Caligula helytartója*, Zsámbéki Színház és Művészeti Bázis)

A legjobb női mellékszereplő: TÖRŐCSIK MARI (*Figaro házassága*, Maladype Színház) – SÖPTEI ANDREA (*Magyar ünnep*, Nemzeti Színház) – LÁZÁR KATI (*Nehéz*, Bárka Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: KRISZTIK CSABA (*Egy olasz szalmakalap*, József Attila Színház) – KULKA JÁNOS (*Egyszer élünk avagy a tenger azontúl tűnik semmiségbe*, Nemzeti Színház) – GULA PÉTER (*Kár, hogy kurva*, Magyar Színház)

A legjobb díszlet: A SELYEMCIPŐ / EGY OLASZ SZALMAKALAP (Gárdonyi Géza Színház, Eger / József Attila Színház, tervezte: Ambrus Mária) – MEFISTOFELE (Magyar Állami Operaház, tervezte: Antal Csaba) – JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, tervezte: Bagossy Levente)

A legjobb jelmez: MEFISTOFELE / EGY OLASZ SZALMAKALAP (Magyar Állami Operaház / József Attila Színház, tervezte: Benedek Mari) – JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, tervezte: Ignjatovic Kristina)

A legjobb színházi zene: MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, Bella Máté) – ADAPTÁCIÓ TRIKOLOR (Gergye Krisztián Társulata, Philipp György) – EGY OLASZ SZALMAKALAP (József Attila Színház, Tallér Zsófia)

A legígéretesebb pályakezdő: OROSZ ÁKOS (Maladype Színház, *Platonov; Figaro házassága*) – NÉDER PANNI (Pesti Színház, *Túl a Maszat-hegyen; Vígszínház, Kalocsa*) – KOVÁCS DÁNIEL (Kamra, *Két lengyelül beszélő szegény román*)

Különdíj: –

KOLTAI TAMÁS

Színház; Élet és Irodalom

A legjobb új magyar dráma: KOVÁCS MÁRTON – MOHÁCSI ISTVÁN – MOHÁCSI JÁNOS: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE

A legjobb előadás: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János)

A kis lord (Weöres Sándor Színház, Szombathely)

Mészáros Sára A selyemcipőben (Gárdonyi Géza Színház, Eger)

A legjobb rendezés: A MIZANTRÓP (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: JÉZUS KRISZTUS SZUPERSTÁR (Madách Színház, rendezte: Szirtes Tamás)

A legjobb független színházi előadás: KORIJOLÁNUSZ (HOPPART Társulat, rendezte: Polgár Csaba)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: A KIS LORD (Weöres Sándor Színház, Szombathely, rendezte: Jeles András)

A legjobb női főszereplő: MÉSZÁROS SÁRA (*A selyemcipő*, Gárdonyi Géza Színház, Eger)

A legjobb férfi főszereplő: MÁTÉ GÁBOR (*A mizantróp*, Katona József Színház)

A legjobb női mellékszereplő: SZIRTES ÁGI (*Cigányok*, Katona József Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: KOVÁCS LEHEL (*Dilettánsok*, Katona József Színház)

A legjobb díszlet: DILETTÁNSOK (Katona József Színház, tervezte: Khell Zsolt)

A legjobb jelmez: DILETTÁNSOK (Katona József Színház, tervezte: Szakács Györgyi)

A legjobb színházi zene: MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, Bella Máté)

A legígéretesebb pályakezdő: BORBÉLY ALEXANDRA (Katona József Színház, *Két lengyelül beszélő szegény román*)

Különdíj: CSIZMADIA TIBOR az egri Gárdonyi Géza Színház művészi arculatáért

KOVÁCS DEZSŐ

Kritika

A legjobb új magyar dráma: ZÁVADA PÁL: MAGYAR ÜNNEP – TÉREY JÁNOS: JEREMIÁS, AVAGY ISTEN HIDEGE – ESTERHÁZY PÉTER: ÉN VAGYOK A TE

A legjobb előadás: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – A MIZANTRÓP (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – A TŰZES ANGYAL (Csokonai Színház, Debrecen, rendezte: Silviu Purcărete)

A legjobb rendezés: MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert) – MESÉS FÉRFIAK SZÁRNYAKKAL (Csokonai Színház, Debrecen, rendezte: Vidnyánszky Attila) – HÁROM NŐVÉR (Nemzeti Színház, rendezte: Andrei Șerban)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: PARASZTOPERA (Pécsi Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – AHOGY TET-

SZIK (Temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház, rendezte: Koltai M. Gábor)

A legjobb független színházi előadás: FÉLELEM ÉS MACSKAJAJ A HARMADIK BIRODALOMBAN (Színház- és Filmművészeti Egyetem, rendezte: Zsótér Sándor)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: LEÁNDER ÉS LENSZIRÓM (Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulat, rendezte: Keresztes Attila) – A KIS LORD (Weöres Sándor Színház, Szombathely, rendezte: Jeles András) – A KISFIÚ MEG AZ OROSZLÁNOK (Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg, rendezte: Bal József)

A legjobb női főszereplő: MOLNÁR PIROSKA (*Én vagyok a Te*, Nemzeti Színház) – ÓNODI ESZTER (*A mizantróp*, Katona József Színház) – MAGYARI ETELKA (*Ahogy tetszik*, Temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház)

A legjobb férfi főszereplő: KULKA JÁNOS (*Egyszer élünk avagy a tenger azontúl tűnik semmiségbe*, Nemzeti Színház) – LÁSZLÓ ZSOLT (*Jeremiás, avagy Isten hidege; Az ember tragédiája*, Nemzeti Színház) – MUCSI ZOLTÁN (*Nehéz*, Bárka Színház)

A legjobb női mellékszereplő: KICSID GIZELLA (*A velencei kalimár*, Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház) – PÁLMAI ANNA (*Cigányok; Nordost; Szirénének*, Katona József Színház) – BEREKMÉRI KATALIN (*Guppi*, Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem Akadémiai Műhely)

A legjobb férfi mellékszereplő: GALLÓ ERNŐ (*Leánder és Lenzirom*, Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulat) – KÖLES FERENC (*Parasztopera*, Pécsi Nemzeti Színház) – SZEMENYEI JÁNOS (*Ovibrader*, Thália Színház)

A legjobb díszlet: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, tervezte: Khell Zsolt) – A TŰZES ANGYAL (Csokonai Színház, Debrecen, tervezte: Helmut Stürmer) – OROSZ LEKVÁR (Katona József Színház, Kecskemét, tervezte: Vereckei Rita)

A legjobb jelmez: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, tervezte: Remete Kriszta) – HÁROM NŐVÉR (Nemzeti Színház, tervezte: Daróczy Sándor) – JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, tervezte: Ignjatovic Kristina)

A legjobb színházi zene: MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, Bella Máté) – EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, Kovács Márton)

A legígéretesebb pályakezdő: PÁLOS HANNA (Katona József Színház, *Cigányok; Szirénének / SZFE, Félelem és macskajaj a Harmadik Birodalomban*)

Különdíj: TAKÁTSY PÉTER a *Cigányok* mozgástervéért – CSIZMADIA TIBOR az egri Gárdonyi Géza Színház megújításáért

LÁSZLÓ FERENC

Magyar Narancs; Revizor

- A legjobb új magyar dráma:** KOVÁCS MÁRTON – MOHÁCSI ISTVÁN – MOHÁCSI JÁNOS: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TŰNIK SEMMISÉGBE – TÉREY JÁNOS: JEREMIÁS, AVAGY ISTEN HIDEGE
- A legjobb előadás:** MEFISTOFELE (Magyar Állami Operaház, rendezte: Kovalik Balázs) – JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, rendezte: Bagossy László) – CALIGULA HELYTARTÓJA (Katona József Színház, Kecskemét, rendezte: Bagó Bertalan)
- A legjobb rendezés:** A MIZANTRÓP (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – MEFISTOFELE (Magyar Állami Operaház, rendezte: Kovalik Balázs) – A TÜZES ANGYAL (Csokonai Színház, Debrecen, rendezte: Silviu Purcărete)
- A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** CSOPORTTERÁPIA (Madách Színház, rendezte: Harangi Mária) – CABARET (Centrál Színház, rendezte: Bozsik Yvette) – KOLDUSOPERA (Budapesti Operettszínház – Thália Színház, rendezte: Béres Attila)
- A legjobb független színházi előadás:** –
- A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás:** –
- A legjobb női főszereplő:** UDVAROS DOROTTYA (*Három nővér; Kvartett*, Nemzeti Színház) – NAGY MARI (*Magyar ünnep*, Nemzeti Színház) – MESTER VIKTÓRIA (*Excelsior!*, Magyar Állami Operaház – Thália Színház)
- A legjobb férfi főszereplő:** KULKA JÁNOS (*Egyszer élünk avagy a tenger azontúl tűnik semmiségbe*, Nemzeti Színház) – KERESZTES TAMÁS (*Cabaret*, Centrál Színház) – KÓSZEGI ÁKOS (*Caligula helytartója*, Katona József Színház, Kecskemét)
- A legjobb női mellékszereplő:** SZIRTES ÁGI (*Cigányok*, Katona József Színház) – OSZVALD MARIKA (*Szerdán tavasz lesz*, Budapesti Operettszínház) – BÖRCSÖK ENIKŐ (*Rómeó és Júlia*, Vígszínház)
- A legjobb férfi mellékszereplő:** MÉSZÁROS MÁTÉ (*Rómeó és Júlia*, Vígszínház) – ZNAMENÁK ISTVÁN (*Magyar ünnep*, Nemzeti Színház) – MAKRANCZI ZALÁN (*Jó estét, nyár, jó estét, szerelem*, Nemzeti Színház)
- A legjobb díszlet:** MEFISTOFELE (Magyar Állami Operaház, tervezte: Antal Csaba)
- A legjobb jelmez:** A TÜZES ANGYAL (Csokonai Színház, Debrecen, tervezte: Helmut Stürmer)
- A legjobb színházi zene:** MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, Bella Máté) – CSOPORTTERÁPIA (Madách Színház, Bolba Tamás) – EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TŰNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, Kovács Márton)
- A legígéretesebb pályakezdő:** –
- Különdíj:** –

MARKÓ RÓBERT

nyulbeka.freeblog.hu

- A legjobb új magyar dráma:** –
- A legjobb előadás:** A MIZANTRÓP (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – CALIGULA HELYTARTÓJA (Katona József Színház, Kecskemét, rendezte: Bagó Bertalan) – JÁNOS KIRÁLY (Örkény István Színház, rendezte: Bagossy László)
- A legjobb rendezés:** HÁROM NŐVÉR (Nemzeti Színház, rendezte: Andrei Șerban) – MEFISTOFELE (Magyar Állami Operaház, rendezte: Kovalik Balázs) – JÁTÉK A KASTÉLYBAN (Csiky Gergely Színház, Kaposvár, rendezte: Mohácsi János)
- A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** –
- A legjobb független színházi előadás:** KORIJOLÁNUSZ (HOPPart Társulat, rendezte: Polgár Csaba) – CALIGULA HELYTARTÓJA (VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás – FÜGE, Zsámbéki Színház Bázis, rendezte: Szikszai Rémusz) – CSERENADRÁG (TÁP Színház, Katona József Színház, rendezte: Vajdai Vilmos)
- A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás:** HAJNALI CSILLAG PEREMÉN (Budapest Bábszínház, rendezte: Tengely Gábor) – GABI ÉS A REPÜLŐ NAGYPAPA (Círóka Bábszínház, Kecskemét, rendezte: Kuthy Ágnes) – A KIS LORD (Weöres Sándor Színház, Szombathely, rendezte: Jeles András)

- A legjobb női főszereplő:** LÁNG ANNAMÁRIA (*Nehéz istennek lenni*, Trafó – NXTSTP) – ÓNODI ESZTER (*A mizantróp*, Katona József Színház) – SÖPTEI ANDREA (*Magyar ünnep*, Nemzeti Színház)
- A legjobb férfi főszereplő:** KÓSZEGI ÁKOS (*Caligula helytartója*, Katona József Színház, Kecskemét) – NAGYPÁL GÁBOR (*Caligula helytartója*, VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás – FÜGE, Zsámbéki Színházi Bázis) – KOVÁCS ZSOLT (*Játék a kastélyban*, Csiky Gergely Színház, Kaposvár)
- A legjobb női mellékszereplő:** LÁZAR KATI (*Nehéz*, Bárka Színház) – SZIRTES ÁGI (*Cigányok*, Katona József Színház) – SZÁVAI VIKTÓRIA (*Yerma*, Radnóti Miklós Színház)
- A legjobb férfi mellékszereplő:** DUNAI TAMÁS (*Caligula helytartója*, Katona József Színház, Kecskemét) – SZACSVAY LÁSZLÓ (*Cigányok*, Katona József Színház) – APRÓ ERNŐ (*Gabi és a repülő nagypapa*, Círóka Bábszínház, Kecskemét)
- A legjobb díszlet:** MEFISTOFELE (Magyar Állami Operaház, tervezte: Antal Csaba) – HAJNALI CSILLAG PEREMÉN (Budapest Bábszínház, tervezte: Sipos Katalin, Sisak Péter) – JÓ ESTÉT, NYÁR, JÓ ESTÉT, SZERELEM (Nemzeti Színház, tervezte: Menczel Róbert)
- A legjobb jelmez:** MEFISTOFELE (Magyar Állami Operaház, tervezte: Benedek Mari) – HÁROM NŐVÉR (Nemzeti Színház, tervezte: Daróczi Sándor) – CABARET (Centrál Színház, tervezte: Berzsényi Krisztina)
- A legjobb színházi zene:** CSIPKERŐZSA (Budapest Bábszínház, Szemenyei János) – MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, Bella Máté) – A SELYEMCIPŐ (Gárdonyi Géza Színház, Eger, Tallér Zsófia)
- A legígéretesebb pályakezdő:** GIMESI DÓRA (m. v.) – BERCSÉNYI PÉTER (Budapest Bábszínház) – TROKÁN NÓRA (Katona József Színház, Kecskemét)
- Különdíj:** ORLAI TIBOR az Orlai Produkciós Iroda létrehozásáért és működtetéséért – KOVALIK BALÁZS a Budapesti Őszi Fesztivál művészeti vezetéséért – BÍRÓ KRISZTA a NŐNYUGAT szövegeinek válogatásáért és szerkesztéséért

MIKLÓS MELÁNIA

Revizor

- A legjobb új magyar dráma:** TÉREY JÁNOS: JEREMIÁS, AVAGY ISTEN HIDEGE – ESTERHÁZY PÉTER: ÉN VAGYOK A TE – KOVÁCS MÁRTON – MOHÁCSI ISTVÁN – MOHÁCSI JÁNOS: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TŰNIK SEMMISÉGBE
- A legjobb előadás:** EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TŰNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – KÁR, HOGY KURVA (Magyar Színház, rendezte: Koltai M. Gábor) – ÉN VAGYOK A TE (Nemzeti Színház, rendezte: Gothár Péter)
- A legjobb rendezés:** A MIZANTRÓP (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor) – JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, rendezte: Bagossy László) – MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert)
- A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** SWEET CHARITY (Magyar Színház, rendezte: Pelsőczy Réka) – CABARET (Centrál Színház, rendezte: Bozsik Yvette) – EGY OLASZ SZALMAKALAP (József Attila Színház, rendezte: Zsótér Sándor)
- A legjobb független színházi előadás:** NEHÉZ ISTENNEK LENNI (Trafó – NXTSTP, rendezte: Mundruczó Kornél) – CALIGULA HELYTARTÓJA (VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás – FÜGE, rendezte: Szikszai Rémusz) – KORIJOLÁNUSZ (HOPPart Társulat, rendezte: Polgár Csaba)
- A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás:** A PECSENYEHATTYÚ ÉS MÁS MESÉK (Vaskakas Bábszínház, Győr, rendezte: Pelsőczy Réka) – HAJNALI CSILLAG PEREMÉN (Budapest Bábszínház, rendezte: Tengely Gábor) – AZ ARANYKULCS (Stúdió „K” Színház, rendezte: Fodor Tamás)
- A legjobb női főszereplő:** MOLNÁR PIROSKA (*Én vagyok a Te*, Nemzeti Színház) – LÁNG ANNAMÁRIA (*Nehéz istennek lenni*, Trafó – NXTSTP) – NAGY MARI (*Magyar ünnep*, Nemzeti Színház)
- A legjobb férfi főszereplő:** LÁSZLÓ ZSOLT (*Jeremiás, avagy Isten hidege*, Nemzeti Színház) – FEKETE ERNŐ (*A mizantróp*,

Katona József Színház) – ZNAMENÁK ISTVÁN (*Magyar ünnep; Én vagyok a Te*, Nemzeti Színház)

A legjobb női mellékszereplő: LÁZÁR KATI (*NŐNYUGAT/Nehéz*, Örkeny Színház – Thália Színház/Bárka Színház) – TÖRÖCSIK MARI (*Figaro házassága*, Maladype Színház) – SÖPTEI ANDREA (*Magyar ünnep*, Nemzeti Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: KULKA JÁNOS (*Egyszer élünk avagy a tenger azontúl tűnik semmisségbe*, Nemzeti Színház) – KERESZTES TAMÁS (*Cabaret*, Centrál Színház) – GULA PÉTER (*Kár, hogy kurva*, Magyar Színház)

A legjobb díszlet: A SELYEMCIPŐ (Gárdonyi Géza Színház, Eger, tervezte: Ambrus Mária) – MEFISTOFELE (Magyar Állami Operaház, tervezte: Antal Csaba) – AZ EMBER TRAGÉDIÁJA (Nemzeti Színház, tervezte: Menczel Róbert)

A legjobb jelmez: KVARTETT (Nemzeti Színház, tervezte: Béres Móni) – JÁTÉK A KASTÉLYBAN (Csiky Gergely Színház, Kaposvár, tervezte: Remete Kriszta) – EGY OLASZ SZALMAKALAP (József Attila Színház, tervezte: Benedek Mari)

A legjobb színházi zene: MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, Bella Máté) – KVARTETT (Nemzeti Színház, Philipp György) – CSIPKERŐZSA (Budapest Bábszínház, Szemenyei János)

A legígéretesebb pályakezdő: OROSZ ÁKOS (Maladype Színház, Platonov; *Figaro házassága*) – BERCSÉNYI PÉTER (Budapest Bábszínház, *Hajnali csillag peremén; HOPPart Társulat, Szeret...lek*) – FÁBIÁN PÉTER ÉS BENKŐ BENCE (a *Sziszüphosz* című előadás létrehozásáért – Kaposvári Egyetem Művészeti Kar, II. éves színész szak)

Különdíj: BÍRÓ KRISZTA a *NŐNYUGAT* szerkesztéséért és írásáért – JELES ANDRÁS színészpedagógiai munkájáért a Kaposvári Egyetem hallgatóival készített *Intelligens szerviz* című előadásban – ZSÓTÉR SÁNDOR és a IV. éves MÁTÉ GÁBOR-OSZTÁLY a *Félelem és macskajaj a Harmadik Birodalomban* című előadásért

NÁNY ISTVÁN

A legjobb új magyar dráma: NÁDAS PÉTER: SZIRÉNÉNEK – KOVÁCS MÁRTON – MOHÁCSI ISTVÁN – MOHÁCSI JÁNOS: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TŰNIK SEMMISÉGBE – HÁY JÁNOS: NEHÉZ

A legjobb előadás: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TŰNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – A TŰZES ANGYAL (Debrecen, rendezte: Silviu Purcărele) – A MIZANTRÓP (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)

A legjobb rendezés: MESÉS FÉRFIAK SZÁRNYAKKAL (Debrecen, rendezte: Vidnyánszky Attila) – JÁNOS KIRÁLY (Örkeny Színház, rendezte: Bagossy László) – A VELENCEI KALMÁR (Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy, rendezte: Bocskári László)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: CABARET (Centrál Színház, rendezte: Bózsik Yvette) – A FALU ROSSZA (Vajdasági Tanyaszínház, rendezte: Táborosi Margaréta) – SZERET...LEK (Szikra Cool Tour House, rendezte: Pelsőczy Réka)

A legjobb független színházi előadás: KORIJOLÁNUSZ (HOPPart Társulat /MU Színház, rendezte: Polgár Csaba) – JÓZANOK CSENDJE (Stúdió „K” Színház, rendezte: Mezei Kinga) – A KISINYOVI RÓZSA (Kosztolányi Dezső Színház, Szabadka, rendezte: Urbán András)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: A SZÉKELY MENYECSKE MEG AZ ÖRDÖG (ESZME – Fabók Mariann, rendezte: Fabók Mariann) – A GYÁVA (Nézőművészeti Kft., rendezte: Scherer Péter) – HAJNALI CSILLAG PEREMÉN (Budapest Bábszínház, rendezte: Tengely Gábor)

A legjobb női főszereplő: SZIRTES ÁGI (*Cigányok*, Katona József Színház) – TAKÁCS KATALIN (*Erdő, Új Színház*) – G. ERDÉLYI HERMINA (*Egy elmebeteg nő naplója*, Szabadka)

A legjobb férfi főszereplő: MUCSI ZOLTÁN (*Nehéz*, Bárka Színház) – KERESZTES TAMÁS (*Cabaret*, Centrál Színház) – KULKA JÁNOS (*Egyszer élünk avagy a tenger azontúl tűnik semmisségbe*, Nemzeti Színház)

A legjobb női mellékszereplő: LÁZÁR KATI (*Nehéz*, Bárka Színház)

– TÓTH ILDIKÓ (*Yerma*, Radnóti Színház) – TÓTH ANITA (*A mizantróp*, Katona József Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: BLASKÓ PÉTER (*Az ember tragédiája*, Nemzeti Színház / Szegedi Szabadtéri Játékok) – LÁSZLÓ ZSOLT (*Troilus és Cressida*, Forte Társulat – Gyulai Várszínház) – SPILÁK LAJOS (*Józanok csendje; Párlat; Jelenetek a vidéki életből*, Stúdió „K” Színház)

A legjobb díszlet: A TŰZES ANGYAL (Csokonai Színház, Debrecen, tervezte: Helmut Stürmer) – LEONCE ÉS LÉNA (Kolozsvári Állami Magyar Színház, tervezte: Carmencita Brojboiu) – JÁNOS KIRÁLY (Örkeny Színház, tervezte: Bagossy Levente)

A legjobb jelmez: LEONCE ÉS LÉNA (Kolozsvári Állami Magyar Színház, tervezte: Carmencita Brojboiu) – JÁNOS KIRÁLY (Örkeny Színház, tervezte: Ignjatovic Kristina) – SZIRÉNÉNEK (Katona József Színház, tervezte: Bujdosó Nóra)

A legjobb színházi zene: EGYSZER ÉLÜNK VAGY A TENGER AZONTÚL TŰNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, Kovács Márton) – KORIJOLÁNUSZ/TROILUS ÉS CRESSIDA (HOPPart Társulat/Forte Együttes, Matkó Tamás) – JÓZANOK CSENDJE/A KISINYOVI RÓZSA (Stúdió „K” Színház/Kosztolányi Dezső Színház, Szabadka, Mezei Szilárd)

A legígéretesebb pályakezdő: BERCSÉNYI PÉTER (Budapest Bábszínház) – JANKOVICS PÉTER (Szputnyik Hajózási Társaság) – FARAGÓ ZÉNÓ (Maladype Színház)

Különdíj: BÍRÓ KRISZTA a *NŐNYUGAT* szerkesztéséért – FARKAS IBOLYA a *Börtönnapló* című monodrámaéért – TAKÁTSY PÉTER a *Cigányok mozgásvilágáért*

PAPP TÍMEA

Fidelio

A legjobb új magyar dráma: ZALÁN TIBOR: AZ ARANYKULCS – SZÁLINGER BALÁZS: A TISZTA MÉZ – HÁY JÁNOS: NEHÉZ

A legjobb előadás: A KIS LORD (Weöres Sándor Színház, Szombathely, rendezte: Jeles András) – FINITO (Csíki Játékszín, rendezte: Victor Ioan Frunză) – A SELYEMCIPŐ (Gárdonyi Géza Színház, Eger, rendezte: Zsótér Sándor)

A legjobb rendezés: MEFISTOFELE (Magyar Állami Operaház, rendezte: Kovalik Balázs) – MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, rendezte: Alföldi Róbert) – LEONCE ÉS LÉNA (Kolozsvári Állami Magyar Színház, rendezte: Tompa Gábor)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: A FALU ROSSZA (Vajdasági Tanyaszínház, rendezte: Táborosi Margaréta) – DOLCSAJA VITA (Orlai Produkciós Iroda, Szentendrei Teátrum, rendezte: Arday Petra) – TOM JONES (Vígyszínház, rendezte: Bezerédi Zoltán)

A legjobb független színházi előadás: KORIJOLÁNUSZ (HOPPart Társulat, rendezte: Polgár Csaba) – CALIGULA HELYTARTÓJA (FÜGE – VÁDLI Alkalmi Színházi Társulás, rendezte: Szikszai Rémusz) – A GYÁVA (Nézőművészeti Kft., rendezte: Scherer Péter)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: HAJNALI CSILLAG PEREMÉN (Budapest Bábszínház, rendezte: Tengely Gábor) – A PECSENYEHATTYÚ ÉS MÁS MESÉK (Vaskakas Bábszínház, Győr, rendezte: Pelsőczy Réka) – CSIPKERŐZSA (Budapest Bábszínház, rendezte: Kuthy Ágnes)

A legjobb női főszereplő: MOLNÁR PIROSKA (*Én vagyok a Te*, Nemzeti Színház) – NAGY MARI (*Magyar ünnep*, Nemzeti Színház) – LÁNG ANNAMÁRIA (*Nehéz istennek lenni*, Trafó – NXTSTP)

A legjobb férfi főszereplő: FEKETE ERNŐ (*A mizantróp*, Katona József Színház) – BRETZ GÁBOR (*Mefistofele*, Magyar Állami Operaház) – MÁTRAY LÁSZLÓ (*A velencei kalmár*, Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy)

A legjobb női mellékszereplő: SÖPTEI ANDREA (*Magyar ünnep*, Nemzeti Színház) – SZABÓ ENIKŐ (*Finito*, Csíki Játékszín, Csíkszereda) – LÁZÁR KATI (*Nehéz*, Bárka Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: KERESZTES TAMÁS (*Cabaret*, Centrál Színház) – STOHL ANDRÁS (*Jeremiás, avagy Isten hídge*, Nemzeti Színház) – NAGY ALFRÉD (*A velencei kalmár*, Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy)

A legjobb díszlet: MEFISTOFELE (Magyar Állami Operaház, tervezte: Antal Csaba) – A SELYEMCI PÓ (Gárdonyi Géza Színház, Eger, tervezte: Ambrus Mária) – LEONCE ÉS LÉNA (Kolozsvári Állami Magyar Színház, tervezte: Carmencita Brojboiu)

A legjobb jelmez: MEFISTOFELE (Magyar Állami Operaház, tervezte: Benedek Mari) – KVARTETT (Nemzeti Színház, tervezte: Béres Móni) – LEONCE ÉS LÉNA (Kolozsvári Állami Magyar Színház, tervezte: Carmencita Brojboiu)

A legjobb színházi zene: MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, Bella Máté) – CSIPKERÓZSA (Budapest Bábszínház, Szemeyei János) – KVARTETT (Nemzeti Színház, Philipp György)

A legígéretesebb pályakezdő: GIMESI DÓRA (Budapest Bábszínház – *Hajnali csillag peremén*; Círóka Bábszínház, Kecskemét – *Gabi és a repülő nagypapa*) – BERCSÉNYI PÉTER (Budapest Bábszínház – *Csipkerózsa*; *Hajnali csillag peremén*) – OROSZ ÁKOS (Maladype Színház – *Platonov*; *Figaro házassága*)

Különdíj: KOVALIK BALÁZS a Budapesti Őszi Fesztivál művészeti vezetőjeként végzett izlésformáló munkájáért – SIPOS KATALIN a Budapest Bábszínház *Hajnali csillag peremén* című előadásának látványáért – BÍRÓ KRISZTA és GÁSPÁR ILDIKÓ az Örkény Színház és a Thália Színház *nőNYUGAT* című előadásának szövegalkotó-dramaturgiai munkájáért

A legjobb női főszereplő: FULLAJTÁR ANDREA (*Nordost*, Katona József Színház) – WÉBER KATA (*Yerma*, Radnóti Színház) – BALSAI MÓNI (*Macska a forró tetőn*, Magyar Színház)

A legjobb férfi főszereplő: FEKETE ERNŐ (*A mizantróp*, Katona József Színház) – MÁTÉ GÁBOR (*Dilettánsok*, Katona József Színház) – KASZÁS GERGŐ (*A Mester és Margarita*, Gárdonyi Géza Színház, Eger)

A legjobb női mellékszereplő: NAGY MARI (*Magyar ünnep*, Nemzeti Színház) – LÁZÁR KATI (*Nehéz*, Bárka Színház) – TAKÁCS KATALIN (*Erdő*, Új Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: KULKA JÁNOS (*Egyszer élünk avagy a tenger azontúl tűnik semmiségbe*, Nemzeti Színház) – SZARVAS JÓZSEF (*Egyszer élünk avagy a tenger azontúl tűnik semmiségbe*, Nemzeti Színház) – ALMÁSI SÁNDOR (*Erdő*, Új Színház)

A legjobb díszlet: JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, tervezte: Bagossy Levente) – YERMA (Radnóti Színház, tervezte: Mencil Róbert) – BETHLEN (Új Színház, tervezte: Tresz Zsuzsa)

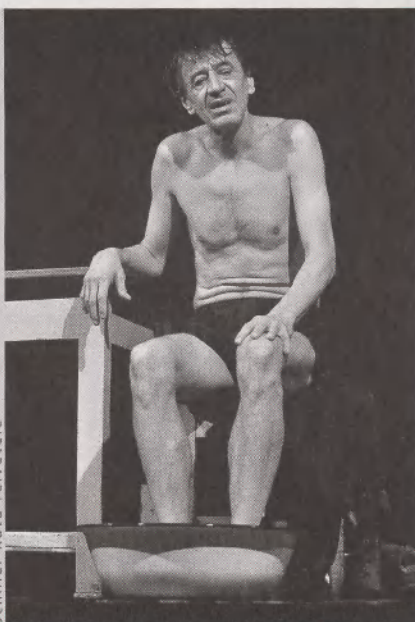
A legjobb jelmez: LEONCE ÉS LÉNA (Kolozsvári Állami Magyar Színház, tervezte: Carmencita Brojboiu) – PROLIK (Gárdonyi Géza Színház, Eger, tervezte: Füzér Anni)

A legjobb színházi zene: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TŰNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, Kovács

Schiller Kata felvétele

Molnár Piroska az *Én vagyok a Te* című előadásban (Nemzeti Színház)

Schiller Kata felvétele

Mucsi Zoltán a *Nehézben* (Bárka Színház)

Schiller Kata felvétele

Lázár Kati a *Nehézben* (Bárka Színház)

PETHŐ TIBOR Magyar Nemzet

A legjobb új magyar dráma: TÉREY JÁNOS: JEREMIÁS, AVAGY ISTEN HIDEGE – ZÁVADA PÁL: MAGYAR ÜNNEP

A legjobb előadás: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TŰNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – CIGÁNYOK (Katona József Színház, rendezte: Máté Gábor) – PROLIK (Gárdonyi Géza Színház, Eger, rendezte: Máté Gábor)

A legjobb rendezés: JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, rendezte: Bagossy László) – YERMA (Radnóti Színház, rendezte: Rába Roland) – NEHÉZ (Bárka Színház, rendezte: Bérczes László)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: CABARET (Centrál Színház, rendezte: Bozsik Yvette)

A legjobb független színházi előadás: TÜNDÖKLŐ KÖZÉPSZER (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – KORIJOLÁNUSZ (HOPPart Társulat, rendezte: Polgár Csaba) – JELENETEK A VIDÉKI ÉLETBŐL (Stúdió „K” Színház, rendezte: Koltai M. Gábor)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: CSIPKERÓZSA (Budapest Bábszínház, rendezte: Kuthy Ágnes) – A SÜNTEKNŐS (Stúdió „K” Színház, rendezte: Németh Ilona)

Márton) – MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, Bella Máté)

A legígéretesebb pályakezdő: FÖLDI ÁDÁM (Nemzeti Színház, *Magyar ünnep*) – FARKAS DÉNES (Nemzeti Színház, *Egyszer élünk avagy a tenger azontúl tűnik semmiségbe*) – DANKÓ ISTVÁN (Katona József Színház, *Dilettánsok*)

Különdíj: BODÓ VIKTOR (Molnár Ferenc: *Liliom*)

PROICS LILLA nyulbeka.freeblog.hu

A legjobb új magyar dráma: ESTERHÁZY PÉTER: ÉN VAGYOK A TE – HÁY JÁNOS: HÁROMSZÖGEK – ZÁVADA PÁL: MAGYAR ÜNNEP

A legjobb előadás: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TŰNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – MEFISTOFELE (Magyar Állami Operaház, rendezte: Kovalik Balázs) – A MIZANTRÓP (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)

A legjobb rendezés: JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, rendezte: Bagossy László) – KORIJOLÁNUSZ (HOPPart Társulat, rendezte: Polgár Csaba) – JÓZANOK CSENDJE (Stúdió „K” Színház, rendezte: Mezei Kinga)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: EGY OLASZ SZALMAKALAP (József Attila Színház, rendezte: Zsótér Sándor) –

A FAJOK EREDETE (Nézőművészeti Nonprofit Kft., rendezte: Dömötör Tamás) – OVIBRADER (Pillanat Színház, rendezte: Bagó Bertalan)

A legjobb független színházi előadás: KULTERER (Hólyag-cirkusz Társulat) – CSERENADRÁG (Katona József Színház – TÁP Színház, rendezte: Vajdai Vilmos) – ADAPTÁCIÓ TRIKOLOR (Gergey Krisztián Társulata, rendezte: Gergey Krisztián)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: A GYÁVA (Kolibri Pince, rendezte: Scherer Péter) – CYBER CYRANO (Kolibri Pince, rendezte: Vidovszky György) – GABI ÉS A REPÜLŐ NAGY-PAPA (Círóka Bábszínház, rendezte: Kuthy Ágnes)

A legjobb női főszereplő: ÓNODI ESZTER (A mizantróp, Katona József Színház) – TAKÁCS KATALIN (Bethlen, Új Színház) – KUBIK ANNA (Háromszögek, Magyar Színház)

A legjobb férfi főszereplő: KOVÁCS KRISZTIÁN (A gyáva, Kolibri Pince) – NAGYPÁL GÁBOR (Caligula helytartója, VÁDLI Társulat) – KŐSZEGI ÁKOS (Caligula helytartója, Katona József Színház, Kecskemét)

A legjobb női mellékszereplő: POGÁNY JUDIT (János király, Örkény Színház) – SCHELL JUDIT (Én vagyok a Te, Nemzeti Színház) – MÉSZÁROS SÁRA (A selyemcipő, Gárdonyi Géza Színház, Eger)

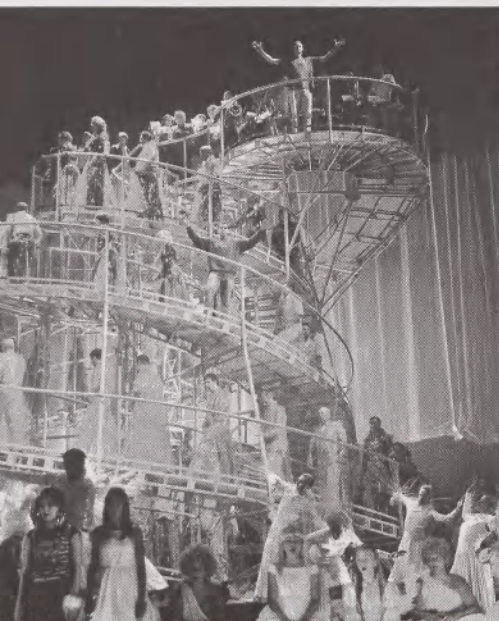
A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE – TÉREY JÁNOS: JEREMIÁS, AVAGY ISTEN HIDEGE – SZÁLINGER BALÁZS: 91,00%

A legjobb előadás: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – TÜNDÖKLŐ KÖZÉPSZER (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – A TŰZES ANGYAL (Csokonai Színház, Debrecen, rendezte: Silviu Purcărete)

A legjobb rendezés: KORIJOLÁNUSZ (HOPPart Társulat, Polgár Csaba) – NORDOST (Katona József Színház, rendezte: Forgács Péter) – CALIGULA HELYTARTÓJA (Katona József Színház, Kecskemét, rendezte: Bagó Bertalan)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: SZERET...LEK (HOPPart Társulat – Manna, rendezte: Pelsóczy Réka) – SYD (Mu Színház, Trafó, Flórián Műhely-Mozgóház, rendezte: Láng Annamária – Nagy Fruzsina) – A FAJOK EREDETE (Sirály, Nézőművészeti Kft., rendezte: Dömötör András)

A legjobb független színházi előadás: FIGARO HÁZASSÁGA (Maladype Színház, rendezte: Zsótér Sándor) – ULYSSES NAPPALIJA (Artus – Goda Gábor Társulata, rendezte: Goda Gábor) – ADAPTÁCIÓ TRIKOLOR (Gergey Krisztián Társulata, rendezte: Gergey Krisztián)

Antal Csaba díszlete a Mefistofeléhez (Magyar Állami Operaház)

Bella Máté, a Magyar ünnep zeneszerzője

Orosz Ákos a Figaro házasságában

Bíró Kriszta a nőNYUGAT-ban (Örkény és Thália Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: SZARVAS JÓZSEF (Egyszer élünk avagy a tenger azontúl tűnik semmiségbe, Nemzeti Színház) – FODOR TAMÁS (Caligula helytartója, VÁDLI Társulat) – GÁLFFI LÁSZLÓ (János király, Örkény Színház)

A legjobb díszlet: MEFISTOFELE (Magyar Állami Operaház, tervezte: Antal Csaba) – KÁR, HOGY KURVA (Magyar Színház, tervezte: Vereckei Rita) – JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, tervezte: Bagossy Levente)

A legjobb jelmez: MEFISTOFELE (Magyar Állami Operaház, tervezte: Benedek Mari)

A legjobb színházi zene: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, Kovács Márton) – TROILUS ÉS CRESSIDA (Forte Társulat, Matkó Tamás) – JÓZANOK CSENDJE (Stúdió „K” Színház, Mezei Szilárd)

A legígéretesebb pályakezdő: FEHÉR TIBOR (Nemzeti Színház, Egyszer élünk avagy a tenger azontúl tűnik semmiségbe) – TÉBY ZITA (Szputnyik Hajózási Társaság, Cseresznyéskert I.)

Küldöndj: ORLAI TIBOR a rendíthetetlen szakmai optimizmusáért

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: A PECSENYEHATTYÚ ÉS MÁS MESÉK (Vaskakas Bábszínház, Győr, rendezte: Pelsóczy Réka) – CYBER CYRANO (Kolibri, rendezte: Vidovszky György) – A KIS LORD (Weöres Sándor Színház, Szombathely, rendezte: Jeles András)

A legjobb női főszereplő: MÉSZÁROS SÁRA (A selyemcipő, Gárdonyi Géza Színház, Eger) – FULLAJTÁR ANDREA (Nordost, Katona József Színház) – GIDRÓ KATALIN (Édes Anna, Szegedi Nemzeti Színház)

A legjobb férfi főszereplő: MUCSI ZOLTÁN (Nehéz, Bárka Színház) – KASZÁS GERGŐ (A selyemcipő, Gárdonyi Géza Színház, Eger) – HATHÁZI ANDRÁS (Mértéket mértékkel, Kolozsvári Állami Magyar Színház)

A legjobb női mellékszereplő: TAKÁCS NÓRA DIÁNA (Korijolánusz / János király, HOPPart Társulat / Örkény Színház) – ÓNODI ESZTER (Dilettánsok; A mizantróp, Katona József Színház) – LIGETI KOVÁCS JUDIT (Figaro házassága; Platonov, Maladype Színház)

A legjobb férfi mellékszereplő: MERCS JÁNOS (A revizor; Mesés férfiak szárnyakkal, Csokonai Színház, Debrecen) – STOHL ANDRÁS (Egyszer élünk avagy a tenger azontúl tűnik semmiségbe, Nemzeti Színház) – MÁTÉ GÁBOR (A mizantróp, Katona József Színház)

A legjobb díszlet: A SELYEMCIPŐ (Gárdonyi Géza Színház, Eger,

RÁDAI ANDREA

A legjobb új magyar dráma: KOVÁCS MÁRTON – MOHÁCSI ISTVÁN – MOHÁCSI ISTVÁN: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY

tervezte: Ambrus Mária) – JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, tervezte: Bagossy Levente) – OROSZ LEKVÁR (Katona József Színház, Kecskemét, tervezte: Vereckei Rita)

A legjobb jelmez: SYD (Mu Színház, Trafó, Flórián Műhely-Mozgóház, tervezte: Nagy Fruzsina) – SZIRÉNÉNEK (Katona József Színház, tervezte: Bujdosó Nóra) – JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, tervezte: Ignjatovic Kristina)

A legjobb színházi zene: KORIJOLÁNUSZ (HOPPart Társulat, Matkó Tamás) – EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, Kovács Márton) – ADAPTÁCIÓ TRIKOLOR (Gergye Krisztián Társulata, Philipp György)

A legígéretesebb pályakezdő: OROSZ ÁKOS (Maladype Színház, *Platonov; Figaro házassága*) – MÉSZÁROS PIROSKA (Nemzeti Színház, *Három nővér*) – DANKÓ ISTVÁN (Katona József Színház, *Két lengyelül beszélő szegény román*)

Különdíj: CSIZMADIA TIBOR az egri Gárdonyi Géza Színházban végzett munkájáért – BODÓ VIKTOR grazi rendezéseiért – Az ÉLETOSZTÁS című színházi projektért

SÁNDOR L. ISTVÁN

Ellenfény

A legjobb új magyar dráma: NÁDAS PÉTER: SZIRÉNÉNEK – TASNÁDI ISTVÁN: CYBER CYRANO – SZÁLINGER BALÁZS: A TISZTA MÉZ

A legjobb előadás: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – HÁROM NŐVÉR (Nemzeti Színház, rendezte: Andrei Őrban) – PROLIK (Gárdonyi Géza Színház, Eger, rendezte: Máté Gábor)

A legjobb rendezés: JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, rendezte: Bagossy László) – A SELYEMCIPŐ (Gárdonyi Géza Színház, Eger, rendezte: Zsótér Sándor) – SZIRÉNÉNEK (Katona József Színház, rendezte: Dömötör András)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: CABARET (Centrál Színház, rendezte: Bozsik Yvette) – EGY OLASZ SZALMAKALAP (József Attila Színház, rendezte: Zsótér Sándor) – LA MANCHA LOVAGJA (Csiky Gergely Színház, Kaposvár, rendezte: Keszég László)

A legjobb független színházi előadás: KORIJOLÁNUSZ (HOPPart Társulat, rendezte: Polgár Csaba) – JÓZANOK CSENDJE (Stúdió „K” Színház, rendezte: Mezei Kinga) – A GYÁVA (Nézőművészeti Kft., rendezte: Scherer Péter)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: CYBER CYRANO (Kolibri Színház, rendezte: Vidovszky György) – PÖTTYÖS PANNA AZ ISKOLÁBAN (Thália Színház, rendezte: Bozsik Yvette) – APALABIRINTUS (Káva Kulturális Műhely, rendezte: Perényi Balázs)

A legjobb női főszereplő: UDVAROS DOROTTYA (*Három nővér*, Nemzeti Színház) – MÉSZÁROS SÁRA (*A selyemcipő*, Gárdonyi Géza Színház, Eger) – BOZÓ ANDREA (*Olympia; Prolik*, Gárdonyi Géza Színház, Eger)

A legjobb férfi főszereplő: KERESZTES TAMÁS (*Cabaret*, Centrál Színház) – NAGYPÁL GÁBOR (*Caligula helytartója, VÁDLI* – FÜGE, Zsámbéki Színházi Bázis) – MUCSI ZOLTÁN (*Nehéz*, Bárka Színház)

A legjobb női mellékszereplő: SZIRTES ÁGI (*Szirénének; Cigányok*, Katona József Színház) – KISS DIÁNA MAGDOLNA (*Korijolánusz*, HOPPart Társulat) – SZÉLES ZITA (*Kaland*, Mórlic Zsigmond Színház, Nyíregyháza)

A legjobb férfi mellékszereplő: ANDRÁSSY MÁTÉ (*Troilus és Cressida*, Gyulai Várszínház) – STOHL ANDRÁS (*Egyszer élünk avagy a tenger azontúl tűnik semmiségbe*, Nemzeti Színház) – MÉSZÁROS TIBOR (*Péter és Jerry; Állatkerti történet*, Thália Színház)

A legjobb díszlet: MESÉS FÉRFIAK SZÁRNYAKKAL (Csokonai Színház, Debrecen, tervezte: Oleksandr Bilozub) – CYBER CYRANO (Kolibri Színház, tervezte: Sárosi Anita és Vicsek Viktor) – KVARTETT (Nemzeti Színház, tervezte: Árvai György)

A legjobb jelmez: DILETTÁNSOK (Katona József Színház, tervezte: Szakács Györgyi) – LEONCE ÉS LÉNA (Kolozsvári Állami Magyar Színház, tervezte: Carmencita Brojboiu) – OLYMPIA (Gárdonyi Géza Színház, Eger, tervezte: Füzér Anni)

A legjobb színházi zene: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, Kovács

Márton) – TROILUS ÉS CRESSIDA (Gyulai Várszínház, Matkó Tamás) – A LEGKISEBB BOSZORKÁNY (Mesebolt Bábszínház, Bolya Mátyás, Szokolay Dongó)

A legígéretesebb pályakezdő: PÁLOS HANNA (Katona József Színház, *Cigányok*) – GERLITS RÉKA (Nemzeti Színház, *Egyszer élünk avagy a tenger azontúl tűnik semmiségbe*) – BORBÉLY ALEXANDRA (Katona József Színház, *Két lengyelül beszélő szegény román*)

Különdíj: A KATONA JÓZSEF SZÍNHÁZ koncepciózus évadáért, mely folytatva újította meg a társulat működését – Az egri GÁRDONYI GÉZA SZÍNHÁZ értékes utolsó évadáért, amely méltó módon összegezte az elmúlt tíz év folytathatatlanság eredményeit – A FORTE TÁRSULAT, amely az elmúlt néhány évben igazi összművészeti előadókat nevelt, akik rendkívül magas fokon képesek a komplex színházi kifejezésre

STUBER ANDREA

A legjobb új magyar dráma: TASNÁDI ISTVÁN: CYBER CYRANO – NÁDAS PÉTER: SZIRÉNÉNEK – HÁY JÁNOS: HÁROMSZÖGEK

A legjobb előadás: FÉLELEM ÉS MACSKAJAJ A HARMADIK BIRODALOMBAN (Színház- és Filmművészeti Egyetem, rendezte: Zsótér Sándor) – EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – NEHÉZ (Bárka Színház, rendezte: Bérczes László)

A legjobb rendezés: KORIJOLÁNUSZ (HOPPart Társulat, rendezte: Polgár Csaba) – JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, rendezte: Bagossy László) – MESÉS FÉRFIAK SZÁRNYAKKAL (Csokonai Színház, Debrecen, rendezte: Vidnyánszky Attila)

A legjobb zenés/szórakoztató előadás: PARAVARIETÉ (Szikra Cool Tour House, rendezte: Tasnádi István) – KOLDUS-OPERA (Budapesti Operettszínház, rendezte: Béres Attila)

A legjobb független színházi előadás: KORIJOLÁNUSZ (HOPPart Társulat, rendezte: Polgár Csaba) – TÜNDÖKLŐ KÖZÉPSZER (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – A SÁRKÁNY (KoMa Társulat, rendezte: Vékes Csaba)

A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás: CYBER CYRANO (Kolibri Színház, rendezte: Vidovszky György) – AZ ARANYKULCS (Stúdió „K” Színház, rendezte: Fodor Tamás) – A SZÉKELY MENYECSEKE MEG AZ ÖRDÖG (Fabók Mancsi Bábszínháza, rendezte: Fabók Mariann)

A legjobb női főszereplő: MOLNÁR PIROSKA (*Én vagyok a Te*, Nemzeti Színház) – FULLAJTÁR ANDREA (*Nordost*, Katona József Színház) – ELOR EMINA (*Az ember tragédiája*, Újvidéki Színház)

A legjobb férfi főszereplő: MUCSI ZOLTÁN (*Nehéz*, Bárka Színház) – FODOR TAMÁS (*Caligula helytartója*, VÁDLI) – NAGYPÁL GÁBOR (*Caligula helytartója*, VÁDLI)

A legjobb női mellékszereplő: SZIRTES ÁGI (*Cigányok; Szirénének*, Katona József Színház) – TAKÁCS NÓRA DIÁNA (*Korijolánusz*, HOPPart Társulat) – FRIDRIK NOÉMI (*Adáshiba*, Mórlic Zsigmond Színház, Nyíregyháza)

A legjobb férfi mellékszereplő: KOCSIS PÁL (*Játék a kastélyban*, Csiky Gergely Színház, Kaposvár) – SCHNEIDER ZOLTÁN (*Főfőnök*, Radnóti Színház) – SPILÁK LAJOS (*Jelenetek a vidéki életből*, Stúdió „K” Színház)

A legjobb díszlet: MESÉS FÉRFIAK SZÁRNYAKKAL (Csokonai Színház, Debrecen, tervezte: Oleksandr Bilozub) – CIGÁNYOK (Katona József Színház, tervezte: Cziegler Balázs) – RÓMEÓ ÉS JÚLIA (Vigszínház, tervezte: Kentaur)

A legjobb jelmez: JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, tervezte: Ignjatovic Kristina) – PARASZTOPERA (Pécsi Nemzeti Színház, tervezte: Remete Kriszta) – DILETTÁNSOK (Katona József Színház, tervezte: Szakács Györgyi)

A legjobb színházi zene: MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, Bella Máté) – AZ EMBER TRAGÉDIÁJA (Szegedi Szabadtéri Játékok, Verebes Ernő) – KORIJOLÁNUSZ (HOPPart Társulat, Matkó Tamás)

A legígéretesebb pályakezdő: OROSZ ÁKOS (Maladype Színház) – BERCSÉNYI PÉTER (HOPPart Társulat, Budapest Bábszínház) – BORBÉLY ALEXANDRA (Ódry Színház, Katona József Színház)

Különdíj: Az Örkény Színház *nőNYUGAT* című produkciójáért

TOMPA ANDREA

Színház; Babeş– Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár

- A legjobb új magyar dráma:** KOVÁCS MÁRTON – MOHÁCSI ISTVÁN – MOHÁCSI JÁNOS: EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE – TASNÁDI ISTVÁN: CYBER CYRANO
- A legjobb előadás:** EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János)
- A legjobb rendezés:** JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, rendezte: Bagossy László) – A MIZANTRÓP (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)
- A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** –
- A legjobb független színházi előadás:** FIGARO HÁZASSÁGA (Maladype Színház, rendezte: Zsótér Sándor) – TÜNDÖKLŐ KÖZÉPSZER (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – SZERET...LEK (HOPPart – Manna, rendezte: Pelsőczy Réka)
- A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás:** CYBER CYRANO (Kolibri Színház, rendezte: Vidovszky György)
- A legjobb női főszereplő:** MÉSZÁROS SÁRA (*A selyemcipő*, Gárdonyi Géza Színház, Eger) – LÁNG ANNAMÁRIA (*Nehéz istennek lenni*, Trafó) – ÓNODI ESZTER (*A mizantróp*, Katona József Színház)
- A legjobb férfi főszereplő:** MUCSI ZOLTÁN (*Nehéz, Bárka Színház*)
- A legjobb női mellékszereplő:** TAKÁCS KATALIN (*Szeret...lek*, HOPPart – Manna)
- A legjobb férfi mellékszereplő:** KULKA JÁNOS (*Egyszer élünk avagy a tenger azontúl túnik semmiségbe*, Nemzeti Színház)
- A legjobb díszlet:** EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, tervezte: Khell Zsolt)
- A legjobb jelmez:** JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, tervezte: Ignjatovic Kristina)
- A legjobb színházi zene:** MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, Bella Máté)
- A legígéretesebb pályakezdő:** BODOLAI BALÁZS (Kolozsvári Állami Magyar Színház, *Leonce és Léna*) – FÖLDI ÁDÁM (Nemzeti Színház, több előadás) – OROSZ ÁKOS (Maladype, *Figaro házassága*)
- Különdíj:** A KOLIBRI SZÍNHÁZ ifjúsági programjéért – BÍRÓ KRISZTA a *nőNYUGAT* című előadás szövegkönyvéért

UGRAI ISTVÁN

7óra7.hu; Színház

- A legjobb új magyar dráma:** HÁY JÁNOS: NEHÉZ – TASNÁDI ISTVÁN: CYBER CYRANO – MOHÁCSI ISTVÁN: FRANCIA RÚDUGRÁS
- A legjobb előadás:** EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – FÉLELEM ÉS MACSKAJAJ A HARMADIK BIRODALOMBAN (Színház- és Filmművészeti Egyetem, rendezte: Zsótér Sándor)
- A legjobb rendezés:** FÉLELEM ÉS MACSKAJAJ A HARMADIK BIRODALOMBAN (Színház- és Filmművészeti Egyetem, rendezte: Zsótér Sándor) – EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – HÁROM NŐVÉR (Nemzeti Színház, rendezte: Andrei Şerban)
- A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** GETTÓ (Pécsi Nemzeti Színház, rendezte: Béres Attila) – FŐFŐNÖK (Radnóti Színház, rendezte: Anger Zsolt) – SZERET...LEK (HOPPart Társulat, rendezte: Pelsőczy Réka)
- A legjobb független színházi előadás:** FIGARO HÁZASSÁGA (Maladype Színház, rendezte: Zsótér Sándor) – TÜNDÖKLŐ KÖZÉPSZER (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – TÉVEDÉSEK VÍGJÁTÉKA (Neptun Brigád, Zsámbéki Színházi Bázis, rendezte: Baksa Imre)
- A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás:** A GYÁVA (Nézőművészeti Kft., rendezte: Scherer Péter) – CYBER CYRANO (Kolibri Színház, rendezte: Vidovszky György) – AZ ARANYSÁRKÁNY (Karinthy Színház, rendezte: Vidovszky György)

- A legjobb női főszereplő:** BANDOR ÉVA (*Cseresznyéskert*, Komáromi Jókai Színház) – MAGYARI ETELKA (*Ahogy tetszik*, Csiky Gergely Színház, Temesvár) – NAGY MARI (*Magyar ünnep*, Nemzeti Színház)
- A legjobb férfi főszereplő:** MOKOS ATTILA (*Lumpok*, Komáromi Jókai Színház) – MUCSI ZOLTÁN (*Nehéz, Bárka Színház*) – KERESZTES TAMÁS (*Cabaret*, Centrál Színház)
- A legjobb női mellékszereplő:** TÖRŐCSIK MARI (*Figaro házassága*, Maladype Színház) – BOZÓ ANDREA (*Olympia*, Gárdonyi Géza Színház, Eger) – SZIRTES ÁGI (*Cigányok*, Katona József Színház)
- A legjobb férfi mellékszereplő:** KOCSIS PÁL (*Játék a kastélyban*, Csiky Gergely Színház, Kaposvár) – KASZÁS GERGŐ (*Gül Baba*, Gárdonyi Géza Színház, Eger) – KÖLES FERENC (*Gettó*, Pécsi Nemzeti Színház)
- A legjobb díszlet:** MESÉS FÉRFIAK SZÁRNYAKKAL (Csokonai Színház, tervezte: Olekszandr Bilozub) – OROSZ LEKVÁR (Katona József Színház, Kecskemét, tervezte: Vereckei Rita) – JÁNOS KIRÁLY (Örkény István Színház, tervezte: Bagossy Levente)
- A legjobb jelmez:** A SELYEMCIPŐ (Gárdonyi Géza Színház, Eger, tervezte: Benedek Mari) – EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, tervezte: Remete Kriszta) – OLYMPIA (Gárdonyi Géza Színház, Eger, tervezte: Füzér Anni)
- A legjobb színházi zene:** EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, Kovács Márton) – MAGYAR ÜNNEP (Nemzeti Színház, Bella Máté) – TÜNDÖKLŐ KÖZÉPSZER (Pintér Béla és Társulata, Kémenczy Antal)
- A legígéretesebb pályakezdő:** TAR RENÁTA (Komáromi Jókai Színház)
- Különdíj:** A KRÉTAKÖR és a KÁVA KULTURÁLIS MŰHELY az *Új Néző projekt*ért – CSIZMADIA TIBOR az egri Gárdonyi Géza Színházért

URBÁN BALÁZS

- A legjobb új magyar dráma:** SZÁLINGER BALÁZS: A TISZTA MEZ – HÁY JÁNOS: NEHÉZ – TÉREY JÁNOS: JEREMIÁS, AVAGY ISTEN HIDEGE
- A legjobb előadás:** HÁROM NŐVÉR (Nemzeti Színház, rendezte: Andrei Şerban) – EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – MEFISTOFELE (Magyar Állami Operaház, Kovalik Balázs)
- A legjobb rendezés:** MESÉS FÉRFIAK SZÁRNYAKKAL (Csokonai Színház, Debrecen, rendezte: Vidnyánszky Attila) – A TÜZES ANGYAL (Csokonai Színház, Debrecen, rendezte: Silviu Purcărete) – PROLIK (Gárdonyi Géza Színház, Eger, rendezte: Máté Gábor)
- A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** CABARET (Centrál Színház, rendezte: Bózsik Yvette)
- A legjobb független színházi előadás:** KORIJOLÁNUSZ (HOPPart Társulat, rendezte: Polgár Csaba) – NEHÉZ ISTENNEK LENNI (Trafó – NXTSTP, rendezte: Mundruczó Kornél) – JÓZANOK CSENDJE (Stúdió „K” Színház, rendezte: Mezei Kinga)
- A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás:** –
- A legjobb női főszereplő:** MÉSZÁROS SÁRA (*A selyemcipő*, Gárdonyi Géza Színház, Eger) – KÉZDI IMOLA (*Alkoholisták*, Kolozsvári Állami Magyar Színház) – UDVAROS DOROTTYA (*Kvartett; Három nővér*, Nemzeti Színház)
- A legjobb férfi főszereplő:** MUCSI ZOLTÁN (*Nehéz, Bárka Színház*) – FEKETE ERNŐ (*A mizantróp*, Katona József Színház) – HATHÁZI ANDRÁS (*Mértéket mértékkel*, Kolozsvári Állami Magyar Színház)
- A legjobb női mellékszereplő:** LÁZÁR KATI (*Nehéz, Bárka Színház*) – VLAHOVICS EDIT (*Naftalin*, Weöres Sándor Színház, Szombathely) – FULLAJTÁR ANDREA (*A mizantróp*, Katona József Színház)
- A legjobb férfi mellékszereplő:** KULKA JÁNOS (*Egyszer élünk avagy a tenger azontúl túnik semmiségbe; Három nővér*, Nemzeti Színház) – KOCSIS PÁL (*Játék a kastélyban*, Csiky Gergely Színház, Kaposvár) – KASZÁS GERGŐ (*Prolik*, Gárdonyi Géza Színház, Eger)

- A legjobb díszlet:** OROSZ LEKVÁR (Katona József Színház, Kecskemét, tervezte: Vereckei Rita) – ALKOHOLISTÁK (Kolozsvári Állami Magyar Színház, tervezte: Carmencita Brojboiu) – ÉDES ANNA (Szegei Nemzeti Színház, tervezte: Fodor Viola)
- A legjobb jelmez:** SZIRÉNÉNEK (Katona József Színház, tervezte: Bujdosó Nóra) – A MIZANTRÓP (Katona József Színház, tervezte: Szakács Györgyi) – LEONCE ÉS LÉNA (Kolozsvári Állami Magyar Színház, tervezte: Carmencita Brojboiu)
- A legjobb színházi zene:** EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, Kovács Márton) – TROILUS ÉS CRESSIDA (Gyulai Várszínház, Matkó Tamás)
- A legígéretesebb pályakezdő:** GRISNIK PETRA (Csiky Gergely Színház, Kaposvár, *Játék a kastélyban*) – FARAGÓ ZÉNÓ (Maladype Színház, *Figaro házassága*) – DANKÓ ISTVÁN (Katona József Színház, *Két lengyelül beszélő szegény román*)
- Különdíj:** –

ZAPPE LÁSZLÓ

Népszabadság

- A legjobb új magyar dráma:** HÁY JÁNOS: NEHÉZ – TÉREY JÁNOS: JEREMIÁS, AVAGY ISTEN HIDEGE
- A legjobb előadás:** EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János) – JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, rendezte: Bagossy László) – A VELENCEI KALMÁR (Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy, rendezte: Bocsárdi László)
- A legjobb rendezés:** PROLIK (Gárdonyi Géza Színház, Eger, rendezte: Máté Gábor) – YERMA (Radnóti Színház, rendezte: Rába Roland) – A MIZANTRÓP (Katona József Színház, rendezte: Zsámbéki Gábor)
- A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** NAFTALIN (Weöres Sándor Színház, Szombathely, rendezte: Mohácsi János) – CABARET (Centrál Színház, rendezte: Bozsik Yvette)
- A legjobb független színházi előadás:** KORIJOLÁNUSZ (HOPPart Társulat, rendezte: Polgár Csaba) – TÜNDÖKLŐ KÖZÉPSZER (Pintér Béla és Társulata, rendezte: Pintér Béla) – A KISINYOVI RÓZSA (Kosztolányi Dezső Színház, Szabadka, rendezte: Urbán András)
- A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás:** A KIS LORD (Weöres Sándor Színház, Szombathely, rendezte: Jeles András) – PÖTTYÖS PANNI AZ ISKOLÁBAN (Thália Színház, rendezte: Bozsik Yvette) – CYBER CYRANO (Kolibri Színház, rendezte: Vidovszky György)
- A legjobb női főszereplő:** MÉSZÁROS SÁRA (*A selyemcipő*, Gárdonyi Géza Színház, Eger) – FULLAJTÁR ANDREA (*Nordost*, Katona József Színház) – BÖRCSÖK ENIKŐ (*Nemsenkilény*, Orlai Produkciós Iroda)
- A legjobb férfi főszereplő:** MUCSI ZOLTÁN (*Nehéz*, Bárka Színház) – FEKETE ERNŐ (*A mizantróp*, Katona József Színház) – KÓSZEGI ÁKOS (*Caligula helytartója*, Katona József Színház, Kecskemét)
- A legjobb női mellékszereplő:** LÁZÁR KATI (*Nehéz*, Bárka Színház) – MÉSZÁROS SÁRA (*Prolik*, Gárdonyi Géza Színház, Eger) – SZIRTES ÁGI (*Szirénének*, Katona József Színház)
- A legjobb férfi mellékszereplő:** KULKA JÁNOS (*Egyszer élünk avagy a tenger azontúl tünik semmiségbe*, Nemzeti Színház) – KERESZTES TAMÁS (*Cabaret*, Centrál Színház) – KASZÁS GERGŐ (*Prolik*, Gárdonyi Géza Színház, Eger)
- A legjobb díszlet:** A SELYEMCIPŐ (Gárdonyi Géza Színház, Eger, tervezte: Ambrus Mária) – LEONCE ÉS LÉNA (Kolozsvári Állami Magyar Színház, tervezte: Carmencita Brojboiu)
- A legjobb jelmez:** DILETTÁNSOK (Katona József Színház, tervezte: Szakács Györgyi) – JÁNOS KIRÁLY (Örkény Színház, rendezte: Ignjatovic Kristina)
- A legjobb színházi zene:** EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, Kovács Márton) – TROILUS ÉS CRESSIDA (Gyulai Várszínház, Matkó Tamás)
- A legígéretesebb pályakezdő:** –
- Különdíj:** BÍRÓ KRISZTA a *nőNYUGAT* összeállításáért

ZSIGMOND ANDREA

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár

- A legjobb új magyar dráma:** TÉREY JÁNOS: JEREMIÁS, AVAGY ISTEN HIDEGE – VÖRÖS ISTVÁN: ARANY LÉPÉS – SZÉKELY CSABA: BÁNYAVIRÁG
- A legjobb előadás:** MESÉS FÉRFIAK SZÁRNYAKKAL (Csokonai Színház, Debrecen, rendezte: Vidnyánszky Attila) – MÉRTÉKET MÉRTÉKKEL (Kolozsvári Állami Magyar színház, rendezte: Matthias Langhoff) – EGYSZER ÉLÜNK AVAGY A TENGER AZONTÚL TÚNIK SEMMISÉGBE (Nemzeti Színház, rendezte: Mohácsi János)
- A legjobb rendezés:** A KISINYOVI RÓZSA (Kosztolányi Dezső Színház, Szabadka, rendezte: Urbán András) – A REVIZOR (Csokonai Színház, Debrecen, rendezte: Vladiszlav Troickij) – PLATONOV (Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulata, rendezte: Harsányi Zsolt)
- A legjobb zenés/szórakoztató előadás:** A FALU ROSSZA (Vajdasági Tanyaszínház, rendezte: Táborosi Margaréta) – FINITO (Csíki Játékszín, rendezte: Victor Ioan Frunză) – FEKETE PÉTER (Nagyváradai Állami Színház Szigligeti Társulata, rendezte: Kányádi Szilárd)
- A legjobb független színházi előadás:** INTELLIGENS SZERVIZ (Kaposvári Egyetem, rendezte: Jeles András) – ARANY LÉPÉS (Baltazár Színház, rendezte: Elek Dóra) – A FALU ROSSZA (Vajdasági Tanyaszínház, rendezte: Táborosi Margaréta)
- A legjobb gyerek- és ifjúsági előadás:** A KIS LORD (Weöres Sándor Színház, Szombathely, rendezte: Jeles András) – A KISFIÚ MEG AZ OROSZLÁNOK (Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg, rendezte: Bal József) – ZIÁN & KOPIK (Temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház, rendezte: Palocsay Kisó Kata)
- A legjobb női főszereplő:** BANDOR ÉVA (*Cseresznyés kert*, Komáromi Jókai Színház) – UDVAROS DOROTTYA (*Három nővér*, Nemzeti Színház) – KICSID GIZELLA (*A velencei kalmár*, Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy)
- A legjobb férfi főszereplő:** KULKA JÁNOS (*Három nővér; Egyszer élünk avagy a tenger azontúl tünik semmiségbe*, Nemzeti Színház) – MÉSZÁROS TIBOR (*A revizor*, Csokonai Színház, Debrecen) – MÁTRAY LÁSZLÓ (*A velencei kalmár*, Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy)
- A legjobb női mellékszereplő:** HORVÁTH ZSUZSA (*Orosz lekvár*, Katona József Színház, Kecskemét) – ECSI EDI ERZSÉBET (*A kisfiú meg az oroszlanok*, Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg) – ALBERT CSILLA (*Verespatak; Alkoholisták*, Kolozsvári Állami Magyar Színház)
- A legjobb férfi mellékszereplő:** FABÓ TIBOR (*Cseresznyés kert*, Komáromi Jókai Színház) – BÁNYAI KELEMEN BARNA (*Platonov*, Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulata) – SZERÉMI ZOLTÁN (*A kis lord*, Weöres Sándor Színház, Szombathely)
- A legjobb díszlet:** MESÉS FÉRFIAK SZÁRNYAKKAL (Csokonai Színház, Debrecen, tervezte: Oleksandr Bilozub) – OROSZ LEKVÁR (Katona József Színház, Kecskemét, tervezte: Vereckei Rita) – NŐ A MÚLTBÓL (Szekszárdi Német Színház, rendezte: Bagoly Zsuzsa)
- A legjobb jelmez:** HAT SZEREPLŐ SZERZŐT KERES (Nagyváradai Állami Színház Szigligeti Társulat, tervezte: Csiki Csaba) – FINITO (Csíki Játékszín, rendezte: Adriana Grand) – OROSZ LEKVÁR (Katona József Színház, Kecskemét, tervezte: Vereckei Rita)
- A legjobb színházi zene:** A KIS LORD / INTELLIGENS SZERVIZ (Weöres Sándor Színház, Szombathely / Kaposvári Egyetem, Melis János) – A FALU ROSSZA (Újvidéki Tanyaszínház, Bakos Árpád) – LEONCE ÉS LÉNA (Nagyváradai Állami Színház Szigligeti Társulat, Cári Tibor)
- A legígéretesebb pályakezdő:** TÁBOROSI MARGARÉTA (Újvidéki Tanyaszínház, *A falu rossza* – rendező-koreográfus) – RAINER-MICSINYEI NÓRA (Kaposvári Egyetem, *Intelligens Szerviz*) – CÁRI-BACZÓ TÜNDE (Nagyváradai Állami Színház Szigligeti Társulat, *Leonce és Léna* – rendező-koreográfus)
- Különdíj:** TANTERMI SZÍNHÁZI PROJEKT (Füge Egyesület) – HAJÓNAPLÓ MŰHELY Bárka Színház – DANCE.MOUEMENT.THEATER Fesztivál, Figura Színház, Gyergyószentmiklós

Herczog Noémi

A Horváth Jancsi szeme

MÉG EGYSZER AZ EGYSZER ÉLÜNK-RŐL

Tudja-e államtitkár úr azt, hogy a *János vitéz*ben Juliska prostituáltként dolgozik?¹

(Pörzse Sándor)

Nem, ezekkel a modernekkel semmire se megy a kezdő író. Egyszerű, érthető érzelmek és nemes komolyság, az kell nekünk, fiatal barátom, és nem a modern zagyaságok: „Az érzés szép, tiszta dalt kíván, / Bizony, szép, tiszta dalt kíván.”

(Szabócska Mihály)²

„Feledékeny az egész világ”³ – kezdi híres művét Harald Weinrich, a feledés nagy filozófusa. Az ember-ről mint feledékeny állatról (*animal obliviscens*) gondolkodni nem számít újdonságnak, még e tulajdonságunkról szoktunk legkevésbé megfeledkezni. Elfelejtjük az évszámokat, hogy mit akartunk mondani az előbb, el a szerelmeinket, miért lennének hát kivételek épp a halottaink? Csakhogy a XX. század, Auschwitz (de éppígy hozzátehetnénk: és a Gulag, elvégre e kettő teljesen „más, mint két tojás”⁴) elhozta magával a felejtés kritikáját: többé nem érezzük korrektnek, ha kihullik a fejünkből, amire kellemetlen emlékezni. Bár boldog feledékenységünkön ez mit sem változtat, legalább ennyit köszönhetünk a modernitásnak. Ám míg az emlékek idővel általában halványulnak, Auschwitz, a Gulag épp ellenkezőleg: mintha lehetetlen volna róluk megfeledkezni. De emlékezni éppúgy lehetetlen. Mert hogyan is volna lehetséges felidézni az eredendően közölhetlent?

Létezik a szenvedés elképzelhetetlen elképzelésének egy szentviten, elidegenítően giccsmentes prózatradíciója: ilyen Kertész Imre *Sorstalansága* vagy Tadeusz Borowski novellaciklusa, a *Hölgyeim és Uraim, parancsoljanak a gázba fáradni!* A színház vonatkozásában szubjektív emlékezetem a naturalizmussal szakító próbálkozásokat őrizte meg: a holland Hotel Modern apró báb koncentrációs táborát és Pilinszky elvont szertartását, ahol Auschwitz botránya tökéletes párhuzamot alkot a passiótörténettel: „A misék csendes mozgása képes egyedül folidézni az egykori véres eseményt.”⁵ Az *Egyszer élünk avagy a tenger azontúl tűnik semmiségbe* (amely – legalábbis az én tudtommal – nálunk először viszi emlékezetesen színre Auschwitzot és a Gulagot vagy még inkább az ezek utáni világállapot Magyarországot) minden eddig felsorolt példától radikálisan különbözik, egy szempontból illeszkedik mégis a sorba: a kínokat – a történelem „kegyetlen színházának” jajveszékelését – nem tartja a naturalizmus eszközeivel megmutathatóknak; rendezői szemét nemcsak a valóságra, de a valóság mögöttire veti. Illetve nem magáról az eseményről, hanem az esemény utáni jelenünkről beszél. E mű érvényességét mégsem az előbbieket folyta-

tása, hanem éppen különbözősége adja: mert nagyságát épp az eredendő botrányhoz oly bátran és újszerűen közelítő – a történelem abszurd humorára is érzékeny – ironikus újromantikájából nyeri.

ÚJROMANTIKA

Barguzinban, Barguzinban, / Őrtoronyból szól a bimbam, /
Úgy kong, mint kinek reggelig / Vasdarabbal szívét verik.⁶

Az *Egyszer élünk*-ben a *János vitéz* fiktív és a Gulag valós története egymásra íródik attól az abszurd pillanattól kezdve, hogy a húsvét tiszteletére a daljátékot bemutató falusiakat az előadás közepén hurcolják el a Gulagra – egyik pillanatról a másikra merőben kellemetlen módon megelevenítve Kukorica Jancsi mesebéli kalandjait.⁷ Ahogy lehámlik a Heltai–Kacsóh-műről a giccs, s előrenyomul a való, egyúttal úgy válik a munkatábor valósága Jancsi mesebéli próbatételévé. A mitizált múltábrázolás, ami nem annyira a történelekről beszél, mint inkább arról, ahogyan emlékezzünk, a második felvonáshoz érve rég elfeledett sorokat juttatott eszembe: „Mi a költő? Szerencsétlen ember, aki mély kínokat rejt szívében, de ajkai úgy vannak formálva, hogy miközben sóhajok és kiáltások hagyják el, mindez úgy hangzik, mintha szép muzsika lenne. Sorsa hasonló ama szerencsétlenekéhez, akiket

¹ A Jobbik támadásait követően a Nemzeti Színház levette a műsorról Alföldi Róbert *János vitéz*-rendezését, melynek harmadik felvonásában a vidékről Budapestre költöző Iluska prostituáltak közé sodródik, ahelyett hogy Tündérországból csinálná meg a szerencsésjét.

² Szabolcska Mihály, *Az egyszerű*. In Karinthy Frigyes: *Igy írtok ti*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1986, I. 30.

³ Harald Weinrich: *Léthé. A felejtés művészete és kritikája*. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 2002, 9.

⁴ Kovács Márton – Mohácsi István – Mohácsi János: *Egyszer élünk avagy a tenger azon túl tűnik semmiségbe*. Szövegkönyv.

⁵ Pilinszky János *összegyűjtött művei. Tanulmányok, esszék, cikkek*. Századvég Kiadó, Budapest, 1993, II. 246.

⁶ Posztpetőfi Sándor, Kishazámban, Barguzinban. In Szilágyi Ákos: *Török imaszönyeg*. Palatinus Kiadó, Budapest, 2003, 362.

⁷ A darab valós történeten alapszik. Lovasberényben a falusiak 1946-ban előadták a *János vitéz*t, de a részeg oroszok molesztálni kezdték a nőket, verekedés tört ki, és végül néhány szereplőt elhurcoltak a Gulagra.

FENT: László Zsolt, Hevér Gábor,
Makranczi Zalán

JOBBRA: Hevér Gábor, Kulka János,
Makranczi Zalán és Radnay Csilla

Phalarisz bikájában lassú tűzön kínoztak, üvöltözésük azonban nem juthatott el a türannosz fülébe, hogy rémítse őt, számára ez édes muzsikaként hangzott.”⁸ E mítosz az ércbikáról Kierkegaard költészetté nemesült filozófiájában lett egyszer s mindenkorra bizonyosfajta esztétika hitvallásává. Bár e felfogás nem oldja lágy muzsikaszóvá a halálhörgést, de alapmatériája a szépség: ilyen Mozart zenéje, akinél az intrikus is harmóniakat énekel, vagy ilyen a romantika szerapioni elve, amely Anselmus diákkal a prózai és csúf való mögött feltáruló mesebeli szépséget is éppoly valóságosnak, ha nem még hihetőbbnek láttatta. És így gondolkodik az *Egyszer élünk*, amely mitizálja, a mesebeli másik világba helyezi a Gulag történetét, ahol a hősokeket kvázi sós kútba teszik, onnan is kiveszik. Ahol a faluban, a Don-kanyar után, már nem maradtak János vitézek, csak Bagók. Igaz viszont, hogy az előadáson átívelő *János vitéz*-szárlól a játék lehántja a mesét, s a megingathatatlan szerelmű Kukorica Jancsi a munkatábor gyötrelmei közepette bizony megcsókolja a „másikat”, a francia királynőt.

De az emlékezet, mintha csak Phalarisz bikájának ércgyomrából hallanánk kiszüremelni múltat és szenvedést, szépít, torzít, legendákat konstruál. E legendák pedig, például a Kun Béla fejéből kipattant, nem éppen bagolyszemű Sáfár elvtárs története, az emlékezés szá-

mára valóságosak. A közös kulturális emlékezet számára az orosz tiszték kegyetlensége mítosznak, a megerőszkolt lányok sírása pánsípon fűjt dallamnak tűnik, mert az *Egyszer élünk*-ben a menekülő leány náddá válik, akár a görög mítosz talán Zeus elöl rebbenő hősnője, a nádból pedig megrontója pánsípot farag, és fűjja: „és sír az a síp”. A halott lányok jajsikolya ma már csupán a bika gyomrából kiszüremlő muzsikának hallatszik, legalább nekünk, közönyösen visszaemlékező türannoszoknak. Pontosan ezzel a hamis mechanizmussal, a múlt sötét oldalának akaratlagos elfeledésével, a lágy hangú pánsípot tartó véres kézzel szembesít az előadás, de nem egyszerűen kineveteti velünk az ércbika hazug-szép muzsikáját.

A kegyetlen témától szokatlan hangfekvés, az ironia, a humor, a mese megmutatja a múlt tényei mögött meghúzódó másik valóságot is. Kovács Márton zenéje az előadás végén zúgva felerősödik, kicsit a bekapcsolva maradt mikrofon hangjára emlékeztet. E zúgó zene elnyomja, elfojtja, vagy éppen zenévé alakítja a ki nem mondott, olykor fel-feltörő fájdalmakat, amelyeket néhány

⁸ Kierkegaard, Søren: *Vagy-vagy*. Osiris – Századvég Könyvtár, Budapest, 1994, 19.

szereplőnek véletlenül sikerül is épp a mikrofonba bekiáltania.

Itt kell megemlíteni Phalarisz bikájának konkrét megtestesülését az előadásban, ami nem más, mint a „fából vasbolshevik”. Ugyanis ebben a mesebeli szerkezetben kínozzák meg Jancsit a Gulagon, de sikolyát kívülről kommunista indulónak halljuk: „Nem ő énekel. Ő sikoltozik és vinnyog. A szovjet tudósok korszáköltő találmánya kor- és zeneszerű élvezetté alakítja az öncélú egyénszervedést.” Bár a kínt hangjait mintegy az ércbikából kiszűrődve immár humoros hangfekvésben, szovjet indulók vidám trilláinak halljuk, ettől nem vész el a jelenet kegyetlensége. A mesebeli kíntóeszköz rámutat a reáliák mögött meghúzódó láthatatlan

tiszta és jó levegőjű városok közönségét? Mi egyébként sem kérünk a valóságból, egyszerű, tiszta és szép eszmékre vágyunk, nagy szeretettel. Szeretnénk, hogy füladjon meg Alföldi Róbert, lehetőleg máma még. Ahelyett, hogy meggyalázzák nemzeti értékeinket, hagyományosan szeretnénk a darabokat látni, ahogy megírták őket. A *János vitéz*ben nem akarunk prostituáltakat aluljáróban, hanem huszárokat mentében, akik kirántják a kardjukat, és úgy táncolnak.

A fából vasbolshevik mechanizmusa, a szépség mint kánon, a csúf radikális száműzése a művészetből ma sem cseng idegenül, noha e felfogás régi, a szocializmus idejében divatos esztétikát feltételez: a kötelező remény hasznos színházat, a haszontalan pesszimizmus

kategorikus negligálását. Az *Egyszer élünk* politikai előadás, amely éppen ezzel a hazug módon megszépítő ábrázolásmóddal vitatkozik, ezen ironizál, miközben egy másfajta, igaz értelemben a humor és a mese segítségével szintén a szépség szűrőjén át láttat múltat és jelent. A második felvonás a munkaszolgálatot, a csend, hideg, hó és halál birodalmát Holle anyó sziszüphoszi párnarázásán keresztül jeleníti meg, a rabokat pedig a havazás napszamosaiként: hisz a Szovjetunióban azért hullik a hó, mert odafenn foglyok püfölik naphosszat a párnákat. A Grimm- és népmesék szerepe az előadásban tehát hasonló azokhoz

Gerlits Réka, Stohl András és Makranczi Zalán

valóságra, a kínt működtető nonszensz ideológiára, amely egyszerre kínoz, és tiltja meg a kínt ábrázolását az erkölcs nevében. Világosan kell látni, hogy a fából vasbolshevik hazugságot gyárt, és ez a szocialista ideológia művészetéről és a kötelező reményről, a fájdalom elhazudásáról immár nem a múlt vagy épp Szabolcska Mihály elfeledett nézetrendszere, hanem a színházról folytatott közéleti diskurzus manapság egyre sűrűbben hallott szövege. A fából vasbolshevikbe téve a világirodalom összes nyögése és jajveszékélése egy sosem volt életet igenlő, lelkesítő indulóvá változna.

De minek nekünk az élet még a színházban is? Ez az érthetetlen modernség, ami meggyalázza az értékeket, és beszenyezi a ronda étellel. Mely felfogás megmutatja, ami csúf, és még a vidéki színházaktól is tudvalevőleg azt várja el, hogy az aluljárók világát mutassák meg a színpadon. Hiszen csak a fővárosban jár a metró, vidéken akad, ahol aluljáró sincsen: tulajdonképpen mit várnak el tőlünk? Hogy pesti ügyekkel traktáljuk

az elméletekhez, amelyek konkrét történelmi eseményekkel magyarázzák a Biblia talányos történeteit, és a csodát valós események kiszínezett verziójának és szimbólumoknak tekintik. Mert a párnapüfölés robotja okozza az egyik elítélt végkimerülését: „követ még törnék, törögetnék, asszonyparancsnok úr, kérem, vagy uránbánya, de a párna, az már nem megy... hiába...”⁹ Hogy az előadás a legkeményebb büntetés kifejezésére, ahelyett, hogy igyekezne minél súlyosabb, válogatott kegyetlenségeket felmutatni, éppen a puhaság egy jelképét, a párnát választja, talán joggal juttathatja eszünkbe a Monty Python *Repülő Cirkuszának* spanyolinkvizíció-jelenetét. Ott ugyanis az inkvizítorok puha párnákkal bökdösik áldozataikat, akik a kínok kínját állják ki eközben. Természetesen a Monty Python nem akar ezzel mást, mint nevetetni. Itt pedig uránbánya helyett puha párna van, kőfejtés helyett tollpíhéknak rázása, kemény robot helyett Holle anyó: ez Phalarisz bikájának megszépítő munkája, de a bikatest mélyéről, az

⁹ *Egyszer élünk* uo.

előadás *gyomrából* – tulajdonképpen éppúgy, mint minden mesében – végig kiérződik a leszígetelt javszékelés.

METAMORPHOSES: MÉG EGYSZER ÉLÜNK...

Hej te kislyány, kispetőfi! / Jer sírodból, kergetőzni!¹⁰

Nemcsak az ércbika változtatja át a jelenetek hangfekvését, az ovidiusi szituáció még számos egyéb értelembe is keresztül-kasul indázza az előadást. Ennek kapcsán először az *Egyszer élünk* keletkezésének körülményeiről kell beszélnünk. A fából vasbolsevik ideoló-

Kulka János és Radnay Csilla

giájának szellemében nemrég meghurcolt *János vitéz* lekerült a Nemzeti Színház műsoráról. Követte azonban egy *János vitéz*-parafrazis: az *Egyszer élünk*, amely természetesen válaszol az elődjét a politikai közbeszédben ért abszurd vádra, és valamifajta „így beszéltek ti” stílusában ironizál a „nemzetiesch” „műértelmezéseken”. Például a Barguzinba menekült „Sándor bácsi” épp csak hogy a „Magyar Lánccsörgető Egyesület és Részvénytársaságnál” nem kap alkalmazást. A cím,

melyben égre kel az éji folyó csillaga, szintén idetartozik: „Egyszer élünk, avagy a tenger azontúl tűnik semmiségbe.”

Visszatérve az átváltozásokhoz, e *János vitéz*ben ugyanúgy Hevér Gábor játssza Bagót, mint a vitát kirobbantó előadásban, ahol Radnay Csilla még francia királylány volt, Tompos Kátya pedig Iluska – itt szerepet cseréltek. A szerepeltőzéseknek-szerepátváltásoknak az előadáson belül is fontos jelentésük van, de erről majd később.

A história a Raplód faluból a Gulagra hurcolt öntevékeny kultúrscsoportról, amelynek tagjait a *János vitéz* előadása közben vagonírozzák be, valós történeten alapul. Ám a Mohácsi testvérek a valót hozzáigazították a *János vitéz* szüzséjéhez: a szereplők átváltoznak saját szerepüké, és ugyanaz történik meg velük a „valóságban”, ami a játszott figurával. Jancsinak, Raplód falu Horváth Jánosának el kell válnia Ilontól, aki a daljátékban Iluskát játssza (János egyszer a Donhoz, egyszer pedig a Gulagra „kirándul”); a francia királylányt alakító Gitta reménytelenül szereti János vitézt, azaz Horváth Jánost, és így tovább. Tehát a *János vitéz* olyan mém-mé¹¹ (szellemi génné) vált, mint Joyce *Ulyssese* számára az *Odüsszeia*, mint az *Esti Kornél* Esterházy *Estijének*: a nemzeti daljátékból újmagyar nemzeti eposz született.

A legtöbb jelentéssel Kulka János szereptöbbszörözései bírnak, aki a három felvonásban három különböző, de lényegileg egyformán kegyetlen elvtársat játszik. Alakjukban az idő ismétli önmagát, némi variációval felidézi, eszünkbe juttatja, amit görcsösen feledni igyekeztünk. Kulka valamennyi vérnősző szerepében egyformán ragyog, és közszereplési alkalmával kedélyesen mosolyog. Radnay Csilla pedig egy gulagi foglár alakjában tűnik fel a második felvonásban Ilon helyett, amikor megismétli egy kérdését, amit még Ilonként tett fel az első felvonásban, mintha csak előző életében tette volna. Az ilyen szerepátalakulások és variált ismétlések folytonos *déjà vu* érzést keltenek a nézőben. A szereplők emlékezni próbálnak, hiszen az álomszerű ismétlődésekkel a múlt folyton észre akarja vetetni magát.

Különösen fontos az átváltozás politikai jelentése: a pálfordulások. A politikai szélkakasok prototípusa az *Egyszer élünk*-ben: Gohér Jóska. Ő mondja magáról: „Én, kérem, minden pártnak tagja voltam. És lojális is vagyok, mert mindig az aktuális kormányzó pártnak vagyok a tagja.”¹² S noha azt állítja magáról, hogy legalábbis kommunista soha a bűdös életben nem lesz, előre sejteni lehet, hogy. De a maga nemében éppen így változik át a férjhezmenő-virtuóz Ilon. Mindig másnak a felesége, amint elveszít egy férjet, pótolja is: s így változik át férj-lépcsőköm lépegetve falusi leánykából színésznővé, falu szépéből egy magas beosztású elvtárs gyönyörű neijévé. Mikor volt férjei megtudják, hogy újrarahaszkodott, szó szerint kiborul a bili, valaki felrúg egyet a színpadon. A háború folytonos átváltozásokra, idomulásra kényszeríti Ilont. Az első felvonásban éneklí a kar a daljátékban:

¹⁰ Posztpetőfi Sándor, Hej, te kislyány, kis Maruszja! In Szilágyi Ákos: i. m. 36o.

¹¹ Az elnevezés a „gén” analógiájára épít, jelentése „kulturális alapegység”, a mért képes önmaga reprodukciójára.

¹² *Egyszer élünk*, uo.

Megjöttek a szép huszárok / Hozta Isten őket, / Két karomba visszavárom / Régi szeretőmet. / Fújja már a trombitás is, / Fújjad, fiú, fújjad, / Ha a régi nem jön vissza, / Majd talállok újat!

Ez a mentalitás jellemző Ilon átváltozásaira, aki nem kifejezetten múlton kesergő, önemésztő típus. Túlélés, leginkább ez hajtja a háborús világ hőseit, túlélni pedig könnyebb, ha feledünk: „Spongyát a múlt!” „Az élet megy tovább.” „Minek ezt folyton fölboltygatni?” „A legjobb lesz, ha úgy tesztek, mintha mi sem történt volna, vagy mondjuk semmi... nekünk is jobb lesz így, és... [...] És nekünk is.”¹³ Korántsem csak Ilon próbál feledni, túlélni, újat keresni, az egész ország is. Ilonnal együtt igyekszünk elfeledni mind a régi szeretőt, mind a holtakat. Mert a háború legfőbb átváltozása az, amikor előből holt lesz.

Ezen a ponton érkezünk el a metamorfózis utolsó, mitikus jelentésköréig. Az emberek észrevétlenül lesznek holtakká, s járnak továbbra is az élők közt. Az emlékezet szó szerint konzerválja és életben tartja őket. A magyar színházban oly ritka metafizika tűnik fel az előadásnak ebben a szép motívumában. Ahogyan az emlékezet és a szóbeszéd során változik az igazság, úgy váltanak alakot az előadás szereplői a kollektív emlékezetben. Szól pletyka férfivá operált nők parasztnitológiájáról (kicsit Pintér Béla *Parasztoperájának* újmagyar folklórelemeit is jó érzékkel megidézve), nádassá vált lányokról, és még az időfogalom is módosul, szürreálissá válik. A legfontosabb mégiscsak az, hogy most a holtaknak nincsen elmúlása. Gerlits Réka Braun Jolánja Auschwitzban „ment füstbe”, s már mint halott cigarettázik. Amikor a Gulagra kerülven keresztülmegy rajta a golyó (persze már nem fog rajta), egy füstkarika pattan ki a lányból, amelyet a dohányzók szoktak fújdogálni. Ahogy a karika távolodik, olyan, mintha glória lenne. Mert az elfüstölt holtak égő cigarettájukban még mindig közöttünk füstölögnek.

Ó, AZ A CUDAR MEMÓRIA!

Öreg gulág, nem vén gulág! / Egész világ egy nagy gulág! / Amerre csak a szem ellát, / Hullák, hullák, hullák – nullák.¹⁴

Braun Jolán folyton fölhánytorgat. Az összes szereplő agyára megy azzal, hogy minduntalan elmeséli, hogyan irtották ki családját a gázkamrákban. Igazán beszélhetnénk már valami másról. Minek az a sok lexikális tudás, hogy hány ezer ember vesztette életét, és hol. Tessék a jelenben élni. Már a csapból is ez folyik. Persze nem emlékszünk pontosan minden részletre. De hát mit tegyünk, ha egyszer rossz a memóriánk.

A múlt, úgy is, mint Braun Jolán, akár egy kellemetlen, újra és újra pimaszul orrunkra szálló legyeцske akarja velünk észrevétni magát, mindhiába. Horváth János épp ellenkezőleg, udvariaskodóan tudomásul veszi, hogy szerelme immár valaki másnak a felesége: „én már a múlt vagyok”.¹⁵ És a múlttól az derül ki ebben az előadásban, hogy szükségképpen hátrányos helyzetű. „Ha a régi nem jön vissza, / majd talállok újat” – halljuk a színjátszók énekét. Csak a jelenen múlik, mennyire engedi szóhoz jutni a múltat, milyennek

mutatja be, de ez mindenképp egyoldalú párbeszéd, hiszen a múlt a róla szóló diskurzushoz immár nem tud hozzászólni. Ezen az igazságtalanságon változtat az *Egyszer élünk*, amikor szót ad a holtaknak, akik a múlt egy másfajta olvasatát is az orrunk alá dörgölhetik.

Mert mi sajnós nem emlékszünk, hiszen csak nemrég születtünk, és a szüleink is csak nemrég születtek, meg a nagyszüleink is, sőt az ő nagyszüleik szülei is. Túl fiatalok vagyunk, úgyhogy a memóriánk már nem a régi. Amikor az új magyar alkotmány implicite azzal mentegeti a múlt eltévelyedéseit s ezzel a vidéki zsidók gyors lefolyású evakuálását, hogy parancsra tettük, amit

Bárány Tamás, Csíkvári Gábor és Kovács Márton

Schiller Kata felvételei

tettünk, amennyiben '89-ig hazánk nem nyerte vissza önrendelkezését, akkor muszáj egy picit árnyalni ezt a megnyugtató mesét. Ezért merül fel a felelősség kérdése az előadásban, valamint ezért hangzik el az oly isme-

¹³ *Egyszer élünk*, uo.

¹⁴ Posztpetőfi Sándor, *Kishazámban, Barguzinban*. In Szilágyi Ákos: i. m. 361.

¹⁵ *Egyszer élünk*, uo.

rős s persze érthető háritás válasza, ezért szabadkoznak a szereplők, hogy pont nem értek rá, mondjuk, mert éppen vinni kellett „a cefrét a főzdebe” – éppenséggel mintha a rossz helyesíró védekezne azzal, hogy hiányzott az iskolából, amikor a „gólya” szót tanulták. A „parancsra tettük” gondolatkör pedig a már említett Gohér Jóska szavaiban visszhangzik: „Talán én öltem meg? Én raktam be a gázkamrába vagy mibe, abba a téglapépületbe, Jolán? Na. A rendőr dolga az, hogy üssön. Fajra, nemre, hovatartozásra való tekintet nélkül.”¹⁶ Az ehhez hasonlóan félresikerült mondatok, a beszélőket eláruló nyelvbontások humora megvédi a hősokeket az ördöggé és a szentté válástól. Mert az okosság sohasem ébreszt szeretetet, legfeljebb ha tiszteletet: míg itt az állandó ügyetlen fogalmazás s egyszersmind szándékolatlan őszinteség szerethetővé teszi csaknem valamennyi szereplőt.

Furcsán emlékezünk. Mondhatni, hiszékenyen. Mert a feledékenység egy aleseteként az *Egyszer élünk*-ben virágoznak a babonák, noha a szocializmus elvileg kiirtaná az előítéleteket, hogy beköszönthessen az ész kora – s ez persze éppolyan utópiának bizonyul, mint anno a felvilágosodás. Ennyiben szimbolikus jelentőségű, hogy nem sikerül Raplódon bevezetni a villanyt, hiszen a „nagy felkapcsolás” után egyből ki is alszik a fény, visszagyúlnak a gyertyák. A felvilágosodás a villannyal együtt várat magára. De mikor színre lép az őrnagy, aki majd egyenesen a színpadról küldi a Gulagra a raplói színjátszókat, még mielőtt letörölgethetnék arcukról az előadásra felkent festéket, kigyulladnak a fények. Modern, új és elektromos megvilágításba kerül minden, beköszönt a „felvilágosodás”, többé nem barbár, noha hangulatos gyertyákkal kell világítani. És éppen a technika fejlődésének, kvázi a felvilágosodásnak e pillanatában, sőt, és ez igen fontos, annak köszönhetően és nem annak ellenére követi el az őrnagy a legnagyobb őskori barbárságot. Modern technikai eszközökkel, teherautóval és elektromossággal felszerelve engedelmessékedik a sötét barbarizmus parancsainak. A felvilágosodásnak tehát nincsen morális dimenziója: modern és barbár korszak összegubancolódik, többé már nem szétválasztható. Egyfelől úgy teszünk, mintha szakítanánk a régi korok szokásaival, az ősi gyertyával, és bevezetjük a villanyt, másfelől továbbra is foglyai vagyunk a romantikus és barbár gyertyafénynek. E kettség teszi, hogy az *Egyszer élünk*-ben összekuszálódik múlt, jelen... és jövő.

MOZGÓ ÓRÁK - MESEBELI IDŐ

Halott anyád a gének semmilyen cselvetése / nem hozza vissza, legfeljebb az álom.¹⁷

Régóta kavargó a fejünkben a sosem értett időparadoxon: „a mozgó órák lassabban járnak.” És jól ismerjük az idekapcsolódó misztikus Einstein-parabolát is az ikerpárról, amelynek egyik tagja űrutazást tesz, míg a másik itt marad a Földön. De afölött már sehogy sem tudunk napirendre térni, hogy az űrutazó testvér számára a fenti mágikus tétel értelmében kevesebb idő telik el; így mire a testvérek ismét viszontláthatják egymást, többé nem egyidősek: a Földön maradt iker jobban megöregszik... Voltaképpen valami ilyesféle törté-

nik a Gulag „utazóival” is: mire az elhurcoltak visszatérnek a munkatáborból, ahol – ha a munkatábor nem is nevezhető békés Csipkerózsika-álmoknak – számukra megállt az idő, szembesülnek vele, hogy otthon az élet ment tovább, és bár külsőleg ők öregedtek meg, valójában éppen hogy ifjak: lemaradtak. Az új életnek már nem részesei, és csak az otthon maradtak számára teltek-múltak az évek, hisz az álló órák gyorsabban járnak. Hajlott koruk dacára a hazatértek még fiatalok, akiknek mindent előlről kell kezdeni. Másként telik az idő a Gulagon és itthon (minden bizonnyal a pravoszláv naptár miatt) – nem véletlen, hogy a fogságban nem érzékelték az idő múlását. Van ebben a lelassult öregedésben, avagy visszafiatalodásban valami a fantasztikus irodalom világából: ezért, hogy az *Egyszer élünk* egyfajta mesebeli-ironikus időt követ, ahol a hazatérők Pénelopéja már nem fiatal, noha nem is vén, mint Candide Kunigundája, de újrarázasodott.

Ilyen „mozgó órával” méri idejét az *Egyszer élünk*, és mi is ezzel a szerkezettel mérjük a *kalandidőt*: a börtön, a katonaság, a kórházi lábadozás, de a rendes évi szabadság vagy a nászút nem hétköznapi, „űrutazó” idejét is. E „mozgó óra” az előadásban a vizesvödör, ami, a szivárgó mennyezetnek hála, időjárásfüggően méri az órák cseppjeit. Az óraszerkezetek többnyire árulkodnak mögöttes időképekéről is, J. Alfred Prufrock például így dalol szerelmes énekében: „kávéskanalanként mértem ki életem”. Ennek megfelelően Voigt Vilmos egyik cikkében háromféle alapvető időérzékelésről ír:

„Mára a legfontosabb a *körkörös* idő, amelyet az óra számlapján körbe mozgó mutató jelez. Itt van kezdet meg vég, ám maga a vég már a következő kezdet is. Az ilyen idő nem halad, nem visszahozhatatlan, inkább mintegy helyben forog, egyszóval áll. Van aztán múló, elfogyó, *befejeződő* idő, amint a vízi óránál vagy a meg nem fordított homokóránál látható, meg az emberi élet-hez oly sokszor hasonlított meggyújtott gyertya, fáklya esetében. Itt a lobogás, a fény egyszer csak (örökre) megszűnik. És ha mindkét ilyen idő bántja az ember öntudatát, az ember tudja, van még egy harmadik idő-fajta is, amely olyan, mint a körömvágás meg a hajvágás esetében: a vég után megint csak ismét lesz valami, kinő a haj meg a köröm, újra lehet majd levágni, mint a füvet. (Ez azonban mégsem a „körkörös” idő, hiszen nem a levágott haj nő vissza!)”¹⁸

A vödör mint a szükség abszurd „időmérő-célszerzősága”¹⁹ szintén képileg láttatja az idő múlását. Befejeződő „megtelő” időt jelez, ugyanakkor semmiképp sem mutat egységes ciklusokat, hiszen: „Néha alig csurran-csöppen, máskor meg negyven napig egyfolytában...”²⁰ Az *Egyszer élünk* órája Einstein űrutazó óraszerkezete, ami hol mozog, hol áll, s ezért néha lassabban, máskor gyorsabban telik. Voigt Vilmos ugyan ebben a cikkében alkalmazza Mihail Bahtyin híres kronotoposz (időtér)-elméletét a magyar folklór időszemléletére, továbbgondolva tér-idő egységét a tekintetben,

¹⁶ *Egyszer élünk*, uo.

¹⁷ Párbeszéd az időről. In Rakovszky Zsuzsa: *Visszaút az időben*. Magvető Kiadó, Budapest, 2006, 227.

¹⁸ Voigt Vilmos: *Kétezer/kétezerregy/kétezerkettő*, A magyar folklór idő-ábrázolásáról. 2000, 14, 2002/9. 67–76.

¹⁹ *Egyszer élünk*, uo.

²⁰ *Egyszer élünk*, uo.

hogy a művekben egyes terek ideje mintha más tempóban telne; és e gondolatkör rögtön a mozgó órák relatív idejét juttathatja eszünkbe. Persze átpoétizált – térben ábrázolt – időérzékelésről beszélünk: „Az idő itt besűrűsödik, összetömörül, művésziileg látható alakot ölt; a tér pedig intenzívvé válik, időfolyamattá, szűzsévé, történeté nyúlik ki.”²¹

E mozgó óráról szintén el kell mondani, hogy mögöttes időfogalma gyakorta válik szürreálisá. Amikor olyasmit hallunk például, hogy az idő „fél vödör”, vagy az idő „csurran-csöppen”, akkor hiába tudjuk egyébként reálisan is értelmezni a hallottakat, a bizarr humorú képzettársítások könnyen híres Dalí-képeket juttathatnak eszünkbe, elsősorban persze a *Lágy órák* című festményt.

De nemcsak szubjektív és reális idő keveredik össze. Mivel az idő kultúrafüggő tákolmány, s a jelen a múltképek függvényében váltakozik, az emlékezetben valóságos és mítikus, régi és közelmúlt összecusúszik. Forog a bergsoni időkerék, megélt idő és reális idő minduntalan ellentmondásba kerül. Sztálin elvtárs meghalt: tegnap vagy épp hét éve. Petőfire a barguziniak úgy emlékeznek, mintha kor- és tértársak lettek volna. Arról már nem is beszélve, amikor más művek idejével csúszik össze az *Egyszer élünk* jelene. A „szocializmus nagy októberi vonata” megállás nélkül tovarobog (nyilván a többi forradalmat ünnepelni, Weimarba, Bécsbe, Kínába), de ugyanúgy nem áll meg a pályaudvaron, mint a szovjet új hullám emlékezetes szkeccsének mozdonya. Grigorij Cuhraj *Tiszta égbolt* című filmjét a sztálini terror egyik első filmes tudósítójaként tartják számon. Feszült pályaudvar-jelenetében a sok megpróbáltatást kiállt kényszermunkatáborok hazatérőivel szintén tovarobognak a vagonok, s ahogy az *Egyszer élünk*-ben, úgy ott is csupán az őket hazavárók arckifejezéséből derül ki a néző számára, hogy nem fognak megállni. Ugyanígy más filmekkel is összecusúszik az *Egyszer élünk* ideje. Az előadás közel egyetlen naturalisztikusan kegyetlen jelenete, amikor a szovjet katonák széttáncolnak, széttipornak egy húsvéti lakomatát, többek között földidézheti a Norman Jewison-mozi, a *Hegedűs a háztetőn* mozgolódás-epizódját is, ahol az orosz katonák szintén egy ünnepi lakomát dúlnak szét. Az *Egyszer élünk* időkezelésében összekeveredik a tematika film-, mese- és eszmehagyománya, a holt szerzők és műveik álomszerűen összemosódó ideje eme mágius gondolkodás számára éppoly valóságos, akár a történelemkönyvek adatai.

A HORVÁTH JANC SI SZEME

„És minden mindig most van”²²

Csakhogy úgy látszik, a mozgó órák néha felgyorsulnak. Ez történik az *Egyszer élünk* végén, amikor Horváth János megátkozza ezt az országot, hogy feledjük el a halottainkat, „aki meghalt, az halott”, és maradjunk magunkra az „éjfékete magányban”.²³ Mert az átok szerint ha már a múltat kirekesztik az új jelenből, legyen a múlt inkább végleg a múlté! Ne kezdjék előlről a hazatérők az életet egy olyan rendszerben, amihez csak nekik kell alkalmazkodniuk, az nem idomul hozzájuk, hanem inkább legyenek végleg holtak! A múltból megérttek olyanok, akár holmi úrból hazatérő árva ikertest-

vérek, akik számára kinn lelassult az idő. Csakhogy hazatértükkel az idő hirtelen meglódul, s erről már nem beszél Einstein törvénye. A hazatérők, szembeállítva az itthon gyorsabban eltelt esztendőkkkel, hirtelen és egy csapásra öregszenek meg, mint Vörösmarty egyszerre megöszülő istene. Mert akik halottak hitték őket, azok most is a könnyebb ellenállás felé hajlanak, s legszívesebben még mindig holtak tudnák mindannyiukat, ahogy az *Internacionálé* zeng: a múltat szívből s végképp eltörölve. Ezért szakad ki Horváth János átka, ami végleg múlttá változtatja, amit mindenki múltnak hitt addig is. És az idő erre olyannyira fölgyorsul, hogy a múlt egyszeriben végleg el is múlik: a halottak, kezükben cigarettával, ekkor távolodni kezdenek, és eltűnnek a színpad mélyén. Ezért nincsenek többé halottaink, a hadifogság véget ér; a még mozgó óra bizony rendhagyóan gyorsuló időt mutat.

Az *Egyszer élünk* feledésünk históriáját beszéli el. E mű félálomban emlékezik a *János vitéz*re. A „nemzeti” daljátékból egy XXI. századi mű íródik, amely már ironikusan fordul az eredeti meséhez: többé nincsen „gonosz” mostoha és „jó” Iluska, csupán ilyen-olyan emberek abszurd, nevetséges, ugyanakkor kegyetlen történelmi helyzetekben. Itt az orosz katonák is félt kiskorában a sötét spájzban, és a magyarok között is akad, aki inkább mások életét áldozta fel a sajátja helyett. Nincsenek önmegtartóztató ideálok, csak magányos lelkek, akik a fogságban, feledve hűséget, mind francia királylányokat csókolnak. Legfőbbképpen pedig csak azért kell a mesés keret, a romantikus múltmitológia és babona a nyilvánvaló valóság helyett, mert nem akarunk emlékezni arra, mi is történt. Mert a múlt csakis emlékként, tehát csakis a jelen felől érdekes, és épp az *Egyszer élünk*-ben, ahogy az Eliot-versben áll, „minden mindig most van”.

Akarunk-e emlékezni vagy sem, az előadás egy pontján Horváth János szemében egyszer csak láthatóvá válik az igazság. Bárki belenéz, megpillantja a titkokat: múltat, jövőt. Például hogy immár tizenhat éve, nem pedig egy hete tart a munkaszolgálat, és hogy lesz majd a jövőben valami olyasmi, hogy „6:3”. És persze a jelent. Most tegyük föl ismét esszénk bevezetőjének kérdését: hogy hogyan lehetséges földidézni az eredendően közölhetlent? Ahogyan az 56 ó című Mohácsi-előadás parttalan '56-vitája is azzal ér véget, hogy döntson a kor mibenlétéről egy időutazás, úgy most is csak egy varázsgömb-szempár – tehát a képzelet – lehet a segítségünkre, hogy megláthassuk, miképpen igaz a múlt a jelenben, ha már egyszer mind másként emlékezünk. A Jancsié elfogulatlan szemszög, hiszen már „hogyan is látná az igazságot a szemében, ha egyszer igazság van a szemében?”²⁴ De ami a legfőbb, benne a csúf XX. század igaz értelemben szublimálódik abszurd humorú és fájó-szép mesévé. Ezért aztán igen nagy előadás a Mohácsi testvéreké és Kovács Mártoné. Aki nem hiszi, higgyen a Horváth Jancsi szemének!

²¹ Bahtyin, Mihail Mihajlovics: A tér és az idő a regényben. In uő.: *A szó esztétikája*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1976, 257. Könczöl Csaba fordítása.

²² „And all is always now. Burnt Norton. In T. S. Eliot: *Versék – Drámák*. Macskák könyve. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1986, 164. Fordította Vas István.

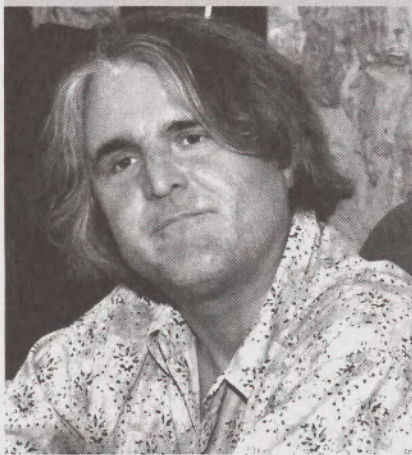
²³ *Egyszer élünk*, uo.

²⁴ *Egyszer élünk*, uo.

Píszí a POSZT?

BESZÉLGETÉS KÜLFÖLDI KRITIKUSOKKAL

THOMAS IRMER,
Theater Heute, Berlin

– A POSZT-on hét előadást látott, de évek óta részt vesz a fesztiválon, és ezenkívül is figyelemmel kíséri a magyar színházi életet. Az itt látottak közül melyik tetszett Önnek a legjobban?

– Tekintve, hogy a nyitrai fesztiválon láttam a Szutyokot, illetve a Vadászjelenetek Alsó-Bajorországból megkapó előadásáról írtam is, a legnagyobb hatást ezúttal a nagyon összetett Egyszer élünk gyakorolta rám. Mohácsi úgy alakítja rendkívül hosszú előadásainak nagy ívű színpadképeit, ahogyan egy festő komponál hatalmas festővásznán. Ennek a produkciónak az alapkérdése, hogy hogyan emlékezünk a múltra: mint készen kapott, strukturált műemlékre vagy mint ellentmondásos, helyenként szégyenletes feldolgozónivalóra. Nem értek egyet azzal, aki a szakmai beszélgetésen a XX. század történelmének kritikai vizsgálatát lezártak nyilvánította. Szerintem, mint ahogy Mohácsi előadásai is sugallják, a múltfeldolgozásnak nincsen eredménye, amellyel egyszer és mindenkorra lezárulna, hanem folyamatos értelmezést és újraértelmezést igényel. Ennek az országnak a társadalma különböző tabuktól terhelt időszakokon ment

keresztül, és nemcsak társadalmi, de személyes szinten is minden családban akadt, amit szőnyeg alá söpörtek, miközben nyilvánosan a történelmi eseményeket vagy dicsfénybe vonták, vagy a különböző elnyomó hatalmak számlájára írták. Mohácsi érzékenyen mutat rá arra, hogy ez a leegyszerűsítés nem vezet messzire. Miközben azt, ami ellentmondásos, mint például műfaji adottságainál fogva maga a színház, a hatalom mindig megpróbálja kontrollálni, ahogyan azt a munkatáborbeli őrnagy teszi. Ez az őrnagy nem egyszerűen egy vadállat; gondoskodó, sőt, tulajdonképpen szimpatikus figura. Nagyon tetszett ez az árnyaltság; egyetlen karakter sem volt egyoldalú. És lenyűgözött az előadás rendkívül erős, emocionális zenéje a maga egyszerre súlyos és felemelő pillanataival.

– Ezek szerint külföldiként nem volt zavaró a darab nagyon erősen kontextushoz kötött, azt gondolnám, nagyon magyar utalásrendszere.

– Ez egy magyar komplexus, miszerint az itteni darabok egy része túl specifikus, lefordíthatatlan és bonyolult, amin szerintem túl kell lendülni, mert alaptalan. Egyrészt a XX. századi Európa történelme a közös európai emlékezet része, másrészt e mögött a félelem mögött a színház lehetőségeinek félreértése, alábecsülése húzódik meg. Nekem különösen meglepő újra és újra találkozni ezzel a szorongással, mert valamelyest ismerve a magyar irodalmat, többnyire felismertem a darab referenciáit.

– Volt olyan előadás vagy akár színházi jelenség, ami tapasztalt POSZT-járóként az idén meglepte?

– Megjelent az Egyszer élünk-kel és a Vadászjelenetekkel fémjelezhető vonulata a politizáló színháznak. Sokkal árnyaltabb megközelítéssel

aktivizálják a közönséget, és miközben határozottan építenek a nézők intellektuális és érzelmi részvételére összetett társadalmi kérdéseik kapcsán, senkit nem kényszerítenek állásfoglalásra. A befogadó egyfajta társszerzőként vagy társszercerként az érzelmei és a gondolatai révén, nem pedig a fekete-fehér döntésével válik résztvevővé. Ezt nagyon jónak tartom, mert azzal, hogy az embereket gondolkodásra ösztönzi, a tágabb értelemben vett politikát és ezzel a mélyben meghúzódó valódi problémák területét is érinti egy konkrét, napi politikai üzenet közvetítése helyett.

„A színházat nem lehet bevenni, mint egy gyógyszert...”

A másik újdonság a „pozitív színház”, vagy ahogy itt nevezik, a „remény színháza” gondolat megjelenése. A színházat nem lehet bevenni, mint egy gyógyszert, nem írható fel receptre, és ha egy kormány mégis orvosságnak tekintti, és aszerint szabályozza, az a kommunista kultúrpolitikára emlékezteti az embert. Veszélyes tendenciát jelez, ha megerősödnek azok a hangok, amelyek szerint a színház, az irodalom vagy a művészet általában lehet „rossz”, amitől meg kell vonni a támogatást. Egyébként minden kontrollon alapuló társadalomban problémát jelent a művészet létezésének mint támogatandónak az alapgondolata és a konkrét, megvalósuló műalkotások között feszülő konfliktus.

– Ön a német színházon kívül nemcsak a magyart kíséri figyelemmel. Párhuzamba állítható esetleg a magyar színház jelenlegi helyzete valamilyen más nemzet színházi tendenciáival?

– Ez nehéz kérdés. Amikor hallgatom az itteniek aggodalmát a magyar színház helyzetével kapcsolatban, arra gondolok, szerintem az nem olyan súlyos, mint ahogyan ők látják. Ez viszont némiképp a Milo-

sevics bukása előtti-utáni Szerbia színházi hangulatára emlékeztet. Akkoriban egyre több kritika érte külföldről az ország politikáját, és a politikai izolációtól a színházi közösség is szenvedett. Nem állítom, hogy Magyarország itt tartana, de a nemzetközi sajtóban sok kritika éri a magyar kormányt, ami természetesen a politika területe, ugyanakkor a kulturális szférában megjelent félelmek bizonyos mértékben mintha ebbe az irányba mutatnának.

Másfelől viszont az a nyitás, amiről mint a színház erősödő politikai színezetéről beszéltem, a kétezres évek lengyel színházát juttatja eszembe. Ott akkor (a kilencvenes évek „tisza színház” gondolatköréből kitorve) egy fiatal generáció irányításával alapvetően és gyökeresen megváltozott, megújult a lengyel színházművészet. Ezek a fiatalok úgy látták, hogy a színháznak lényegi összetevője a társadalmi aspektus – és ettől kezdve egy társadalmilag erősen elkötelezett színházat műveltek és művelnek. Érdekes módon ez a törekvés a Kaczynski testvérek érájában is töretlen tudott maradni, holott akkoriban a hatalom igyekezett a művészet fölött is erősebb kontrollt gyakorolni. Lengyelország példája ráadásul azt is remekül demonstrálja, hogy egy formailag és tartalmilag megújított színház képes ismét a társadalmi és társasági diskurzusok részévé válni.

HELEN SHAW,
Time Out, New York

– Amikor holnap elutazik, a fesztivál még javában zajlik majd. Melyik előadásokra voksolna az eddig látottak közül?

– Mind tematikáját tekintve, mind esztétikai szempontból a Mohácsi testvérek darabját emelném ki. Eleve előnyben részesítem a hosszú előadásokat, amelyek széles perspektívájában különböző társadalmi osztályok tűnnek fel, és kerülnek drámai szituációba a színpadon, de ez a darab nem pusztán ebben erős. Egyrészt csodálatosan keveredik benne az értelmi és az érzelmi (avagy érzéki): bőven akad, ami elgondolkodtató, ugyanakkor időről időre rendkívül élénk, sűrű és kifejező pillanatok zökkentik ki a nézőt a gondolatmenetéből. Másrészt az ironia eszközének különleges, sajátos használatával az író és a rendező eléri, hogy a néző akaratlanul is elköteleződjék a kritikusan bemutatott karakterek iránt. Jellemző példája ennek az eszközhasználatnak az a jelenet, amelyben a fenyegető, erőszakoskodó, provokáló orosz katonák maguk mellé ültetik a tiszteletest, és meghallgatják történetét megerősakolt, brutálisan bántalmazott feleségéről. És – miközben a jelek szerint meg sem fordul a szovjetek fejében, hogy mindezt bajtársaik követték el – lassanként gyökeresen megváltozik a viselkedésük, szentimentálissá válnak, és az általános, mindenki által tapasztalt egzisztenciális sötétségről beszélve azonosulnak a szenvedővel, akinek a szenvedéseit részben ők maguk okozták. A kötődés, megértés az egyik oldalon és a kritikai attitűd a másikon teszi olyan összetetté ezt a nagy ívű, okos előadást.

– Nyilván nincs sok értelme azt kérdezni, melyik darab tetszett a legkevésbé. Inkább arra lennék kíváncsi, volt-e valami, amit általánosságban hiányolt vagy gyengének érzett.

– Két dolgot említenék. Az egyik, hogy míg Amerikában jelenleg nagyon aktív a drámaírói szféra, itt kevés kortárs magyar darab szerepelt, különösen ha ezen a hagyományos értelemben vett, nem a rendezővel közösen, hanem az előadástól függetlenül íródott színművet értjük. Érdekes kérdés, hogy ez mitől függ – talán egyfajta színházon belüli hatalommegosztásról szól. Elképzelhető, hogy amikor éppen leáldozóban van az erőskezdő, mindenre kiterjedő felügyeletet gyakor-

ló rendező csillaga, akkor emelkedik fel a színdarabíróé. De akár egy esetleges színházi válság is ösztönzőleg hathat az írókra, hiszen az ő munkájukhoz csak közvetve szükségés pénz.

A másik dolog, hogy bár majdnem minden előadás tetszett, meglepett a színpadkép általános szegénysége, a képzőművészeti megközelítés hiánya – időnként jó lett volna hátradólni egy-egy letisztult, erős kép erejéig. Ugyanakkor az erős képesség önmagában nagyon rideg tud lenni, ráadásul az itteni színház hatalmas munícióval rendelkezik a bejátszható terek révén, ami a magyar közönség számára talán olyan magától értetődő, hogy fel sem tűnik. Amerikában annyira sok pénz egy szép színház kibérlése, hogy csak a nagyszabású, látványos, pompás show-k kapcsán lehet

„Ma egy rendező a székét feldöntve távozott, és csodálkozom, hogy a többiek nem tették ugyanezt”

szó efféle helyszínekről. Ezért elképzelhetetlen, hogy egy kisebb közönségnek szánt előadást például egy hatalmas, megtöltetlen szín-

házban játsszanak, ahol a nézők a színpadon foglalnak helyet. Nincs lehetőség annak a kettősségnek a megtapasztalására, amit a nagyszerű terek és a jelmezek-díszletek visszafogottsága, bensőségessége jelent. Részben ez a tapasztalat tette számomra izgalmassá *A velencei kalmárt*, de ettől függetlenül is erős, friss Shakespeare-előadásnak gondolom. Eredeti nyelven nagyon nehéz Shakespeare-t mainak hallani, de Oroszországban már megtapasztaltam, hogy fordításban mennyire más lehetőségek rejlenek ugyanabban a szövegben. Nagyon üdítő lenne, ha angol anyanyelvűként is megtapasztalhatnánk ezt az élményt...

– Miközben témái, történetei a megfelelő interpretációban időtlennek vagy éppen kortársnak tűnnek. És ha már kortárs: érzett valamilyen tendenciát, sajátos tematikát, ami az itteni előadásokat összeköti?

– Az Európai Unióban sajátos jelentőséget nyert a nemzeti identitás megfogalmazásának és felmutatásának feladata, amiből meglátásom szerint minden európai ország színháza igyekszik kivenni a részét. És bár a határok nyilvánvalóan sosem tűnnek el, a nemzeti identitás elvesztésének lappangó gondolata

Magyarországon is egyfajta védekező jelleget kölcsönöz a műveknek. És közben ez a definíciós készlet folyamatos küzdelmet is jelent a múlttal. Abból az országból érkezve, amelyet – sarkítva – történelem nélkülinek szoktak aposztrofálni, ez a küzdelem a tabukkal terhelt múlttal egészen addig idegen, ameddig bele nem hasít az emberbe a felismerés, hogy hiszen nekünk is megvan a magunk traumája, az indiánok módszeres kiirtása, csak hogy mi, úgy tetszik, sikeresen megfélemlítettünk róla. Míg itt a legnagyobb trauma éppen a részleges felejtés, és az a folyamatos kettőség tudatban és öntudatban, aminek legékesebb bizonyítéka a tabuk létezése.

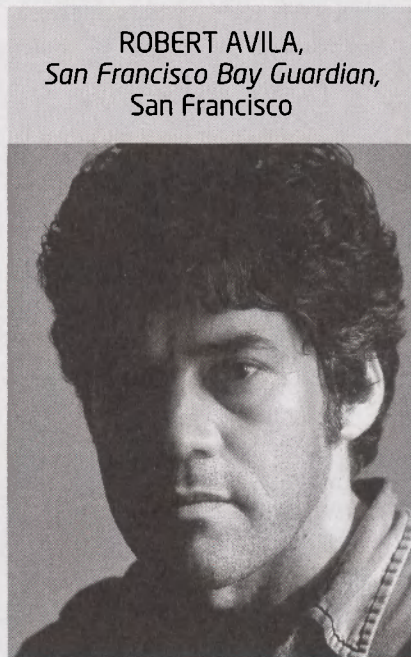
– *Thomas Irmer beszélt arról, hogy egy ország politikáját érő külső kritika kulturális bezárkózáshoz vezethet.*

– Elképzelhetőnek tartok ilyen veszélyt, de szerintem a színház szépsége többek között éppen az, hogy nemigen hagyja magát szűk korlátok közé szorítani. A *Mesés férfiak szárnyakkal* kapcsán merült fel a szakmai beszélgetésen, hogy egyfajta szentimentalizmussal a provincializmus mellett tör lándzsát, és ezzel becsukja az ajtókat – én ezt nem így látom. Ennek az előadásnak az egyszerű, tiszta és szimbolikus formáival egyébként is lehetetlen vállalkozás lenne egyetlen konkrét üzenetet közvetíteni. A színház a maga sokszínűségével és sokhangúságával mint műfaj tűnik erre alkalmatlannak – kivéve talán a legkommerszebb szórakoztató színházat. Maga az értelmezés tevékenysége, amivel a néző szinoptikus ösvényeket, megközelítési módokat keres a metaforákhoz, okosabbá tesz, fejleszti az értelmet.

– *Minden délelőtt részt vett a szakmai beszélgetéseken. Mit gondol, elérik ezek a céljukat?*

– Természetes, hogy országoként eltérően definiálják magukat a kritikusok, mindenesetre feltűnt, hogy itteni kollégáim másként gondolkodnak a szakmájukról, mint én. Bár kétségtelenül van a munkánknak kreatív oldala, én szellemi és lelki értelemben elsősorban inkább a fogékonyságot és az érzékenységet tartom elengedhetetlennek, míg a kreativitás nagy részét a művészeknek tulajdonítom. Egy olyan beszélgetésen, amin az alkotók is

részt vesznek, szívem szerint erről az oldalról közelíteném meg az előadást, ebből az aspektusból kérdezném őket. Ehhez képest néhány széknyi távolságban ezektől az emberektől, akik feltehetően még mindig benne vannak az alkotói folyamatban, kritikákat megfogalmazni, korrekciókat javasolni szerintem elfogadhatatlan, mert arrogáns. Ma egy rendező a székét feldőntve távozott, és csodálkozom, hogy a többiek nem tették ugyanezt. Nem vagyok teljesen naiv, nekem is többször kell friss előadásról írnom, de őszintén remélem, hogy a művészek akkor olvassák el ezeket a kritikákat, amikor már képesek a megfelelő érzelmi távolságtartásra. Mi, kritikusok időnként szeretjük azzal hitegetni magunkat, hogy helyünk van az alkotói folyamatban, de ez a kapcsolat legalábbis nagyon bonyolult. Az fontos, hogy amikor egy műalkotás elkészült, és az alkotója már kívül tud helyezkedni, akkor legyen kihez fordulnia, ha arra kíváncsi, milyen hatást gyakorolt műve a befogadókra. Addig viszont nem a hatásról kell beszélni, hanem a folyamatról kell kérdezni. Még olyanok is éles és helyenként pontatlan kritikát fogalmaztak meg, akik nem tartoznak szorosan a szakmához. Nálunk az előadások másnapján a kritikus nagyon óvatosan, vendégként viselkedik.

ROBERT AVILA,
San Francisco Bay Guardian,
San Francisco

– *Az elmúlt évadban többször is járt nálunk, például a Katona–Nemzeti–Örkény showcase-en, és végig itt volt*

a POSZT-on is. Mit gondol e maratoni magyar színházi szemle után?

– Magyarországon a színház nagyon komoly ügy ebben a pillanatban, hiszen – a többi művészeti ággal összehasonlítva – az egyik legelőbb és leggyorsabb válaszlehetőség a mindenkori társadalmi-kulturális kontextusra. És éppen ezért sokszor politikai támadás éri. Nyugtalanító arra gondolni, hogy vannak emberek, közülük több, mondjuk, politikus, akik a színházi produkciókat élettelen múzeumi tárggyá akarják változtatni. Mert ez a színház halála. Nem arról van szó, hogy a színház ne lehetne szórakoztató, de nagyon fontos a szerepe abban, hogy teret nyisson egyfajta komoly társadalmi, szociális diskurzus, tudatosság számára. Persze azt is megértem, hogy azoknak, akik egyetlen, egyszerű világképre vágyanak, zavaró lehet egy ilyen párbeszéd lehetősége. De túl sok történelmi példa mutatja, hogy merre vezethet az efféle gondolkodás.

– *Hogyan „politizálnak” a POSZT előadásai? Melyik módszer állt közel Önhez?*

– Számomra a három nemzeti színházi előadás kimagasló volt, mindhárom láttam már korábban is. Néha, ha az ember másodjára nézi meg ugyanazt a produkciót, rájön, hogy nem is olyan jó, de ezekkel nem ez volt a helyzet. Közülük különösen a *Vadászjelentelek és Egyszer élünk* arra fókuszált, hogy a történelmet a jelenbe, a jelent a történelembe ágyazottan mutassa meg. Így élő kapcsolat és párbeszéd kezdődhetett múlt és jelen között. De például *A velencei kalmár* is nagy hatást tett rám, ám nem a fentiekhez hasonló direkt politikai-társadalmi tartalma vagy relevanciája miatt. Inkább azért, ahogyan a vágy természetével foglalkozott, ahogyan az identitás különböző kategóriáiról, az állampolgárságról, a házasságról, a női-férfi szerepekről beszélt. Nagyon szerettem a *Mesés férfiak szárnyakkal* című előadást, társadalmi tartalma miatt is. Olyan képek voltak benne, amelyek az emberi sóvárgás nemességét és kegyetlenségét mutatták meg, azt, hogyan akarjuk túllépni saját határainkat. Utazzunk-e az úrbe, művészeti alkotást hozunk-e létre, vagy kövessük-e inkább a spirituális utat? Pintér Béla elő-

adását is szerettem, ami az én értelmezésemben egy kortárs allegória volt, a történelem és a mindennapok összekapcsolására tett kísérlet. Számomra a *Szutyok* a közösség kudarcáról szól, arról, hogy egy új generáció képtelen integrálódni egy haldokló közösségbe. De ilyen politikai színház volt az általam kicsit gyengébbnek érzett *Félelem és macskajaj* is, amely egy olyan autokratikus rezsim természetéről beszélt, amely uralma alá hajt minden nyilvános és privát

teret – ez a probléma több országban is releváns,

az USA-ban éppúgy, mint Magyarországon. Nagyon szerettem a *Nehézt*: okosan rendezett, morális-társadalmi problémákat felvető előadás.

– Részt vett szinte az összes szakmai beszélgetésen. Mit tapasztalt, lehetséges tényleges dialógust folytatni a produkciókról?

– Már eleve jó, hogy van lehetőség beszélni róluk. Ezek a megbeszélések nagyon produktívak is lehetnének, de tapasztalatom szerint többnyire mégsem működnek. Nehéz sok ember számára működőképessé, kielégítővé tenni a szakmai beszélgetést. Itt, a POSZT-on azt láttam, hogy néhány esetben a kritikai értékelés az elismerés kifejtésére korlátozódott – talán azért is, mert a kritikusok ismerték azokat, akikről véleményt mondtak –, és nem nyújtott friss nézőpontokat, amit pedig egy úgynevezett „külső” szemtől elvárhatnánk. A beszélgetések felépítését pedig mindenképpen átgondolnám, hogyan lehetne a rendezőket és színészeket jobban integrálni, mert itt az alkotók legfeljebb az opponensek vagy a közönség kérdéseire reagálhattak, már ha egyáltalán eljöttek a beszélgetésre.

– Nem titok, hogy a magyar színházban több alkotó sorolódik akaratán kívül vagy annak megfelelően egyik vagy másik politikai oldalhoz. Lehetett érezni ennek a hatását a szakmai beszélgetések során?

– Sok esetben létrejöhetett volna a párbeszéd, még akkor is, amikor a résztvevők talán más politikai nézeteket vallottak. Ha olyan komplex dologról beszélünk, mint egy művészeti alkotás, nyilván teljesen mindegy, hogy a jobb- vagy a baloldali politikával kapcsolatba hozott

rendezők munkájáról van szó. Például azért sem volt túl szerencsés, mikor Vidnyánszky Attila felrúgta a székét, és kiment, mert én azt az előadást nagyon komoly teljesítménynek tartom, és örültem volna, ha vele is tudunk beszélgetni róla, hogy megismerjük a gondolatait társadalomról és művészetéről. A szakmai beszélgetések éppen arra nyújthatnának lehetőséget, hogy a színházról (beleértve annak társadalmi hatását is) érzékenyen

és komolyan eszmét cseréljenek különféle nézeteket valló emberek.

Ez persze éppen ezért komoly feszültségekhez is vezethet.

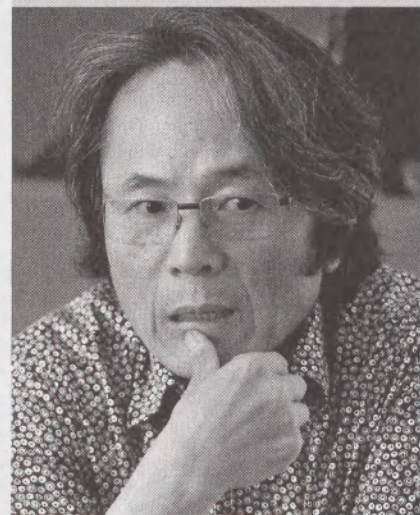
– Az egyetlen a külföldi vendégek közül, aki eljutott egy off-előadásra is.

– Szerettem volna többet látni az off-ból, megismerni, hogy mi az, ami a versenyprogram „alatt” van, mert az is informatív, érdekes és más, de sajnos csak egyre jutottam el, az *Intelligens szervizre*. Itt a POSZT-on azért válhatna fontossá az off, mert bemutatná a versenyprogramból épp csak kimaradt előadásokat. Az *Intelligens szerviz* több aspektusból is elütött a sokkal tradicionálisabb versenyprogramtól. Esztétikailag teljesen más volt, *up to date* és trendi. A fiatalabb, „youtube-generáció” etikáját, stílusát tükrözte: az anyagok kiválasztásától kezdve az előadás humorán keresztül egészen a szerkezetéig. Ez az előadás leginkább a San Franciscóban látott produkciókra emlékeztetett engem, egy olyan vérmérséklethez állt közelebb, amit otthonról jól ismerek.

A versenyprogram alapján viszont úgy látom, a magyar színházban fontosak az olyan kérdések, hogy történetileg mit jelent vagy jelenthet a nemzet, a nacionalitás, vagy mit kell jelentenie, mi a felelőssége egy közösségnek, legyen az kisebb vagy nagyobb. Ezekkel a kérdésekkel minden társadalomnak meg kell küzdenie. A nemzet olyan fogalom, amelyet sokszor fentről lefelé próbálnak az emberek nyakába akasztani. Itt a színpadon többnyire e kérdéseket tematizálták. Az USA-ból érkezve pedig látom ezeket a problémákat, és kapcsolódni is tudok hozzájuk. Mindenképpen fontos, hogy a POSZT-on kíváncsiak a külföldiek visszajelzésére. Amerikában

állandó panasz, hogy nincs kellőképpen megteremtve a nemzetközi szintű párbeszéd lehetősége. Pedig csak így érthetjük meg, mit csinálunk, így juthatunk előbbre, így csinálhatjuk jobban.

YUN-CHEOL KIM,
a Nemzetközi Színházi
Kritikusok Szövetségének
(IATC-AICT) elnöke, *Korean
Theatre Journal*, Szöul

Simara László felvételei

– A POSZT második felére érkezett, látott két Zsótért, egy *Egyszer élünk-et*, a *Vadászjeleneteket* és a *Mesés férfiak-at*, a *Leonce és Lénát*, a *revizort*, a *Prolikat*, a *Mikvét* és a *mizantrópot*. Mit szól a fél fesztiválhoz?

– Korábbi élményeim (az európai színvonalú *Feketeország*, a *Csak egy szög*, Zsámbéki Gábor *Koccanása* vagy épp Bodó Viktor avantgárd előadásai) alapján elsősorban erős zeneiségre számítottam, és sok-sok reflexióra a magyar politikai helyzetre vonatkozóan, ez utóbbiból azonban a vártnál sokkal kevesebbet láttam. Mindkettőt megtaláltam viszont kedvenc előadásomban, az *Egyszer élünk*-ben. Zsótér Sándor Brecht-rendezése szintén bátor, nagyon izgalmas helyspecifikus oktatódarab, az első jelenete tetszett legjobban, de utána túlságosan egyértelművé kezdett válni, mind a képi, mind a szövegbeli üzenetek szintjén, és elvesztettem az érdeklődésem. A *mizantróp* ellenben nagyon meggyőzően kortársiasítja az eredeti darabot, rendkívül átgondolt munka. Legkevesbé a *revizort* szerettem: unalmas volt, és bár sejtem, hogy a benne szereplő színészek

sokra képesek, ezúttal mintha hiányzott volna a rendezői irányítás. Fontos és jó fölvetés komoly drámának játszani ezt a darabot, ellenben ez volt a leghalkabb és leglassabb *Revizor*, amit mostanáig láttam. Összességében domináltak a szövegközpontú előadások, Magyarországon erős a narratív dráma jelenléte, ami egyedinek számít Európában, bár a *Leonce és Léna* például látványban-szövegben egyaránt lenyűgözött. Az *Egyszer élünk* ugyanígy, de összességében a vizualitás nem kifejezetten jellemző a fesztivál előadásaira. Esetleg még a *Vadászjelenetekre* igen, hiszen helyspecifikus előadás, és szintén kimagaslóan minőségi munka, bár bevallom, nem érintett meg, nem dühített fel. A darab negatív szereplői túlságosan gonoszak, ezért túl világos volt a leosztás: bűnösök vs. áldozatok. Sajnos a fesztivál általam látott felében nem szerepelt az igen erős magyar színházi avantgárd. És az is csalódást okozott, hogy a válogatók, részben érthető módon, mintha törekedtek volna valamiféle illedelmes kiegyenlítetttségre. Megértem, hogy reprezentálni kellett a vidéki és a fővárosi színházakat is, és e kettő, ahogy a világon mindenütt, itt is eltér, illetve egy további szakadékot éreztem a Nemzeti Színház általam látott két előadása és a többi darab között.

– Magyarországon bizonyos hangok – amelyek „belterjességet” emlegetnek – éppen azt kifogásolják, hogy a POSZT-on három előadással szerepelt a Nemzeti Színház, kettővel a debreceni Csokonai Színház, és meghívást kapott két Mohácsi- és Zsótér-rendezés is. A POSZT alapvető célja vált kérdésessé: igyekezzen-e a legjobb előadásokat beválogatni, vagy adja a hol jó, hol közepes, hol pedig rossz magyar színházi élet keresztmetszetét.

– Rendezze bárki, több jó előadásért külföldi vendég soha nem fog panaszkodni. Végül is a célközönségtől függ, hogy mi legyen a fesztivál filozófiája, egy nemzeti fesztivál feladata persze éppen lehet az is, hogy törekedjen a geopolitikai egyensúlyra, hogy közös találkozópont és vitafórum lehessen. De az európai trend mindenképp az, hogy a fesztiválokon elkülönül egy hazaiaknak és egy külföldieknek szóló válogatás. Ez utóbbin pedig a legjobb előadások láthatók, és könnyen lehet,

hogy nagy többségük fővárosi lesz. Hogy hogyan lehet kiválasztani a legjobbakat? Azt vallom, erre a célra a legegyszerűbb kritikusokat kérni, hiszen ők látják a legtöbb előadást, nekik van nemzetközi horizontjuk, így ők tudják trendek és egyediség szempontjából leginkább elhelyezni a produkciókat. Jó, hogy már nem egy válogatója van a POSZT-nak, mert mindennek alapja a vita. Ideálisnak a legalább öt-hét kritikusból álló válogató szisztémát tartom. Ezúttal az általam látott előadások fele érte meg a Szoul-Budapest repülőutat. Például Tompa Gábor *Leonce és Lénája* sikert aratna külföldön is, az *Egyszer élünk* szintén, csak féltő, hogy túl nagy apparátussal mozog az utazáshoz. Még annyit, hogy mint kritikus hozzá vagyok szokva, hogy ne értsem az előadások nyelvét, de ilyenkor mindig kapok segítséget. A *Prolik* csak egy példa a sokból, amikor hiányoztak a feliratok, noha többünk a világ másik feléről érkezett. Koreában a feliratozás nem a társulatok, hanem a fesztivál feladata, megtiszteljük ezzel a vendégeinket. Persze akadtak kivételek, az *Egyszer élünk* és a *Vadászjelenetek* igen jó szinkrontolmácsolással ment.

– Gondolom, az *Egyszer élünk*-höz pedig nem ártott egy kis kulturális háttéradalék...

– Talán senki se gondolná, de ez bizonyult a leglefordíthatóbb darabnak. Koreai szemmel az oroszok megfelelői a japánok. Az előadásban látható részeg oroszok kismiskák ahhoz képest, amit a japánok műveltek, amikor megszálltak minket. Manapság a posztdramatikus színház az uralkodó trend, és szokás lebecsülni a szöveg fontosságát, de én ezt nem osztom. Továbbra is vágyunk az ehhez hasonló, szép történetekre, kellenek minőségi darabok. Emellett az *Egyszer élünk*-ben jó a látvány, és nagyon fontos számomra, hogy pontos megfigyelései vannak a kortárs jelenről.

– A látvány a *Mesés férfiaknak* is erőssége.

– Talán azért kedveltem mégis kevésbé, mert nemrég láttam egy nagyon hasonló látványvilágú előadást Szentpétervárott, a Finn Nemzeti Színház *Mr. Vertigóját* Kristian Smedstől. Ott szintén forgatszínpa-

don ülnek a nézők, már legalább öt-hat utánérzését láttam azóta. A *Mesés férfiak*ban kevesebb tudatosságot véltem felfedezni, abból a szempontból, hogy mikor, miért és hová fordulunk, volt némi amatőr jellege, a narratívát pedig kissé zavarosnak találtam. De talán csak az a bajom, hogy a korábbi élménytől nem tudok elvonatkoztatni.

– Az előadás körül némi vihar támadt a szakmai beszélgetésen.

– Hallottam róla, és elfogadhatatlannak tartom, hogy egy sértett rendező széket borogasson; meg kéne tudnunk hallgatni egymást. Persze tudom, hogy mindenütt sok az érzékeny alkotó, és sajnos tapadnak bizonyos tévhitek a szakmai beszélgetésekhez. A kritikus sosem ítéletet mond, csupán megnyitja a vitát. Így a véleménye pusztán egy disputa kezdete, nem pedig lezárása.

– Tehát a kritika egy gondolatébresztő javaslat a befogadásra, amit bárki megcáfolhat, vagy kiegészíthet.

– Pontosan, ugyanakkor éppen szakmainak talán kevésbé találtam a felkért hozzászólók megnyilvánulásait, legtöbbször

„Elfogadhatatlannak tartom, hogy egy sértett rendező széket borogasson”

inkább kötetlen beszélgetés folyt. Őszinte, de talán „szakmai beszélgetéshez” nem eléggé professzionálisan megfogalmazott gondolatok, helyenként kevésbé felkészült megjegyzések, és itt akár magamat is bírálom. Egyébként a legtöbb vitán jelen voltam, és ami örömteli meglepetés: hogy a közönség is. Ha Koreában másnap rendeznénk szakmai vitát, nem volna túl nagy a tülekedés. Visszatérve az előadásokra: úgy tűnt, hogy a magyar színház legerősebb jellemzője a muzikalitás. Sehol máshol nem láttam még a zenét ennyire szervesülni az előadásokban, majdnem mindegyikben volt élőzene, még a szövegközpontú *Mikvében* is szerepelt egy csellista. Ezenkívül a már említett történetmesélő vágyat találtam dominánsnak. Viszont sajnáltam, hogy a válogatás ennyire pízsi. Szerintem egy nemzeti *showcase* a legjobb előadások terepe. Minek annyit udvariaskodni?

AZ INTERJÚKAT KÉSZÍTETTE:
ADY MÁRIA, DERES KORNÉLIA,
HERCZOG NOÉMI

Karsai György

Genius loci

A VÍGSZÍNHÁZ ELMÚLT KÉT ÉVADÁRÓL

BEVEZETŐ

„Helyiérdekű visz a városkörnyékre, fogaskerekű és síkló a hegyekbe. Nálunk jár Európa első villamos földalatti vasútja – amikor Londonnak még csak gőzvontatúra futja. Nálunk működik Boston és Párizs után a világ harmadik telefonhálózata. A jégzaj megszűnése óta egyhuzamban folyik a merész ívű Vámház téri híd építése. A Nagykörúttal, a Sugár úttal, Kiskörúttal és a folyam két oldalát hatalmasan szorító rakpartokkal áll a nagyszabású útrendszer gerince. Hosszú időre megszabja a Város vázát.

Lehetne jobban. Csináljuk a visszavonhatatlan örültségeket is, ahogy más nagyvárosokban, betemetjük az idők során a Nádas tavat, a Fízér tót, a Tűzkutat, kiegyengetjük, ráépítünk. A Nagykörúton belül is tucatjával állhatnának hűvös vizek. S magának a körútnak a helyén, ahol a Kis Duna-ágot fogta vissza a Tüköry-gát, ma csatorna szaladhatna körbe-karikába a város kellős közepén, a négyes-hatos propeller pöföghetne velünk, hol a villamos csikordul. Leülhetnénk egy padra a fűzfá alá, hogy meghallgassuk a pesti szárcsák víg talicskázását, s amint kacsa sápor, nádiveréb káricsál. A lipótvárosi békákat: *koak-koakk, bre-ke-ke*. Kiirtottuk az erdőket. Árnyas ligetek állhatnának a csatorna partján, sétányok, hattyúk és óvodásgyerekek. Úgy hívnák Amszterdamot, hogy Észak Budapestje.”

1873-ban három, a Duna partján fekvő, eladdig önálló város – Pest, Buda és Óbuda – Budapest néven egyesült. A következő évtizedek metamorfózisának, a világvárossá alakulásnak építészettörténetét szakkönyvek¹ sora tárgyalja. Az 1896 körüli évekről, a századfordulóra a millennium lázában világvárossá váló Budapest életéről, a hétköznapokról, a helyek hangulatáról, az emberi viszonyokról pedig kitűnő tanulmányok olvashatók.² Számomra mégis a fenti idézet lelőhelye, Lengyel Péter *Macskakő* című *detektívregénye*³ a kulcs: a regényt olvasva szoktam bebarangolni ezt az egykor volt, olyannyira fájdalmasan élhető várost; a *Macskakő*ből nemcsak azt tudom meg, milyen lehetett itt élni, hanem azt is, mi mindent veszítettünk el az elmúlt évszázadban Budapest életminőségéből. Különösen az 1980-as évek elején, a lassan-csendesen kimúló szocializmus utolsó évtizedében szerettem eljátszani a gondolattal, hogy a Vígszínházba egyszer hintón kellene megérkezni. Álltam a hivalkodóan barokkos homlokzat alatt meghúzódó, oszlopok övezte főbejárat előtt, és láttam, ahogy a két délceg, ezüstpatkós paripa végigtrappol a Szent István körúton (1937 óta hívják így

a Nagykörút ezen szakaszát), s a nyilván ámuló pesti közönség irigy pillantásaitól kísérvé kikászálodom hintómból, majd lesegítem szívem hölgyét is (aki természetesen nem lehet más, mint az „ellenvár”, a Madách – pardon: a „Nagy Madách” – ünnepelet művésznője), s belépünk a bécsi Fellner és Helmer Építésziroda tervezte Vígszínház színpompás foyer-jába, ahol a nagyérdemű 1896. május 1-jén Jókai Mór *A Baranghok, vagy a peoniai vojvoda* című, a megnyitóra írt drámájának megtekintésére gyülekezett.

RÖVID ELŐTÖRTÉNET

Az első igazgató Ditrői Mór volt, majd 1962-ig (miközben 1951–1960 között az akkortájt szépen csendő Magyar Néphadsereg Színháza nevet viselte) olyan igazgatók váltották egymást a Vígszínház élén, mint például Roboz Imre, Jób Dániel, Ladányi Ferenc, Magyar Bálint, Goda Gábor.

1962-től Várkonyi Zoltán lett az immár eredeti nevét visszanyert Vígszínház főrendezője, 1971-től kezdve pedig igazgatója. Ezzel kezdetét vette az úgynevezett Várkonyi-éra, amely 1979-ig tartott, s amely a színház elismerten legfényesebb időszakaként vonult be a magyar színháztörténetbe. Színvonal és telt ház – ezek voltak nagyon leegyszerűsítve színházirányítási krédójának sarokkövei. Ehhez olyan műsorpolitikát alakított ki, és olyan munkatársakat (színészeket, rendezőket, dramaturgokat) választott maga mellé, akiknek jó része az elkövetkező évtizedekben a színház- (és film-, tv-) művészet meghatározó alakjává vált. Megint csak néhány név taláalomra ebből a korból: Latinovits Zoltán, Ruttkai Éva, Darvas Iván, Páger Antal, Tomanek Nándor, és még nagyon is aktívan ott vannak a régi nagyok is: Bulla Elma, Sulyok Mária. És néhány rendező: Székely Gábor (Örkény István 1971-ben rendezett *Macskajátéka* 364-szer ment), Horvai István (1967-ben az ő Gogol: *Egy örült naplója*-rendezésével – Darvas Ivánnal a főszerepben – nyitott a színház új játszóhelye, a Pesti Színház, 458 előadást ért meg; Csurka István 1979-ben rendezett *Deficitje* pedig 188-at), Marton László (1973-ban rendezte Déry Tibor *Képzelt riport egy amerikai popfeszt*

¹ A legteljesebb anyagot a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményében találhatja meg az érdeklődő.

² Kitűnő forrás a város múltjának tanulmányozásához a *Budapest* folyóirat (hosszabb-rövidebb megszakításokkal 1945 óta ma a 34. évfolyamánál jár), valamint például Zeke Gyula: *Kávézók kalauza*. Budapest, 2005 vagy Saly Noémi tanulmányai, kiállításai, filmforgatókönyvei.

³ Budapest, 1988.

tiválról-ját, Presser Gábor és az LGT zenéjével, több mint 400 előadása volt), Kapás Dezső, Valló Péter (Woody Allen 1983-ban rendezett *Játszd újra, Sam!*-je ma is műsoron van, jóval túl a 400. előadáson). Várkonyi maga is rendezett (például Shakespeare: *Romeo és Júlia* [1963, Latinovitscsal és Ruttkaiával a főszerepekben], Szakonyi Károly: *Adáshiba* [1970], Örkény István: *Pisti a vérzivatarban* [1979]), ez volt

utolsó rendezése, amelyet elhatalmasodó betegsége miatt már Marton László fejezett be). És a dramaturgok: Czímer József (1968-ig), Radnóti Zsuzsa (1963-tól 2008-ig). 1979-től 1985-ig Horvai István vezette a Vígszínházat, majd nyugdíjba vonulása után Marton László lett az igazgató. Őt váltotta 2009 februárjában Eszenyi Enikő.

AZ ESZENYI-ÉRA KEZDETE

A Fővárosi Közgyűlés Kulturális Bizottsága 2008. december 11-i ülésén egyhangú szavazással Eszenyi Enikőt javasolta a Vígszínház (és ezzel automatikusan a Pesti Színház) igazgatójának. Megbízatása 2009. február 1-jei hatállyal kezdődött, és öt évre (2014. január 31-ig) szól. Eszenyi egyedüli pályázó volt. Pályázatának címe *Nyitott színház* volt, s a következő hitvallással kezdődik: „A Vígszínházban eltöltött huszonöt évem és nemzetközi tapasztalataim együttesen segítettek abban, hogy megszülessen bennem az elhatározás: sok tehetséges ember koordinátora szeretnék lenni. Hiszek a nagyszínház erejében, melynek bonyolultságát színésznőként és rendezőként is megéltem.” [...] „Hiszem, hogy az élő színház a 21. században is semmihez sem hasonlítható csodákra képes, de azt is tudom, hogy az egyéb szórako-

zasi formák nézőkre gyakorolt hatásaival, a megváltozott kultúrafogyasztási szokásokkal számolni kell, ezekre versenyképes válaszokat kell találnunk. A Vígnek akkor van esélye, ha estéit nagy, kollektív ünneppé tudja varázsolni. Olyan élő színházról álmodom, amely elbűvöl és gondolkodásra készítet, megrikat és megnevettet, meghökkent és felzaklat, avagy az otthonosság édes érzésével kényeztet.”⁴

Eszenyi Enikő azután nyilatkozataiban elmondta, hogy fő indoka az igazgatói poszt megpályázására az volt, hogy főiskolás éveit is beleszámítva immáron huszonkilenc éve, 1983 óta otthonának tekintti a Vígszínházat (egykoron az igazga-

1. Augusztus Oklahomában
2. Az öldöklés istene
3. Hegedűs a háztetőn
4. Játék a kastélyban

tói székben elődje, Marton László felvételiztette, és a színház egykori nagyszerű rendezője, Horvai István volt az osztályfőnöke), ezért a huszonkilenc év hazai és nemzetközi tapasztalatai juttatták odáig, hogy úgy érezze, képes lesz a Vígszínház vezetésére.

A pályázat *szakmai* célkitűzéseit Eszenyi Enikőnek a kinevezését követő nyilatkozataiból a következőképpen lehet összefoglalni:

1. A hagyományokat megőrzi, de tovább is gondolja.
2. Olyan előadásokat szeretne látni vezetés alatt, „...mint az ezer néző előtt több mint százszor előadott *Nóra*”.
3. De ugyanakkor „...nem zárja ki a »modern darabok«-at sem”.

⁴ Az idézeteket betűhív formában közöltem.

4. A Cseh Nemzeti Színházzal és a Szlovák Nemzeti Színházzal ápolt, kiváló szakmai kapcsolataira alapozva a Vígszínház „regionális színházi központtá” kívánja alakítani.
5. A tradíciók ápolása mellett a lehetőségek szerint újítani akar fiatal művészek bevonásával.

Két év egyrészt nem nagy idő egy színház életében, ugyanakkor abban a művészeti ágban, ahol minden este, minden előadással új alkotás jön létre, ahol minden nap az újrakezdésről és mindennek a lezárásáról is szól, ott egy színház művészi célkitűzéseiről, a célok megvalósításához vezető útról, a szakmai, művészi felkészültségről s az egész vállalkozás hatásáról, az eredményekről akár egyetlen hónap vizsgálata is érvényes következtetések levonására nyújthat lehetőséget. Két teljes évad mégoly vázlatos áttekintése pedig már mindenképpen megfelelő anyagot szolgáltathat a színházvezetés szakmai felkészültségéről, a kitűzött célok megvalósulásáról, a művészi színvonalról és az előadásokban tükröződő színház-eszményről.

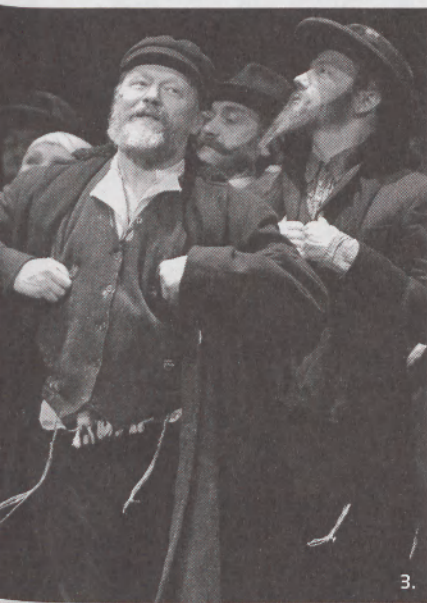
Eszenyi Enikő kitűnő színész; *sztár*, a szó pozitív és negatív jelentésárnyalataival leírhatóan az – ha az elmúlt több mint két évtized Vígszínházhoz és Pesti Színházhoz kötődő szerepeiből szemezgetünk: emlékezetes Lady Anna volt a *III. Richárd*-ban (1990, rendező: Marton László; amúgy Kern András pályájának kiemelkedő pillanata volt ez a *III. Richárd*-alakítás!), Rosalindát (*Ahogy tetszik*, 1991, rendezte: Valló Péter), Szent Johannát játszott (Taub János rendezésében, 1995), s hosszan lehetne még sorolni magas színvonalon megoldott szerepeit, amelyek egyöntetű közönségsikert és számos szakmai elismerést hoztak számára:

többek között Jászai Mari-díjas (1989), Erdemes Művész (1996), 2001-ben Kossuth-díjat kapott, 2007-ben a Magyar Köztársasági Érdemremd Tisztikeresztjével tüntették ki. Ezenkívül számos egyéb állami és vígszínházi társulati kitüntetésben is részesült majd’ három évtizedes pályája során. Film- és tv-szerepeinek felsorolásával oldalakat lehetne megtölteni, s még az olyan „alakítások” sem ártottak népszerűségének, mint amelyeket néhány éve a *Megasztár* című műsor zsűrijében extravagáns ruhakölteményeiben „adott elő”. Önálló estjei – például *A gyönyörben nincs középút* vagy az

Ég és nő között – az országban mindenhol telt házakat vonzottak és vonzanak ma is.

Eszenyi Enikő 1991 óta rendez is (*Leonce és Léna*, Budapesti Kamaraszínház); anyaszínházában, itthon és külföldön is számos, a kritika által is nagyra értékelt, sikeres rendezése volt (például *West Side Story*, 1992; *Heilbronni Katica*, 1994 [Vígszínház-Sátor]; *Baal*, 1995 [Házi Színpad]; *Az ünnep*, 2006; *Figaro házassága*, 2008; *Augusztus Oklahomában*, 2009); a Cseh Nemzeti Színházban megrendezte Shakespeare *Sok hűhó semmiértjé*t (1999), a *Tévedések vígjátékát* (2000, ezt a két utóbbi darabot megrendezte a Vígben is) és a *Vízkereszt vagy amit akartok*-at (2001), valamint a *Tótékat* (2003, Divadlo Bez Zabradi) és Lope de Vega *A kertész kutyája* című darabját is (2005). Pozsonyban, a Szlovák Nemzeti Színházban pedig az *Ahogy tetszik*-et (1996) és az *Antoniust és Kleopátrát* vitte színre (2002, ugyanezt megrendezte a Pestiben is).

Utódját még jóval az igazgatói pályázat kiírása előtt maga Marton László jelölte ki, és ehhez a döntéséhez megnyerte a társulatot is: a hírek szerint a színház dolgozó őríasi többséggel szavaztak Eszenyi Enikő mellett. És ez így is van rendjén: ahol egy nagy formátumú, bizonyítottan magas színvonalú színházi szakember évtizedeken át sikerrel formálja egy színház arculatát, ott a folytatás egyik lehetséges, legitim útja, hogy a távozó vezető olyan új igazgatót keres a helyére, aki felvállalja a színház addigra meggyökeresedett és a közönsége – valamint jó esetben a szakma – által is visszaigazolt művészi ars poeticáját. *Mutatis mutandis* ez történt a közelmúltban a Katona József Színházban is, ahol Zsámbéki Gábort Máté Gábor követte az igazgatói székben, ami nyilvánvalóan a Zsámbéki-éra folyamán kialakított színházesztétikai elvek és színházcsinálási gyakorlat szerves folytatását (is) jelenti. Ugyanakkor az ilyen típusú váltás egészen bizonyosan egy fokozatosan teret nyelő új szemlélet meghonosítását is lehetővé teszi, ám ennek nem kell feltétlenül együtt járnia a korábban kialakított, jó esetben komoly értékeket létrehozó rendszer radikális eltörlésével. Egy hosszú távú művészi és színházesztétikai, -pedagógiai program felépítése ideális esetben évtizedekre szóló vállalkozás; egy színház arculatának, művészi hitvallásának kialakítása nem lehet(ne) kiszolgáltatva az igazgatóciklus-váltásoknak. Manapság pedig, amikor a színházigazgatói posztok elnyerésének legfontosabb – olykor egyedüli – feltétele Szolnoktól és Egertől Sopronig és a József Attila Színházig a kormányzó párt ideológiájával és politikájával való elvtelen és feltétlen azonosulás, igencsak meg kell becsülni azokat a színházi *műhelyeket*, amelyekben az igazgatóváltáskor kizárólag – na jó: *elsősorban* – a szakmai érvek dominálnak. Ebben a perspektívában kifejezetten örömteli tehát, hogy Marton László gyakorlatilag egyedül dönthetett a szerinte legmegfelelőbb utód kijelöléséről. Végigtekintve a Vígszínház gárdáján, s teljesen kívülállóként, a „pálya széléről” számba véve az ott rendelkezésre álló, színházvezetésre alkalmasnak tetsző kapacitást, magam ugyan legalább annyira esélyesnek tartottam az igazgatói posztra Hegedűs D. Gézát is, aki nemcsak színészként teljesít hosszú évek óta folyamatosan igen magas színvonalon – csak az elmúlt néhány évben: *Nóra*, *Az ünnep*, *Ványa bácsi*, *Romlás*, *Hegedűs a háztetőn*, *Tom Jones* –, de tanárként és rendezőként is

Schiller Kata felvételei

komoly sikereket ér el. Ám nyilván ezer más szempont is közrejátzott Marton László választásában.

TERVEK, DILEMMÁK, ÉVADOK

A Vígszínház–Pesti Színház komplexum egyedülálló monstrum Budapest és Magyarország kulturális térképén. A Vígszínház a maga 1055 fős nézőterével a legnagyobb színházterem Magyarországon, s ha ehhez hozzáveszük a Pesti Színház 560 fős nézőterét – csak összehasonlításképpen: az Operettszínház 901, a Nemzeti Színház 619 férőhelyes –, a mindenkori igazgatónak a színházesztétikai, színházművészeti kérdések előtt – jó esetben: *mellett* – azzal az igencsak prózai feladattal is számolnia kell, hogy estéről estére egy magyar kisteleplülés teljes lakosságát kell becsábítania játszóhelyeire.

A jegyárbevételek minél magasabb szinten tartása, vagyis a „nézőszám-optimalizálási kényszer” az egyik oldalon, az igényes, magas színvonalú előadások létrehozása a másikon – ezzel a kettős, skizofréniára csábító problémahalmazzal találkozik nap nap után a Vígszínház igazgatója. Az előadásoknak tehát találkozniuk kell a Vígszínház és a Pesti Színház évtizedek során kialakult közönsége ízlésével és igényeivel. Kényes feladat, amellyel természetesen Eszenyi Enikőnek is szembe kellett és kell néznie. Igazgatása első két évének műsorpolitikájáról megállapítható, hogy legfőbb jellemzője az óvatosság, a biztonságra törekvés volt. A hosszú évek, olykor évtizedek óta műsoron lévő, „tuti telt házak” (*A dzsungel könyve*, *A padlás*, *Játszd újra, Sam!*, *Tévedések vígjátéka*) megtartása mellett két Shakespeare (*Othello*, *Rómeó és Júlia*), egy Csehov (*Ványa bácsi*), két (vagy inkább három) Molnár Ferenc (*Egy, kettő, három*, *Az ibolya*, *Játék a kastélyban*), két kortárs magyar dráma (*Romlás*, *Kalocsa*), egy opera (*Varázsfuvola*), két musical (*Hegedűs a háztetőn*, *Túl a Maszat-hegyen*), egy XVIII. századi angolregény-adaptáció (*Tom Jones*), négy kortárs külföldi dráma (*A nő vágya*, *Mindent anyámról*, *Az öldöklés istene*, *Mikve*), egy monodráma (*A vörös oroszlán*) és egy „házi bemutató” (*period...*) szerepelt Eszenyi első két évadjának műsorán. Évekre bontva így festett a Vígszínház és a Pesti Színház 2009/2010-es és 2010/2011-es szezonja:

2009/2010

Vígszínház

Shakespeare: *Othello*. 2009. október 17.,

rendező: Eszenyi Enikő

Molnár Ferenc: *Játék a kastélyban*. 2009. október 24.,

rendező: Marton László

Mozart: *Varázsfuvola*. 2009. december 25.,

rendező: Marton László

Stein – Bock – Harnick: *Hegedűs a háztetőn*.

2010. március 12., rendező: Eszenyi Enikő

Pesti Színház

Stedron: *A nő vágya*. 2009. október 3.,

rendező: Lucie Malkova

Molnár Ferenc: *Egy, kettő, három – Az ibolya*.

2009. december 19., rendező: Szabó Máté

Almodóvar: *Mindent anyámról*. 2010. február 27.,

rendező: Kamondi Zoltán

Házi Színpad

Bartis Attila: *Romlás*. 2009. november 3.,

rendező: Szikora János (2010 februárjában már a Pesti Színházban és az évad végén újra a Házi Színpadon)

2010/2011

Vígszínház

Csehov: *Ványa bácsi*. 2010. október 1., rendező: Marton László

Yasmina Reza: *Az öldöklés istene*. 2011. január 8.,

rendező: Kamondi Zoltán

Shakespeare: *Rómeó és Júlia*. 2011. április 4.,

rendező: Eszenyi Enikő

Pesti Színház

Hadar Galron: *Mikve*. 2010. október 8., rendező: Michal Dočekal

Presser – Varró – Teslár: *Túl a Maszat-hegyen*.

2010. december 11., rendező: Néder Panni e. h.

Fielding – Rogers: *Tom Jones*. 2011. március 5.,

rendező: Bezerédi Zoltán

Házi Színpad

Erdős Virág: *Kalocsa*. 2010. október 10.,

rendező: Néder Panni e. h.

Szepes Mária: *A vörös oroszlán*. 2011. március 18.,

rendező: Bodor Böbe

Vígszínház – Hátsó Színpad

Szócs Artúr – Deres Péter és a társulat: *period...*

2010. december 19., rendező: Szócs Artúr

Eszenyi Enikő nagy lendülettel, a szó legnemesebb értelmében látványos eszközökkel, sokféle teátrális elem bevetésével látott munkához. Kezdetől nagy hangsúlyt fektetett a *külső megújulásra*: megváltozott a színház logója és ezzel együtt honlapja is – a vidámságot-játékoságot, egyúttal eleganciát is sugárzó, fejjel lefelé fordított zöld, illetve szürke í és i betűk a „víg” és „pesti” szavakban hamar emblémává nemesedtek –, s az internetes bejegyzések szerint a közönség is fenntartások nélkül elfogadta a színház új prezentációját a közösségi terekben. A mindig is nagyon aktív közönség-szervezési, jegy- és bérleteladási rendszer még intenzívebbé vált: a Vígszínház és a Pesti Színház előcsarnokában házi készítésű ajándékokkal várják a reménybeli bérletvásárló nézőket, a jegyszedők szórólapokat és műsorterveket nyomnak a kezünkbe; a következő évad programja hatalmas plakátokon díszíti a Vígszínház körüli homlokzatának oszlopait. 2009-ben megújult a Pesti Színház előcsarnoka, s a nézőfogadó terekben itt is (csakúgy, mint a Vígszínházban, ahol ennek már hosszú évekre visszatekintő hagyománya van az alsó büfészinten) folyamatosan kiállításokat rendeznek a színház nagy korszakairól, neves művészeiről.

Eszenyi Enikő a nyitás jegyében több pályázatot is meghirdetett: jelmezkészítési pályázatot a Képzőművészeti Egyetem hallgatói számára az *Othello*hoz, jelenetírót a középiskolás korosztály számára, videopályázatot a *Rómeó és Júlia* esetében. Szorosra fűzte kapcsolatát a Színművészeti Egyetem színész- és rendezőosztályával (Néder Panni két előadást rendezett a 2010/2011-es tanévben, Tasnádi Bence megkapta a *Tom Jones* címszerepét, a *Túl a Maszat-hegyen* szereplőgárdájának gerincét Máté Gábor negyedéves színészosztálya adta), s számos új művészt szerződtetett a színházhoz (erről részletesebben később).

Az első évben testvériesen osztozott a négy bemutatón a korábbi igazgató, Marton László és az új, Eszenyi Enikő. Marton László rendezte a *Játék a kastélyban*-t, s ez több szempontból is jelzésértékű gesztusnak volt tekinthető: egyrészt a Marton-éra zökkenőmentes folytatását ígerte így a Vígszínház, másrészt Martonnak adni az új évad egyik nagyszínházi bemutatóját tisztelgést is jelentett az előd szakmai tudása előtt, mégpedig

annak a gondolatnak a jegyében, amelyet Eszenyi így fogalmazott meg egy nyilatkozatában: „Mint színész nő vesztettem egy nagy igazgatót, de az egész társulat nyert egy nagy rendezőt.”⁵

SZÍNÉSZEK SZERZŐDTETÉSE ÉS ELBOCSÁTÁSA

Megvallom, amennyire megértem – és néhány komoly kifogástól eltekintve el is fogadom – Eszenyi Enikő első két évben megvalósított műsorpolitikáját, annyira nem értem színészszerződtetési, -elbocsátási politikáját. Meghirdetett programja szerint tehát elsősorban a Színművészeti Egyetemről frissen kikerülő tehetségekből (rendezőkből, színészekből) szándékozott válogatni, s szoros együttműködést akart kiépíteni a Képzőművészeti Egyetemmel. Kezdjük ez utóbbival, mivel ez nagyon rövid történet: a színház 2009-ben az *Othello* jelmezterveinek elkészítésére meghirdette a Moholy-Nagy Képzőművészeti Egyetem bármely szakos hallgatói számára a „Selyemkendő pályázat”-ot.⁶ Komoly szakmai zsűri – Kőnig Frigyes, a Képzőművészeti Egyetem rektora, Jánoskúti Márta jelmeztervező, B. Nagy Anikó művészettörténész, Zeke Edit jelmeztervező és Árvai György díszlettervező – bírálta el a beérkezett pályaműveket, s a nyertesek készítették el az *Othello* jelmezeit⁷ (a négyfős csapat: Szabados Luca, Ferenczi Réka, Kurdi Rebeka és Klimó Péter – a színlapon azonban már csak a három hölgy neve szerepel; nem leltem nyomát, hogy a fiatalember a munkafolyamat mely fázisában és miért tűnt el). Ez az izgalmas – és eredményes – kezdeményezés eddig folytatás nélkül maradt.

Úgy gondolom, Eszenyi Enikő első, igazgatóként abszolválta rendezése, az *Othello* sok mindent elárul arról, miként képzelte el a Vígszínházban honos játéktípus megváltoztatását, megújítását. Eszenyi nyilvánvalóan pontosan átgondolt társulatépítési koncepciót társított ahhoz a műsorpolitikához, amellyel a Vígszínház és a Pesti Színház „Eszenyi-korszakát” akarta és akarja felépíteni. Bemutakozó – tetszik, nem tetszik: programadó – rendezésének, az *Othellónak* szereposztása nyilvánvalóan üzenet is volt: a dráma négy főszerepéből háromra – *Othello*, *Jago* és *Desdemona* szerepére – vendégművészeket hívott⁸ (a negyedik főszerepet, *Emiliát* Börcsök Enikő alakította – valamennyi kritika szerint remekül⁹). Mindhárom vendég megkérdőjelezhetetlenül magas színvonalú művész, s mi sem természetesebb, mint hogy vígszínházi szerepüket is kiválóan oldották meg.¹⁰ De hát kinek szólt a meghívásuk mögött rejlő üzenet? És vajon mi lehet annak az üzenetnek a tartalma, hogy az (egykori) Krétakör, a budapesti Katona József Színház és a szabadkai Kosztolányi Dezső Színház egy-egy kiváló, emblematikus színésze együtt játszik a Vígszínház új igazgatójának első rendezésében? Elképzelhető, hogy az üzenet címezte a nagyközönség, pontosabban a Vígszínház közönsége volt – hiszen ugyanakkor a Pesti Színház egyetlen előadásába hívott vendéget Eszenyi: a *Mikvében* Elisha szerepét két vendégművésszel (Stefanovics Angélával és Tóth Orsolyával) kettőzte le. Valamelyest talán a szakmai közönség is címezte lehet a szereposztás-üzenetnek: mostantól *játékstílusában* is megváltozik a száztizenöt éves színház – az új vezetés szakít a klasszikusok biztos sikert szem előtt

tartó, magas színvonalú, de sohasem provokatív színvételének vígszínházi toposzával. Az *Othello* ebben az értelemben nem lenne más, mint Eszenyi Enikő *Nyitott színház* című, győztes igazgatói pályázatának valóságba átültetése, tartalmi kibontásának első példája. Csakhogy a folytatás – eddig legalábbis – elmaradt. A Vígszínház azóta abszolválta többi bemutatója – *Hegedűs a háztetőn*, *Az öldöklés istene*, *Rómeó és Júlia* (Marton László *Varázsfuvola*-rendezése már csak műfaji okokból is külön kezelendő) – nem ezen az úton megy tovább: nincsenek vendégszínészek, ami viszont azt jelenti, hogy a Vígszínház kiváló művészei között igenis tökéletesen ki lehet osztani mindenféle klasszikust, musicalt vagy mai szalondrámát.

Pedig ha volt üzenete az *Othello* szereposztásának, s az a Vígszínház művészeinek is szólt (volna), az legalább két vonatkozásban kemény, karakán tartalmú volt (illetve lett volna): 1. házon belül nem lehet kiosztani az *Othellót*; 2. tessék példát venni a meghívott művészekről (szakmai tudás, munkafegyelem). S mintha ennek a súlyos üzenetnek az egyenes folytatása lett volna az egy évvel később, 2010 októberében Marton László rendezte *Ványa bácsi*, ahová az Örkény Színházból érkezett két főszereplő, egy a „szabadúszásból”, egy pedig a Nemzeti Színházból.¹¹ Értsd: ha az előző és az új igazgató is úgy oszt ki ennyire fontos szerepeket, hogy a színházban rendelkezésre álló erőket figyelmen kívül hagyja, az egyértelmű figyelmeztetés: előbb-utóbb komoly társulatátalakítási lépésekre kerül sor, talán éppen a fenti előadásokban már vígszínházi környezetben is bizonyított színészek bevonásával. De nem, ez az amúgy logikus gondolatmenet sem vezet sehová: sem az *Othello*, sem a *Ványa bácsi* vendégei nem lettek társulati tagok a Vígszínházban,¹² s az érintett korosztályokban semmiféle mozgás nem is volt az elmúlt két évben a Vígszínházban.

Ami a Színművészeti Egyetem végzős hallgatóit, illetve a bárholnan szerződtetett „fiatalokat” illeti (a terminust itt önkényesen a huszonöt–harmincöt év közötti

⁵ Mi példát mutathatunk a feszültségek közepette. Vasvári G. Pál interjúja Eszenyi Enikővel. *Vasárnapi Hírek*, 2011. január 11.

⁶ *Fidelio*, 2009. július 22.

⁷ A kritika nem fogadta egyöntetű lelkesedéssel a jelmezeket; például Molnár Gál Péter: *A vígszínházi mór*. NOL 2009. október 18.: „A katonaparádé uniformisai a történelmi viseletek helyett elfogadható föl-fölgásbeli változtatás, jóllehet az iparművészeti növendékek tervező kalákája időnként túlzásokba esik. A gázmaszkos katonák, hátukon szőlőpermetező készülékkel, *Othello* vasúti kalauznak öltöztetése, a hadinép csíkos alsónadrágjai tervezői mellétálatatok.” De a rendező, Eszenyi Enikő teljes mértékben elégedett volt az eredménnyel: „Számomra a pályázat egyértelmű győztese, mert munkájukból kiderül: az *Othello* című darab értő elemzése, rendkívül eredeti látásmód, nagy-szerű rajzkészség, különleges anyagválasztás. A nyertes pályázat abszolút illeszkedik rendezői elképzelésemhez. Nagy tehetségű diákok, akikkel öröm lesz együtt dolgozni.”

⁸ *Othello*: Nagy Zsolt, *Jago*: Fekete Ernő, *Desdemona*: Béres Márta.

⁹ Például Koltai Tamás: Zúr a körletben. *Élet és Irodalom*, 2009. október 22.; Csáki Judit: *Másságfrász* – az *Othello* a Vígszínházban. *Magyar Narancs*, 2009. november 5.; Nagy Gergely Miklós: *A fehér mór*. *Ellenfény*, 2009/11.

¹⁰ Lásd Török Tamara: „Most ringat egy mohos csónak...”. Beszélgetés Fekete Ernővel. *SZÍNHÁZ*, 2010. október, 34–38.

¹¹ Hámori Gabriella (Jelena Andrejevna), Gálfi László (Ványa bácsi), Benedek Miklós (Szerebrjakov) – ez utóbbi már Marton 2009. őszi *Játék a kastélyban*-rendezésében is vendégeskedett –, Margitai Ági (Vojnyickaja).

¹² Tudomásom szerint Béres Mártát és Nagy Zsoltot szerette volna szerződtetni Eszenyi, azonban mindketten nemet mondtak; a többiek esetében fel sem merült, hogy a Vígszínház társulatához szerződjenek.

színészgenerációra használom), az első két Eszenyi-szezon elemzéséből nehéz lenne meghatározni a fejlesztés irányát. Két ténymegállapítás kívánkozik az áttekintés elé: 1. a Vígszínház harminc körüli korosztálya (is) nagyon erős, 2. ebben a korosztályban feltűnően nagy volt a fluktuáció a színházban.

A jelenlegiek közül a „befutott”, biztos pontnak számító fiatalok táborából még Eszenyi Enikő igazgatósága előtt szerződött a Vígszínházhoz Tornyai Ildikó és Varju Kálmán (2005, Marton-osztály); a későbbi, 2009-ben végzett Marton–Hegedűs D.-osztályból pedig Bata Éva és Józán László lett – ha nem is azonos szinten – a Vígszínház oszlopos tagja.

A VÍGSZÍNHÁZ GAZDASÁGI HELYZETE

A Vígszínház elmúlt két (három) évének gazdasági helyzete a következőképpen alakult. A 2010. június 16-án megtartott első, évadértékelő beszámoló alkalmával Eszenyi Enikő már arról számolhatott be, hogy a Vígszínház a legtöbb területen nagyot lépett előre, rekordokat döntött, mint mondta: „nézőszámot robbantottunk!”¹ És sorolta a számokat: 554 előadás, 353 628 néző, ami 22 443-mal több, mint ahány néző az igazgatóságát megelőző, 2008/2009-es évadban a Vígszínházba és a Pesti Színházba ellátogatott. Soha ennyi bérléte nem volt még a Vígszínháznak: 17 644-en vásárolták meg a több tucat bérlétfajta valamelyikét. A közönség tehát teljes mértékben kiállt az első Eszenyi-évad mellett.

Ugyanezek az adatok a 2010/2011-es évadban a következőképpen alakultak:² a Vígszínházban 261 előadást tartottak (225 803 néző), a Pesti Színházban 256-ot (121 600 néző) és a Házi Színpadon 71-et (5 389 néző). Mint azt a színház abszolút profi, Bánffy Miklós-díjas – amúgy a Radnóti Színházról két éve, az előző, legendás hírű gazdasági igazgató, Lázár Egon nyugdíjba vonulása után „leigazolt” – gazdasági igazgatója, Csóti József ez alkalomból elmondta, a Vígszínházat is súlyosan érintik a kultúra minden területén végrehajtott elvonások. A színház gazdálkodásának nehézségei alapvetően abból adódnak, hogy a Vígszínház az állami támogatását egyetlen intézményként kapja, miközben a megkapott összegből két, teljes értékű színházat kell fenntartania; abszurdba hajló helyzet, hogy a Pesti Színház ugyan Budapest ötödik legnagyobb színháza, gazdálkodási szempontból mégsem szerepeltethető külön, csak mint a Vígszínház „kisszínháza”. A jelenre ebből az következik, hogy bár 2009-ben a Pesti Színház előcsarnokát, a közönségfogadó részeket sikerült felújítani, a teljes felújítást s a színház műszaki megújításának egyre sürgetőbb feladatát későbbre kell halasztani. Sem erre, sem egyéb beruházásra nem jut már pénz, hiszen 2011-ben – a dolgok jelenlegi állása s Eszenyi Enikő minden próbálkozása ellenére – a Fővárosi Önkormányzat nem támogatja saját forrásból a Vígszínházat, ami annyit jelent, hogy a tavalyi ösztámogatáshoz képest a 2011/2012-es szezonnak több mint kétszázmillió forinttal kevesebbel indulnak neki, mint amennyi az előző évadban rendelkezésre állt.³ Ugyanakkor a gazdasági igazgató jó hírekről is beszámolhatott: a Vígszínház 2010-ben gazdaságilag eredményes évet zárt: nemcsak a jegy- és bérlételadások emelkedtek jelentősen, hanem az Új Előadóművészeti törvény segített stabilizálni a színház helyzetét. Az új megoldás, hogy a társasági adó terhére elszámolhatóak a színháznak nyújtott támogatások, 2010-ben többletbevételhez juttatta a színházat (igaz, az így nyert pluszt most az idei és jövő évi működési költségkalkulálásakor teljes egészében figyelembe kellett venni). Lényeges változást fog hozni a színház életében, hogy a Vígszínház – tekintettel arra, hogy a Főváros immár nem támogatja költségvetési intézményeként működését – 2011. augusztus 1-jétől nonprofit kft.-vé alakult, s ezzel megszűntek a közalkalmazotti státusok,⁴ ugyanakkor szigorú takarékosági intézkedéseket is be kell vezetni, amelyek egyik első lépéseként egyrészt felülvizsgálják a színház valamennyi szerződését, a béreket pedig befagyasztják.

¹ <http://vigszinhaz.hu/2010/06/17/nezoszamot-robbantottunk-evadzaro-2009-2010/>

² <http://szinhaz.hu/szinhazi-hirek/40778-befagyasztjak-a-bereket-a-vigszinhazban>

³ A Fővárosi Önkormányzat Kulturális, Turisztikai és Sport Főosztályától kapott adatok szerint 2009–2011 között a következőképpen alakult a Vígszínház működési támogatása:

2009: állami támogatás: 516 830 millió Ft, önkormányzati támogatás: 384 905 millió Ft, összesen: 901 738 millió Ft; 2010: állami támogatás: 634 680 millió Ft, önkormányzati támogatás: 133 893 millió Ft, összesen: 767 573 millió Ft; 2011 (előirányzat): állami támogatás: 477 500 millió Ft, önkormányzati támogatás: 324 863 millió Ft, összesen: 802 363 millió Ft.

⁴ <http://70ra7.hu/hirek/a-fovarosban-a-szinhazakra-is-kevesebb-penz-jut>. Ugyanebben az intézkedéscsomagban a következőképpen alakult néhány fővárosi színház támogatása: a Katona József Színház a tavalyi 693 millió helyett idén 648 millió Ft-ot, a Budapesti Operettszínház a tavalyi 2 milliárd 515 millió forint helyett idén 2 milliárd 407 millió forintot kap, az Örkényi Színház tavaly 298 millió, idén 268 millió forintban részesül, az Új Színház a tavalyi 376 millióval szemben idén 338 millió forintot kap.

Bár csak részben tartozik vizsgált időszakunkhoz, de talán mégsem zárójelben kell beszélni arról, hogy a 2005-ben végzett Marton-osztályba járt a Vígszínház elmúlt hét évének jó néhány tehetséges fiatal színésze is, akik közül azonban ma már senki nincs a színháznál: Cseh Judit, Gilicze Márta, Juhász István, Telekes Péter (ő a kivétel: a 2011/2012-es évadtól visszaszerződik a Vígbe), Zeck Júlia. Ha ehhez a névsorhoz még hozzávesszük a 2004-ben végzett Hegedűs D. Géza-osztályból Csonka Szilviát, Danis Lídiát és Lajos András (egyikük sem tagja már a társulatnak), s a már így is tekintélyes hosszúságú listát kiegészítjük az egészen rövid ideig ugyanebből az osztályból a Vígszínházban játszott Gidró Katalinnal, Kedvek Richárdal és Papp Dániellel,¹³ azt látjuk, hogy általános jelenség volt a Vígszínházban – jóval Eszenyi Enikő igazgatósága előtt is – a „házi nevelésű” (értsd: a színház igazgatóinak, vezető színészeinek, rendezőinek főiskolai, illetve egyetemi osztályaiba járt) színészhallgatók társulati taggá fogadása, majd feltűnően gyors távozásuk a színházról. Biztosan fontos tanulságokkal szolgálna egy alapos esettanulmány, amely mind az érintett művészek, mind a színház illetékes vezetőinek megkérdezésével a miértekre keresné a választ. Jelen dolgozat keretében mindössze a tények rögzítésére van lehetőségem, de annyi azért már a fenti, hevenyészett statisztika alapján is világos, hogy a vizsgált időszakban *tudatos társulatépítésről* nem lehet beszélni a Vígszínház esetében.¹⁴

Az Eszenyi-éra eddigi két évadát vizsgálva sajnos megállapítható, hogy e téren a helyzet nem javult: a fiatalabb korosztály jövés-menése folytatódik, sőt, a helyzet mára – legalábbis a külső szemlélő számára – értelmezhetetlenné vált. Mert míg korábban majdhogynem szabályként működött, hogy sokéves tanár–tanítvány viszony alapozta meg a végzős színészhallgatóknak a Vígszínház társulatába való beillesztését,¹⁵ Eszenyi Enikő igazgatása alatt ez a rendszer már csak egészen prózai okokból sem működhetett tovább. Eszenyi Enikő nem tanít a Színművészeti Egyetemen, így természetesen nem is lehetnek éveken keresztül „kinevelt”, egyetemi

szintű szakmai képésben részesült tanítványai, akikkel társulatépítési elképzeléseit megvalósíthatná – miközben az elmúlt évtized színészmozgásai azt mutatják, hogy egy ilyen kapcsolat egyáltalán nem biztosíték a sikeres társulatépítésre.

A Vígszínház augusztus elején frissített honlapján olvasható a legújabb társulati névsor, amellyel a 2011/2012-es évadnak nekivág a színház. Negyvenkét színész,¹⁶ akik között új tag: Géczy Zoltán (Hegedüs D. Géza-osztály, 2004), Herczeg Adrienn (Hegedüs D. Géza-osztály, 2004), Járó Zsuzsa (Máté Gábor-osztály, 2002), Karácsonyi Zoltán (Marton László-osztály, 1997), Kerekes József (Szinétár Miklós-osztály, 1986), Lengyel Tamás (Marton László-osztály, 2001), Pindroch Csaba (néhány év szabadúzás után idén visszaszerződött, Marton László-osztály, 1997), Réti Adrienn (Marton–Hegedüs D.-osztály, 2009), Telekes Péter (néhány év után szerződik újra a Vígszínházhoz, Marton László-osztály, 2005). A kilenc új tagból hét (!) „ővígszínház-as” abban az értelemben, hogy valamennyien vagy Marton László, vagy Hegedüs D. Géza osztályába jártak: úgy tűnik, itt is az a társulatépítési hagyomány érvényesül, hogy mindenekelőtt a „vígszínházi iskolán” nevelkedett színészekben bízik meg a színház mindenkori vezetése. Ha ezt megértjük, akkor megkockáztatható, hogy Eszenyi Enikő igazgatói programjának a színésztársulat megújítására vonatkozó, feltételezhetően nagyon fontos elképzelései eddig kudarcot vallottak. Visszatekintve társulatépítési döntéseire, az első, de még a második év vizsgálatok is kirajzolódni látszik egy, a vígszínházi szokásjogot gyökereinél megtámadó, már-már forradalmian új személyzeti politika – és itt válhatott előnnyé az, hogy Eszenyi Enikő semmilyen módon nem kötődött a Színművészeti Egyetemhez, nem kötötte semmiféle jó-rossz beidegződés akkor, amikor új, fiatal erőket keresett színháza új arculatának kialakításához.

Eszenyi Enikő még meg sem kezdte igazgatói munkáját, amikor egy sikeres beugrás után puhatólózó tárgyalásokat kezdett Kovács Patríciaival (a 2003-ban végzett, mára legendássá vált Máté Gábor–Horvai István-osztály oszlopos tagjával), s 2009 szeptemberétől le is szerződtette;¹⁷ egy évvel később ugyanebből az osztályból szerződtette Mészáros Mátét, s a 2011/2012-es évadtól Járó Zsuzsa is tagja a Vígszínház társulatának.

Ugyanezért, 2009-ben szerződtette az egykor volt Krétakörből Láng Annamáriát és a Kerényi Imre ope-

rett–musical osztályában 2005-ben végzett, kivételes zenei tehetségű Szemenyei Jánost is. S így már – ha mindebből persze még nem is világos Eszenyi társulatépítési koncepciója – annyi azért körvonalazódni látszik, hogy milyen irányban indult el, amikor a Vígszínház játéktípusának megújításáról gondolkodott. Az *Othello* fentebb elemzett, radikális – de csak egyszeri alkalomra szóló! – szereposztási nyitása, vagyis a régi vígszínházak és az egészen más művészi ars poeticájú színházi közegekből érkezett vendégművészek „összeeresztésének” folytatása, hosszú távú megfogalmazása lehetett (és részint még lehet is!) a Kovács Patrícia–Járó Zsuzsa–Láng Annamária–Mészáros Máté–Szemenyei János ötös vígszínházi taggá avatása. Impozáns névsor, minden színházigazgató elégedetten dőlhetne hátra székében, ha társulatában tudhatná ezt az öt színészt. Ha játékmód-megújításról, szemléletváltásról túlzás lenne is beszélni, az bizonyos, hogy fontos lépésként kell értékelni Eszenyi ezen új, színészszerződötési döntéseit: ez a személyzeti politika nyitott színház-programja megvalósításának szerves része!

Lehetett volna. Mert a 2011/2012-es szezonban már sem Szemenyei János, sem Láng Annamária, sem Kovács Patrícia nem tagja a Vígszínház társulatának. Az okok elemzése messzire vezetne, akit érdekelnek a részletek, (részben) megtalálhatja a válaszokat az érintettek nyilatkozataiban.¹⁸ Nagyon szomorú azonban az a közös pont, amely e távozások okait firtató kérdésekre plasztikusan kirajzolódik: a *csalódás*. Csalódás a megkapott feladatokban, csalódás a megkövetelt játéktípusban, csalódás az uralkodó munkamorálban. Valahogy mintha mindegyik esetben az történt volna, hogy Eszenyi Enikő, a remek színházcsináló igazgató, színész és rendező pontos elképzelésekkel rendelkezvén arról, hogyan akarja megújítani-megváltoztatni a Vígszínházban uralkodó szerepértelmezési beidegződéseket, és hogy milyen új játéktípus(ok) felé szeretne nyitni, amint erre lehetősége nyílt, megtette az első – bátor! – társulatátalakítási, -megújítási lépéseket. Csakhogy Eszenyi Enikő, a rettenetesen elfoglalt igazgató nem tudja a valóságba átültetni a színházcsináláshoz nagyon értő színész-rendező Eszenyi Enikő átgondolt koncepcióját, képtelen következetesen végigvinni a „vígszínházi stílus” jelentős megújítását célzó elképzeléseit. Az első lépéseket megtette-megteszi: színházába hívja azokat a színészeket, akikre programja megvalósításához szüksége lesz – pedig ezzel nyilván konflikt-

¹³ Együtt lehetett őket látni a rövid életű, mind a közönség, mind a kritika által hűvösen fogadott, Hegedüs D. Géza rendezte Ovidius-adaptációban, az *Istenek gyermekeiben* (bemutató: 2003. december 23.).

¹⁴ Hogy nem a Hegedüs D. Géza-osztály szakmai felkészültségével vagy tehetségével volt baj, bizonyítja Hajduk Károly, Keresztes Tamás és Pető Kata pályája: a fiúk a végzés óta a Katona József Színház tagjai, nem is akármilyen eredményekkel dicsekedhetnek, Pető Kata pedig néhány kaposvári év után Bodó Viktor Szputnyik társulatának tagja, folyamatosan játszik Bodó grazi előadásáiban – például milyen Julika volt a *Liliomban*! És még ugyanebből az osztályból mintha felvillanni láttam volna – egy „félmondatos szerepben” – a *Rómeó és Júliában* Czapkó Antalt is, aki a szombathelyi Weöres Sándor Színházban játszott az elmúlt években; ő vajon mit keresett itt?

¹⁵ Ez jórészt igaz volt a korábbi évjáratokra is: Csöre Gábor, Fesztbaum Béla és Majsai-Nyilas Tünde 1997-ben végzett Marton László osztályában, s mindketten azonnal a Vígszínházba szerződtek; Gyuriska János 1999-ben Horvai István osztályában végezve került a Vigbe; még korábban Hullan Zsuzsa 1987-ben végzett Marton László osztályában. Hosszú évtizedekre visszatekintő hagyományá volt tehát

annak – valójában Várkonyi Zoltánig követhető vissza ez a rendszer; ő 1949-től harminc éven át tanított a Színművészetin –, hogy a Vígszínház igazgatói székében olyanok ültek, akik egyúttal osztályvezető tanárok is voltak a Színművészeti Egyetemen (korábban: Főiskolán).

¹⁶ A 2010/2011-es évadban *negyvenegy* színész neve szerepelt a társulati névsorban.

¹⁷ Ugyanezért szerződött a színházhoz a frissen végzett Tarr Judit – ő már nem tagja a társulatnak – és Molnár Áron (mindketten Hegedüs D. Géza osztályába jártak), az utóbbi jelenleg TEVA-ösztöndíjas (korábban Józán László is a főszponzor ösztöndíjasa volt).

¹⁸ Szemenyei János súlyos okokat-megállapításokat tartalmazó interjúját az előző, szeptemberi lapszámban olvashatják, Kovács Patrícia a nyár elején egy Kovács Bálintnak adott interjúban beszélt nagyon ószintén távozásának okairól (<http://www.origo.hu/kultura/20110621-poszt-2011-kovacs-patricia-otthagyja-a-vigszinhaz-at-interjuu>). Láng Annamária pedig már egy februári interjújában érzékeltette, hogy nem tudja megszokni a Vígszínházat (http://divany.hu/kultur/2011/02/10/lang-annamaria_a-normalis-eletrol_le_kell_mondani/).

1. Mikve

2. Othello

1.

2.

3. Romlás

4. Ványa
bácsiSchiller Kata
felvételei

3.

4.

tusokat is fel kellett vállalnia; nem hiszem, hogy nagyot tévednék, amikor feltételezem, hogy a társulaton belül nem kevés értetlenséget váltottak ki első, társulatépítési döntései –, majd ki tudja, miért, talán leginkább idő- és energiahiány miatt, képtelen volt tovább építkezni, az új erőkben rejlő energiákat, szakmai tudást saját maga és színháza javára kamatoztatni. Ehelyett – egy-két kivételtől eltekintve – semmiféle szakmai kihívást nem jelentő szerepekben léptette fel a színház új arculatának kialakítására hivatott, új színészeit.¹⁹ Mi sem természetesebb, mint hogy ezek a jóval magasabb színvonalú, tehetségüket-tudásukat maximálisan kiaknázó munkához szokott művészek előbb-utóbb feltették a kérdést – talán Eszenyinek is, de önmaguknak egészen biztosan –, hogy *mi szükség van éppen rájuk a Vígszínházban*. Majd amikor nem kaptak megnyugtató választ, a távozás mellett döntöttek. Talán mondanom sem kell, a mai világban azért is tiszteletre méltó egy ilyen döntés, mert a színészvilágban igencsak értékes (és egyre ritkább) biztos havi jövedelemről mondtak le. Ráadásul egyikük sem valamely biztos állásért, jobb anyagi feltételekkel kecsegtető szerződésért hagyta ott a Vígszínházat; mindannyian szabadúszók lettek, Láng Annamária ráadásul előrehaladott terhes, s annak ellenére választotta a távo-

zást, hogy Eszenyi Enikő – igen fair módon! – legalább a gyეს-gyed idejére marasztalta.²⁰

Azért van e szomorú történetben egy örömdetes „kakukktojás” is: Mészáros Máté. Az ő esete mintha biztón eltérne a többiekétől. Ő is a 2003-as Máté Gábor–Horvai István-osztályban végzett, azután nyolc éven át Egerben játszott, egészen Csizmadia Tibor igazgatói mandátumának lejártáig, majd egyike lett azoknak, akik önként távoztak, s nem vesznek részt abban a dicstelen

¹⁹ Kovács Patrícia: Lydia (*Egy, kettő, három*), Hódel (*Hegedűs a háztetőn*), Paula Cugno (*A nő vágya*), Miklós (*Mikve*), Honour (*Tom Jones*); remeklés volt viszont Maszat Janka-alakítása (*Túl a Maszat-hegyen*); Láng Annamária: Cejtel (*Hegedűs a háztetőn*), Jenny Jones (*Tom Jones*), de kitűnő volt a *period...ban*; Szemenyei János: Motl (*Hegedűs a háztetőn*), Zeneszerző (*Egy, kettő, három, Az ibolya*)

²⁰ Jelen áttekintés keretében nem térhetek ki az összes, az elmúlt évek során a Vígszínházból távozott művészre; pedig nyilván fontos adalékokkal szolgálhatna például az idén az Örkénybe „igazolt” Epres Attila vagy a tavaly a Szputnyikba szerződött Lajos András, vagy még korábban Csonka Szilvia, Juhász István, Gilicze Márta és a többiek (összesen huszonhárman [!] az elmúlt nyolc év során) távozásuk okaival kapcsolatosan.

²¹ Például Koltai Tamás: A Rómeóra nem rímel a grapefruit. *Élet és Irodalom*, 2011. április 8.; Tompa Andrea: Robbanás után. *színházonline*, 2011. április 4.; Kovács Dezső: „Nézd, légy elnéző”. *revizor.hu*, 2011. április 14.; Nyulassy Attila: Csábító ötletek. <http://7ora7.hu/programok/romeo-es-julia-8/nezopont>

folyamatban, amelyet az új igazgató, Blaskó Balázs hirdetett meg programjában, s amelynek sarokköve az elmúlt nyolc év során felépített értékek megsemmisítése. Mészáros Máté 2010 augusztusában szerződött a Vígszínházba. Ő az egykori Máté-osztály talán legsikeresebb tagja: sorra játszotta a jelentős szerepeket Egerben – többek között az *Éjjeli menedékhelyben*, *A párnáemberben*, *A velencei kalmárban*, a *Szentivánéji álomban*, a *Hegedűs a háztetőn*-ben, a *Mayában* –, s az évek során kapott egyéb díjak mellett 2008-ban, elsőként osztálytársai közül, a Jászai Mari-díjat is megkapta. Idén augusztusban az AlkalMáté Társulat szokásos, zsámbéki „osztálytalálkozóján” az ő élettörténetét tűzték műsorra, s ez a sorozat legsikerültebb darabja lett. A Vígszínház három előadásában kapott lehetőséget: Szása a *Hegedűs a háztetőn*-ben, Benvolio és Lőrinc barát a *Rómeó és Júliában*, valamint játszik a *period...*-ban. Ezenkívül átveszi Epres Attila szerepét *Az öldöklés istenében*, s tudható, hogy a következő évadban fontos szerepekben szá-

mít rá mind Eszenyi Enikő, mind Marton László, mind a vendégrendezni hívott Gothár Péter is. Az ő esetében mintha valóban határozott koncepció állna a szerződtés háttérében: Eszenyi Mészáros kapcsán szerepkörökben és játéktípusban gondolkodott, vagyis a Vígszínház művészeinél megszokott szerepértelmezéstől eltérő színházfelfogás befogadására tesz kísérletet – remélhetőleg sikerrel. Az első visszajelzések mintha ezt látszanának igazolni: *Rómeó és Júlia*-beli alakításait mind a közönség, mind a kritika egyöntetű elismeréssel fogadta,²¹ a *period...*-ban pedig természetesen „lubickol” szerepében, hiszen itt kifejezetten az AlkalMáté-s előadások stílusára hajazó munkában vehet részt. Az is egészen nyilvánvaló, hogy Mészáros Máté alkata mind az említett Epres Attila, mind a színházat szintén nemrég elhagyott Hajdu István (a színészet helyett a tv-s műsorvezetés és a celeblét örömeit választó Steve) karakterére rímelhet: személyében szereptípusaik magas színvonalú megoldására találta meg az ideális színészt Eszenyi

Romeo és Júlia

Enikő. Kiváló – igazgatói! – szemre vall, hogy Eszenyi felismerte Mészáros Máté tehetségében, szakmai tudásában a lehetőséget, hogy képes lehet hosszú távon is betölteni a két, említett színész által hagyott űrt.

KÉT ELŐADÁS: AZ ESZENYI-ÉRA ESSZENCIÁJA

period...

2009. december 18-án a Vígszínház új játszóhellyel bővült: az épület művészbejáróján át megközelíthető, évek óta az épület legfelső emeletén működő Házi Színpadhoz csatlakozott a nagyszínpadból leválasztott, apró nézőterű Hátsó Színpad. A Deres Péter–Szócs Artúr szerzőpárossal jelzett előadás volt az első – eleddig azonban folytatás nélkül maradt – előadás szintű jelzés arra, hogy milyen új utakon indul(na) el a Vígszínház Eszenyi igazgatása alatt. Szócs Artúr 2005-ben végzett színész szakon a Színművészeti Egyetemen, majd a Vígszínházba szerződött, ahol azonnal fontos szerepeket játszott (például a *János vitéz*ben, a *Képzelt beteg*ben, a *Tévedések vigjátékában*, a *Luluban*, a *Liliomban*, a *Kertész kutyájában*), majd 2006-ban Babarczy László felvette induló rendezőosztályába (ugyanebben az osztályban végzett Néder Panni is, aki a Vígszínházban tavaly két előadást is rendezett). Szócs egyik vizsgálóelőadása volt a *period...*, s ehhez – mint egy nyilatkozatában elmondta²² – teljesen szabad kezet kapott Eszenyi Enikőtől mind a darab, mind a színházon belüli játszóhely megválasztásában. Az eredmény egy több mint ígéretes előadás lett, amely a Vígszínházban teljesen szokatlan, a mai *alternatív* színházi közegben megszületőkre hajaz, azzal a plusz pikantériával, hogy a színház fiatal, sokat foglalkoztatott színészei (Tornyai Ildikó, Bata Éva, Varju Kálmán) s az egy éve szerződöttest Láng Annamária, valamint a Vígszínház közönsége számára minden bizonnyal jórészt ismeretlen „külsősök” (Géczi Zoltán, Rusznák András) mellett a színház „nagy öregjei” közül is ott vannak néhányan (Pap Vera, Venczel Vera, Dengyel Iván). A nagyszínpad hátsó fertályán, majdnem díszlet nélküli térben – egy kanapé, egy rácsos kalitka és a színpadi felépítmények (létrák és csupasz falak) – játszódik a történet, ez az izgalmas jelenetfűzér a magányról; a Csáki Judit által *feelingszínházként* definiált előadás²³ a boldogtalansághoz vezető élethelyzetek kaleidoszkópját mutatja be, sok rendezői és színészi ötlettel. Szócs rendezéséről Rádai Andrea találon fogalmazta meg kritikájában: „...nem szédítő, nagy igazságokkal, hanem ordas közhelyekkel dolgozik: mind egyik történetet és mondatot hallottuk vagy mondtuk már, de – és ez a *period...* fő érdeme – nem közhelyessé, hanem közös helyé válik az előadás egésze.”²⁴ Számomra az előadás megszületésének a ténye legalább annyira fontos, mint elismerten magas színvonala: létrejött az azt jelzi, hogy Eszenyi Enikő, ha óvatosan is, ha most még csak egy eldugott helyszínen és ha enyhén „alternatív” időpontban is, de útjára indít egy, a Vígszínházban előzmények nélküli előadástípust. Eddig kilenc alkalommal játszották (a nyilvános főpróbával együtt tízszer), és a *period...*-nak máris alakul egy folyamatosan bővülő „törzsközönsége”, amely az internetes bejegyzések tanúsága szerint egyértelműen lelkesedik ezért az

itt újnak számító játéktílusért. Az előadás – bár különböző okok miatt jelentősen megváltozott szereplőgárdával – műsoron marad a 2011/2012-es évadban is, s ez jó hír. Az már a jövő kérdése, lesz-e folytatása ennek a kezdeményezésnek, vagy csak egyszeri, Szócs Artúr személyének szóló *másságnak* (volt?) tekinthető. Reményeim szerint többről van szó, mint amit Csáki Judit már idézett kritikája végén, érezhető óvatossággal fogalmazott meg: „...vicces, hogy afféle alterhely született a patinás nagyszínház eldugott hátsó fertályán.”

Az öldöklés istene

Megfejtethetlen, a sikeres jövőbe vetett reményt illetően óvatosságra intő rejtély számomra, hogyan fér meg egymás mellett ugyanazon a színpadon – ráadásul legtöbbször ugyanazon az estén, egymás után játszva – a *period...* és Yasmina Reza sikereljárja, *Az öldöklés istene*. Először a nagyszínpadon eljátsszák Kamondi Zoltán rendezésében, sztárszereposztásban – Börcsök–Epres–Eszenyi–Kern kvartett! – a Yasmina Reza-darabot, majd ugyanott, hátul, pár tucat kivételezett előtt a Szócs Artúr rendezte „majdnem performanszt”. Szégyellnivalóan üres, alpári ripacséria héttől fél kilencig, biztosan tehetséges, igazi színház kilenctől fél tizenegyig. A kritika által ritka egyöntetűséggel elutasított Kamondi-rendezés²⁵ valóban menthetetlen. Kezdve az elhibázott térválasztáson (kamaradarabról van szó, amelynek nyilvánvalóan a Pesti Színházban lenne a helye – Londonban, Párizsban, Zürichben értelemszerűen jóval kisebb térben játsszák), a darab tökéletes félreértésén át (szavahihető külföldi kollégám megesküdtött rá, hogy Bécsben a Burgtheater előadása egy élvezetes, bár nem túl elmélyült társadalomrajz, sok, ízléssel tálalt humorral – no, mindennek nyoma sincs a Vígszínházban) egészen a színészvezetés jól érzékelhető hiányáig (az embernek az a benyomása, hogy ki-ki vérmérséklete, ízlése – s talán az adott esti hangulata – szerint oldja meg szerepét). Ahogy Pethő Tibor írja kritikájában: „...Kamondi Zoltán rendező a szalonpicc filozófiájú darabot infernálisan alpári, kocsmai pankrációvá züllesztette. Ordináréság, harsány ízléstelenség ül nászt a szellemtelen unalommal. Spékeli ezt a legolcsóbb üres ripacszkodás, amely elsősorban a rikoltozó, hisztériázó Eszenyi Enikő sajátja. Kern András visszafogott a flegma ügyvéd szerepében. Börcsök Enikő tehetségét jelzi, hogy még ebben a kulimászsban is képes, ő egyedül, a hiteles megszólalásra.”²⁶ A fenti, szigorú kritikában nem említett, a következő évadtól az Örkény Színházhoz igazoló Epres Attila helyét – mivel az állandó telt házas előadás természetesen ott szerepel a 2011/2012-es repertoáron – a most leszerződöttest Mészáros Máté veszi át.

²² <http://70ra7.hu/hirek/szocs-artur-folyamatban>, 2011. április 14.

²³ *Magyar Narancs*, 2011. február 10.

²⁴ *A szenvedés/ly közös*. <http://revizoronline.com/hu/cikk/2949/period-vigszinhaz/>, 2011. február 8.

²⁵ Például Koltai Tamás (*Élet és Irodalom*, 2011. január 21.), Pethő Tibor (*Magyar Nemzet*, 2011. január 24.), Tarján Tamás (*revizor.hu*, 2011. február 6.), Csáki Judit (*Magyar Narancs*, 2011. február 10.), Kézdi Beáta (*Heti Válasz*, 2011. február 14.).

²⁶ Pethő Tibor: A végtelékig lerondított zakó. *Magyar Nemzet*, 2011. január 24.; lásd még a 25. jegyzetben közölték mellett Kovács Bálint: Hallgat a felszín, részeg a mély. Yasmina Reza: Az öldöklés istene – Vígszínház. *Ellenfényonline*, 2011. január 21.

NÉHÁNY KONKLÚZIÓ

Az Eszenyi Enikő rendezte előadásokra – *Othello*, *Hegedűs a háztetőn*,²⁷ *Rómeó és Júlia* (idetartozna még az *Augusztus Oklahomában* is²⁸) – nem térhetek ki részletesen, pedig persze tanulságos lenne elmerülni a részletekben²⁹ – így összefoglalóan csak annyit a három (négy), már igazgatóként abszolvált rendezéséről, hogy ezekben sorra-rendre visszatérni látom mindazokat az erényeket és hibákat, amelyek első két évének színház-igazgatását is jellemezték: ötletgazdagság, izgalmas, sokat ígérő víziók, egyes részletek alapos kidolgozása, bátor kezdeményezések a pozitívumok oldalán, mindezek felébe-harmadába maradása, következetlenség,³⁰ kapkodás és érthetetlen irányváltások a negatívumok között.

Az első két Eszenyi-év vizsgálata alapján meggyőződésem, hogy még minden lehetséges, a folytatás teljeséggel kétesélyes: Az *öklös istene*-típusú sikerhajhászó üresség alapján történő továbbépítés ugyan a közönség- (és gazdasági?) sikert meghozhatja, de borítékolhatóan végletesen elbulvárosítja a Vígszínházat. A nagyon jó *Romlással*, az elfogadható színvonalú – bár ugyancsak abszolút bulvár! – *Mikvével* és elmélyülten végiggondolt, következetesen megrendezett Shakespeare, Csehov s egyéb klasszikusok színrevitelével, minimum a *Játék a kastélyban*-színpadon kivitelezett magyarárdma-előadásokkal, különösképpen pedig a *period...*-típusú izgalmas és színvonalas *másság* befogadásával viszont Eszenyi Enikő igazgatása alatt a Vígszínház a magyar színházi élet meghatározó jelentőségű, fontos központjává válhat. A társulat – színészek, dramaturgok, rendezők – magas szakmai színvonala adott, Eszenyi színészi, rendezői tehetsége, vezetésre termettsége ugyancsak: az esély tehát megvan.

A kívülálló számára egyetlen komoly veszély látszik világosan, az, hogy Eszenyi Enikő felőrölködik a színház-igazgatás gazdasági, szervezési, intézményirányítási és művészi feladatai közt. Pedig előbb-utóbb választania kell (de azért inkább előbb, mint utóbb), mivel úgy tűnik, e kétféle feladatkör együttes ellátása meghaladja képességeit: *vagy* a színházvezetéssel járó adminisztrációs, gazdálkodási stb. feladatokat látja el minden erejével, *vagy* színháza művészi programjával, a következetes társulatépítéssel, egy markáns műsor- és színház-esztétikai program kidolgozásával foglalkozik, *minden idejét és energiáját erre áldozva*. Arra ugyanis nem képes – s erről is szolt első két éve a Vígszínház élén –, hogy egyszerre rendezzen arculatmeghatározónak szánt, magas színvonalú előadásokat, eközben fontos szerepekben színpadra lépjen,³¹ egyúttal társulatot építsen, ám mindeközben irányítsa a Pesti Színház átépítését, külföldi turnékat szervezzen, gazdálkodási döntéseket hozzon, politikusokkal tárgyaljon stb., stb.

Az első két év sikerei és kudarcai egy dologra bizonyosan figyelmeztetnek: válaszüthöz érkezett Eszenyi Enikő igazgatása alatt a Vígszínház. Belesüpped a hazánkban egyre terebélyesedő színházi kommersz-mocsárba, vagy felvállalja a *nyitott színház*-programot, kísérletezni, kidolgozott koncepció alapján, következetesen társulatot építeni, igényes előadásokkal – a bukás kockázatát is vállalva – közönséget nevelni. *Tertium non datur*.³²

²⁷ Bár a területi korlátok megakadályozzák az előadás elemzését, azt mindenképpen meg kell említeni, hogy kivételesen profi *világítás* működteti a produkciót – Páricska Péter és Horinka János munkája –; lásd a *SZÍNPAD* című folyóirat 2010/3. számát, amely több, nagyon színvonalas tanulmányt szentelt a produkciónak, a Vígszínház megújított világítástechnikájának, illetve a Pesti Színháznak: Szabó-Jilek Iván: *Ha én gazdag volnék*. 5–11., Kiss Péter: *Gyorsváltozás a Vígszínházban*. 11–13., Illyés Ákos: *Sikeres ráncfelvarrás*. 14–16.

²⁸ Pedig a régi és az új vezetés közötti átmenet fontos állomása volt, amikor Eszenyi Enikő mint frissen kinevezett igazgató, de még a Marton László vezette Vígszínház műsortervének részeként 2009 márciusában megrendezte az *Augusztus Oklahomában*-t. Vendégművészeket is hívott, méghozzá két volt krétaköröst: Láng Annamáriát és Gyabronka Józsefet. Már itt lehetett (volna) sejteni, hogy Eszenyi társulatépítési elképzeléseire, a vígszínházi játéktípus átalkotásával kapcsolatos szándékaira utal e két fontos szerep ilyenén kiosztása. Láng Annamária számára a folytatás nem is maradt el: a következő évadtól a Vígszínházhoz szerződött, de Gyabronka József azóta nem lépett fel Eszenyi Enikő színházában. Egyébként a hatalmas közönségsikerű, ám jobbára negatív kritikái visszhangot keltett előadást Janisch Attila beválogatta a POSZT az évi versenyprogramjába (e sorok írója és a szakmai közönség meglepetésére), és Börcsök Enikő alakításával – teljesen megérdemelten – el is hozta „A legjobb női mellékszereplő” díjat. Mondhatni tehát, hogy ha a szakmai siker nem volt is egyöntetű, összességében mégis jól indult Eszenyi Enikő igazgatói munkája. Első, teljes évadjában ugyan nem volt „POSZT-érettnek” minősített előadása, de idén a XI. POSZT válogatói (Szilágyi Lenke fotóművész, Kovács Dezső: Fekete, fehér. *revizoronline*, 2009. október 21., Csáki Judit: *Másságfrász* – az *Othello* a Vígszínházban. *Magyar Narancs*, 2009. november 5., Sz. Deme László: *A mór színeváltozása*. *Színházportál*, 2009. október 19., Szántó Judit: *Egy rendkívül becsületes ember*. *SZÍNHÁZ*, 2009. december; a *Hegedűs a háztetőn*-ről: Zappe László: *Se tető, se tét*. *nol.hu*, 2010. március 16., Lőrincz Katalin: *Teljes életmagságban* – Hegedűs a háztetőn. *kultúra.hu*, 2010. március 13.; a *Rómeó és Júlia* néhány kritikájára a szöveg egyéb helyein már utaltam.

³⁰ Tarján Tamás szép kifejezésével: „fantáziagazdag következetlenség”. In *A hely szerelme*. Shakespeare: *Rómeó és Júlia*. *Critica! Lapok*, 2011/5–6. 27.

³¹ Pedig – mondhatjuk: természetesen – a *Mikve* főszerepében brilióroz (Az *öklös isten*ben viszont ő is éppoly rossz, mint kollégái).

³² A 2011/2012-es évad tervei igazán optimizmusra adnak okot: Eszenyi Enikő május 25-én tartott sajtótájékoztatóján bejelentette, hogy vendégként Zsótér, Gothár, Csizmadia és az újvidéki Puskás Zoltán fog rendezni, s az is biztosnak tűnik, hogy 2013-ban Ascher is vállal egy rendezést (igaz, azóta híre ment, hogy a korábban a műsortervben szerepelt *Lüszisztraté*-bemutató elmarad), Szöcs Artúr is rendez, a *period...* műsoron marad, s Fesztbaum Béla is lehetőséget kap rendezni; folytatódnak az ifjúsági programok, és új, iskolai előadás-sorozatot terveznek, valamint megemlékeznek Várkonyi Zoltán és Örkény István születésének századik évfordulójáról.

Enrico Nawrath felvétele

Koltai Tamás

Az ördög a részletekben van

BAYREUTH, SALZBURG 2011

Bár az idén századik Bayreuthi Ünnepi Játékokat „csak” Wagner tematizálja, a Salzburgi Ünnepi Játékoknak pedig néhány éve lazán megjelölt, egy-egy szellemi mottóhoz kapcsolt témája van, néhány előadás láttán úgy tűnik, most mindkét helyen az emberi léthelyzet és az ezzel kapcsolatos önkéntes – belülről vezérelt – kihívásoknak való megfelelés volt műsoron.

Bayreuthban a tavaly bemutatott új *Lohengrin* és az idei *Tannhäuser* ad okot a gondolatársításra. A wagneri életműben egymást – fordított sorrendben – szorosan követő operák az előadások láttán hatványozottan kínálják a közös gondolatot. Mintha erre játszana rá a *Tannhäuser* rendezője, Sebastian Baumgarten, amikor vissza akar térni a darab első drezdai változatához (ebből is kettő

van), amely mentes a – néhány esetben több évtizeddel későbbi, stílusosan teljesen más zeneszerzői korszakból származó – átdolgozásoktól. Azért írtam, hogy vissza akar térni, mert végül is teljes mértékben nem tud, nem engedték meg neki, a nyitányt még leválaszthatatlankerekíthette, a balett-bacchanáliát elhagyhatta, de Vénusz (vokális) visszatértét a harmadik felvonásban már nem. Arról pedig hallani sem akartak, hogy egyvégtében, szünetek nélkül játssza az egészet. (A kihagyhatatlan részekkel sem lett volna hosszabb az előadás, mint *A Rajna kincse* „egyfelvonásos”.) Bizonyos Wagner-tradíciók még szentek Bayreuthban. Mindent lehet csinálni a színpadon – a kodifikált struktúrában belül. Baumgarten csinál is eleget. Például prózai közjátékok-

kal folytatja az előadást az egyórás szünetekben. Mintegy kétszer negyedórán át. Ilyen sem volt még itt.

Wagner Tannhäusere dalnok – költő –, aki a teljesígyényét csak ingázással, a Vénusz-hegy és a Wartburg-vár, az érzéki eszmény és a lovageszmény, a test és a lélek, a Vénusz-szerelem és az Erzsébet-szerelem közötti alternatív utazások révén tudja megvalósítani. Baumgarten a kettős én egységére szavaz, azt szeretné, ha az ember dionüszoszi és apollóni énje nem válna ketté, és a Vénusz-hegyi ittas megistenülést elutasító hős (így kezdődik a darab) a köznapi életben találna meg az otthonát. Egymásba úsztatja a két szférát, a Vénusz-hegy kezdettől fogva Wartburgon belül van. Ez utóbbi – egy óriási biogázgyár – uralja a színpadot, belőle, a süllyesztőből merül fel, amikor kell, mint valami állatkerti majomketrec, a gyönyörök kertje, amely inkább atavisztikus élő őslénytárra hasonlít, antropomorf állati lényekkel és a Tannhäusertől állapotos Vénusszal. A biogázüzem hatalmas, működő gyáracsarnok lepárlókkal, kazánokkal, csövekkel, darukkal, csörlőkkel, a munkások szerves anyagokat töltenek be a megfelelő helyre – a dalnokok például egy kifaragott fahasábot hoznak –, de a telep mint közösségi, orwelli „falanszter” is működik, van dormitórium, kultúrőr, vetítés, az előadásszünetben szavalókórus és istentisztelet, mindenféle feliratok jelennek meg. A szereplők részei az életrendszernek, a „Vénusz-hegy” időnként a rácsokon át kiáramlik a gyárba, Tannhäuser leviszi Erzsébetet a ketrecbe, hogy ott megismerje az élet dionüszoszi oldalát, miközben a körülöttük keringő féltékeny Wolframról is kibújik a másik énje: személyesen Vénuszhoz éneklő Esthajnalcsillag-dalát (csillagászatilag őhozzá szól, nemde?), a címszereplő száműzése után többször is öngyilkosságot megkísérlő sorvadó szerelmes Erzsébetet pedig hozzásegíti az egyik lepárlóba fulladáshoz. A megváltó befejezésben Erzsébet tovább él virtuálisan, Vénusz gyermeke is megszületik, és bár Tannhäuser halott, de az ünnepi kórus a világ egységét zengi.

Az egész meglehetősen provokatív, zsúfolt, kissé zavaros, és csak helyenként intenzív. A háttérben egy diavetített, félmeztelen óriás Madonna látható Mantegna-perspektívában, mozgó nagylábujjal – a végén kicserélődik a mennybe fölszálló Erzsébettel. A puritán wartburgiak mindent tisztogatnak felmosóvödörökből – magukat, egymást –, a kezdetben szutykos Tannhäuser is pucoválja magát a Vénusz-ketrecből szabadulva; ez vajon megtisztulásparódia? A dalnokok néha nekiesnek az alkohollepárlóknak, az eredeti darabban pástorfiúként jelölt csinos szoprán részeg divatfjúként kontárokodik a különféle jelenetekbe. A kultúrprogram vetítése a húszas évek némafilmpornóját idézi gyári környezetben. Az egész „túl sok”, ahogy a címszereplő mondja, amikor először szólal meg az operában. A szerepet éneklő Lars Cleveman viszont túl kevés. Ez a nagyobbik baj. Tisztességes középszer, de nem személyiség, pedig enélkül nincs darab. Sokkal érdekesebb nála Erzsébetként Camilla Nylund: ő az unalmas figurából sokkal intenzívebb karaktert csinált, mint nálunk az izgalmas Elzából a *Lohengrin*ben, ami azért teljesítmény. Egy lázadót, aki a végjátékban beolvasztja a dalnokversenyre ládából előszedett ékszerait, és a falanszterszabályok szerint szankcionált dionüszoszi ösztönét véres késsel hado-

nászva fojtja el. (A vér sprayből kerül a testére, mert a szupernaturalizmus superstilizáltsággal keveredik Baumgartennél.) A Wolframot alakító magyar Michael Nagy (persze nem itthon tanult és működik, hanem szerte Németországban) bársonyos, lágy bariton és fess fiatalember, aki egy rockbandában is elmenne dalnoknak.

A *Lohengrin*ben sztárcelebet helyettesítő sztárt avat az őrjöngő közönség: a tavalyi címszereplő Jonas Kaufmann a kevésbé ismert szőke, hangját tekintve behízelgően lírai szépfiú Klaus Florian Vogt váltotta fel. A negyvenes Baumgarten után (tulajdonképpen előtte, hiszen a produkció tavalyi) a merészen újító Katharina Wagner intendáns fiatalító programjának kiegyensúlyozásaként a sokat próbált, sok viharban edzett, ugyancsak nonkonform hatvanas Hans Neuenfels ül a rendezői székekben. A konfliktus szinte ugyanaz, mint az előbb. A félig megistenült Lohengrin, a Grál küldötte már rühellené a próféta-ságot, a hattyúszolgálatot – csöndes otthonra vágyik egy szerető nő oldalán. De a harcias Brabantban minden lehet, csak magánember nem. Elvégre ő a védelmező vezér (nem „Führer”, de „Schützer”), titkos küldetése pedig akkora kíváncsiságot ébreszt pár órák nevében, hogy még a nászéjszakán kifaggatja kiléte felől – ez pedig a hatalomfüggő fiatalembernek egyszerűen jelenti a küldetés és az otthonremtés kudarcát. Tannhäuser is, Lohengrin is a „ki vagyok én?” kérdésre keresi a választ, maga akar dönteni a sorsáról, és az emberi világban akarja elhelyezni magát.

Lohengrin az előjáték alatt nekiveselkedik egy fehér panelnak, amíg sikerül a rivaldától hátratulnia – a falrészletből lesz azután a jobbára üres teret oldalról rácsos bejáratokkal keretező elegáns, fehér, semleges dizájnhomlokzatok hátsó lezárása. A zsúfolt *Tannhäuser*hez képest ez tiszta, világos, áttekinthető előadás, amely vizuálisan kizárja a naturalizmust. Elza áldozat voltát a csinos kabátját körös-körül díszítő belőtt nyilak hangsúlyozzák, amelyekből völgegye látható fájdalom közepette szabadítja meg. Annette Dasch nebánccvirág félénksége kezdetben vokális teljesítményén is érződik; úgy nő föl a szerephez, ahogy a személyisége is átalakul. Egyre magabiztosabb és akaratosabb lesz. Vogt Lohengrinje végig megőrzi egyszerű, szerény, macsómentes kedvességét. A nászéjszakai konfliktus tipikus polgári hálózobavita az egymást fehér pizsama-hálóing-stilizációban mezítláb gyözködő újházások között, a férfi karjaiba zárja a nőt, aki ki akar szabadulni, közeledések és távolodások váltakoznak, Lohengrin párja mellé húzott széken lovagló ülésben próbálja bevetni a végső érveket – szinte elfelejtjük, hogy nem beszélgetnek, hanem énekelnek, ráadásul Wagnert. Körülöttük nem a szokásos brabanti militarista gépezet működik, a hatalmas kórusok, az opera egyenrangú főszereplői nem emberek, hanem patkányok, ami csak leírva ijesztő. Valójában csodásan színes és gyakran cserélődő kosztümöket viselnek, vannak jókora tappancsaik, van farkuk, és a fejük arcrésze olyan, mint a vívóké, szitából készült, átlátszó. A patkánykórus gyors átöltözésekre képes – a lehordott ruhákat számozott vállfaerdő viszi fel a zsinórpadlásra –, hétköznapi, ugyancsak számozott bundájukat a Grál-küldött fogadására sárga, az esküvőre fekete szmokingra cserélik, a női példányok gyönyörű színekben pompáznak. Hogy miért patkányok?

Magyarázat nélkül is elmenne, hiszen merő élvezet nézni és hallgatni őket (a páratlan bayreuthi kórusok önmagukban is attrakciók), élénkek, jópofák, szapora léptűek, állandóan kommunikálnak, reagálnak, egy kisgyerek például elkésett „heil!”-t kurjant, mire kivezetik (vannak rendfenntartó ápolónő patkányok is kórházi ruhában), de adhatunk magyarazatot, hiszen a patkányok okosak, tanulékonyak, intelligensek, és Brabantban

Lohengrinnek mennie kell. Nem hagy maga után mást, mint a hatyútojásból kikelt – eltűntnek nyilvánított – brabanti herceget, aki óriáscsecsemőként megszületik, széttépi, és a tömegbe szórja köldökzsinórját, mire a tartományi díszszemle összes résztvevője elájul a generálsötétben. A kivilágosodó színpadon csak az elmagányosodott címszereplő lépked felénk egészen a rivaldáig – még azután is, hogy lecsengtek az utolsó akkordok.

Salzburgban a posztwagneriánus Richard Strauss főművének szánt, hatalmas operája, *Az árnyék nélküli asszony* összehangolt szándék nélkül is folytatja az előbb vázolt tematikát. A mesei cselekmény központi figurája, A császárné misztikus szellemi lény, félig állat, félig ember (gazellaként nyilazzák le, ettől ölt emberi formát), aki akkor maradhat földi lényként őt levadászó férje, A császár mellett, ha megszerzi egy halandó árnyékát. Ellenkező esetben távoznia kell a világból

Enrico Nawrath felvétele

1. Camilla Nylund (Erzsébet) és Michael Nagy (Wolfram) a Tannhäuserben
2. A Szeget szeggel Salzburgban. Bernardo Arias Porras (Claudio) és Lars Eidinger (Angelo)
3. Faust (Koprodukció a hamburgi Thalia Theaterrel)
4. Angela Denoke A Makropulosz-ügyben
5. Az árnyék nélküli asszony

Arno Declair felvétele

erre szükség van, mert a népség-katonaságnak hol hazafiasnak, hol ünnepélyesnek, hol toleránsnak, hol ellenségesnek kell lennie, és menet közben is változtatnia kell álláspontját. Látjuk vetített diagramokon – a vetítés új divat – a patkányintelligencia működését, a katonásan sereglő, koronáért küzdő vagy harcba induló és ott csontvázukra szétesett tömeg agyi szerkezetét. Ritka a tömegpszichózis ilyen elnézően ironikus ábrázolása. Madarász Henrik király sem a szokásos marcona morc, a karcsú-magas és igen magas basszussal rendelkező Georg Zeppenfeld másodhegedűs a megmentőként ajnározott „kedves vezető” mellett, mókásan, néha ijedten szaladgál népe között, igyekszik mindent érteni és mindenkihez jó lenni.

A végén a sereg már megszabadul a patkányságától, fekete katonaság gyűlik össze a fináléra, de addigra

(mint Lohengrinnek), a férje pedig kővé válik. A császárné iszonyúan szeretne ember lenni, családban élni (lásd mint fent), csakhogy ehhez az árnyékdonor földi nőnek kell boldogtalanná és gyermekteleenné válnia, bárki lett legyen is az illető. Intrikus beosztotta, a Dajka mindent elkövet azért, hogy így legyen, és a cél érdekében még elviselhetlenebbé teszi a kiválasztott kelme-festő házaspár amúgy is viharosan perpatvaros életét. Végül azonban A császárné, aki egyre több tapasztalatot szerez a világról, ráébred önálló életének felelősségére, és visszautasítja a mások boldogtalansága árán megszerezhető kielégülést, mire a felsőbb hatalmak őt is, a torzalkodó házaspárt is hepienddel jutalmazták.

Richard Strauss és a librettót író Hofmannsthal célja az volt, hogy *A varázsfuvola* paraleljét komponálják meg (ahogy *A rózsalovagot* a *Figaro házassága* pandanjának

szánták). A monumentális mű, amely egyfelől kompozíciós remek – a hatalmas hangzástömbök és az intim közjátékok ötvözete –, másfelől nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, legalábbis ami a népszerűségi rátáját illeti. Ettől még különleges és különlegesen igényes műalkotás. A Grosses Festspielhausban a jelenkor megkoronázott dirigens-királya, Christian Thielemann vezényelte a Bécsi Szimfonikusokat, és az előadás hangzása lenyűgöző. Nemkülönböztetve az énekesek, közülük is mindenekelőtt Evelyn Herlitzius, aki a darab (szerin-

5. Monika Rittershaus felvétele

3. Arno Declair felvétele

4. Walter Mair felvétele

tem) legkarakteresebb és legnehezebb szerepét, a kelmefestő feleségét énekelte. A Feleség legalább olyan kihívó alkat, mint Tannhäuser, földi béklyói és erotikus vágyai között őrlődik, szabadságideálja elutasítja a házasságot és a gyermekáldást, hogy aztán végül mégis révbe érjen férje oldalán. Akárcsak A császárné, akit Anne Schwanewilms talán valamivel halványabban énekel. Ő passzív szereplő, sokat van jelen, és hallgat – „nyitott fülel, szemmel és gondolkodással”, ahogy a Luigi Nonótól vett ideai salzburgi mottó kívánja – ami arra inspirálta a rendező Christof Loyt, hogy őt helyezze a centrumba. Loy megkerüli a

bonyolult cselekménytelen látványopera szcenírozását: nem játékot, hanem keretjátékot alkalmaz, amit kiterjeszt a műegészre. Az opera eljátszása a színpadon az opera lemezfelvétele a bécsi Sofiensaléban, amelynek történeti előzménye, hogy Karl Böhm – ha nem is ott – 1955 telén egy jéghideg, fűtetlen teremben vette először lemezre a darabot a fiatal Leonie Rysanekkal. Így az előadás szereplői az akkori divatnak megfelelően öltözve, bár jobbára nagykabátban, mikrofonok előtt, kottából, a zenei rendező néma intéseire mozogva a térben éneklük végig a darabot. Közben jönnek-mennek, és eljátsszák személyes viszonyaikat. A kelmefestő házaspárt éneklő szoprán és bariton civilben is házások, és az ő házasságuk is rossz, ami végigkíséri „szereplésüket”. A császárnét alakító fiatal szoprán pedig kezdő, aki megijed a nagyágyúktól, erőt és bátorságot gyűjtve figyeli a többieket, szinte végigasszisztálja a felvételt. Belső kataklizmái néha víziókat szülnek, ahogy az eredeti darabban is, monológja az éjjel üressé vált hallban (a technikai helyiség is kiürül) belső szorongásának kivetülése. A végére azonban művészi öntudatra ébred, és a fináléban, amikor az előadás élő karácsonyi koncertté válik, már magabiztos és felelősségteljes emberre érik (itt a humánus minőség elsőbbségére esik a hangsúly az esztétikai minőséggel szemben). Nem tudni, hogy a lezárás valóság-e, vagy ez is vízió, mindenesetre hozzátartozik a rendező ambivalens koncepciójához.

A Strauss-opera Dajkáját női Mefisztóként, az örök rossz halhatatlanság variánsaként is emlegetik. Ha nem is halhatatlan, de a halhatatlanság elixírjének elveszett receptjét kergeti Leoš Janáček *A Makropulosz-ügy* című operájának egy sikeres kísérlet által örök életre ítéltetett, háromszázharminchétféves, hirtelen öregedésnek indult címszereplője, Emilia Marty (ez egyike az E. M. monogram alá rejtett számos nevének). A Čapek-drámával ellentétben – a pompás opera ebből született – az idős hölgy nem cinikus szörnyeteg, hanem sztoikussá keseredett életbölcse, aki a fiatalnak maradt testben egyre inkább tisztába jön a mulandóság értelmével. Neki is megváltás a halál, mint Tannhäusernek, amit épp abban a pillanatban választ, amikor végre sikerül megszereznie az örök élet receptjét. A nálunk ismeretlen, „posztmodern” remekművet a múlt század húszas éveiből – mi csak a „népies” *Jenůfát* és a *Kátya Kabanovát* nyúzzuk a szerzőtől – Christoph Marthaler rendezte a tőle megszokott, anekdotikusságot, mozgalmasságot és naturalizmust kerülő stílusban. A három különböző díszlet – ügyvédi iroda, színpad, hotelszoba – helyett Anna Viebrock (ugyancsak közismert) hiperrealista tereinek egyikét építette fel, amely egyszerre tárgyalóterem és üvegablakos hivatal, de nem rendeltetésszerűen használják, és a szereplők váratlanul fel-feltűnve, legkevésbé sem a szituációnak megfelelően közlekednek benne. Tagadhatatlan, hogy az előadás inkább aluljátékos, mint túlszínezett – néma szereplők talányos repetitív mozgássorozatokot végeznek a háttérben, alighanem a banális hétköznapi ürességének érzékeltetésére –, de az előtérben szerencsére Angela Denoke áll, ő pedig a várható paradicsommadár-díva helyett egyszerű,

gesztusaival spóroló, magát alig észrevehető tornyagorlatokkal karbantartó, kortalan nőt játszik, aki háromszáz év alatt megtanulta, hogy a hódításhoz elég, ha előrenyújtott, spiccesített lábán tíz centit felcsippenti a szoknyáját. Marthaler megfejezi a darabot, a kezdés elé illeszt egy prózai dialógust. Ebben egy üvegfal mögötti, dohányzásra kijelölt helyen egy fiatalabb és egy idősebb nő a halhatatlanságról, illetve az ismeretlen nyelven játszott, bonyolult cselekményű operákról beszélget, amelyek megértéséhez a nézőnek napokkal előbb ajánlatos tanulmányoznia a szinopszist. A dialógust feliratozzák, bár néma: egyetlen szó sem hallik át az üvegen, csak a beszélgetők gesztusait látjuk.

Salzburgban megjelent maga Mefisztó, mégpedig az etalonnak számító Goethe-figura, egy kilencórás, a Perner-Insell-i volt üzemcsarnokban bemutatott *Faust*-maratonban. Az „ördögi kísértés” a kulturális ikonográfiában gyakran úgy jelenik meg, mint belső kihívás, még egyértelműbben: elégedetlenség önmagunkkal. Visszacatolva e fesztiválreferencia előzményeihez, újra beugrik Tannhäuser duális karaktere. A párhuzamot erősíti Földényi F. Lászlónak a salzburgi almanachba írt tanulmánya, amely a szenzuális és a transzszenzuális ellentétét, illetve korrelációját említi mint régi európai problematikát. Tannhäuser kettős éneke éppúgy ezt írja le, mint a Nicolas Stemann rendezte *Faust*-ban az, hogy Faust és Mefisztó ugyanaz a karakter, ugyanaz a színész játssza, illetve ketten felváltva a két figurát. A „játssza” félrevezető, mert nem hagyományos előadásról van szó. Az első részben három, a másodikban hat színész szerepel. Az első, amely valamelyest még hasonlít a megszokott „drámai színházra”, inkább demonstrál, mint „előad”, mai távolságból, az elején felolvasásszerűen, később performatív módon lát rá a „régisövegére”, elidegenítve, sok reflexióval és iróniával. Egy csodás színész, Patrycia Ziolkowska – már Luk Perceval Molière-variációiban is láttam itt pár évvel ezelőtt – a „Gretchen-effektus” lenyűgözően mai modelljét prezentálja. (Nem írok Margitot, hogy érzékeltessem: szó sincs „alakításról”.) A majdnem háromórás, egyvégtében tartó első rész után jönnek a kisebb részekre szabdaltszerű egységek a másodikból, amelyek már olyan távolra szakadnak, hogy sokkal inkább reflexív kommentároknak nevezhetők, mint interpretációnak. A happeningszerű kavalkád, videovetítéssel, sok hangsúlyos zenével, tánccal, marionettszínészettel és jól szervezett színpadi káosszal messzire kalandozik az eredetétől, már az első félórán föllép benne Goethe (nő játssza), Eckermann, Reinhardt – és innen meg sem kísérelm a referálást a produkcióról, amelyet igen élvezetesnek találtam. Mindamellet ez a színházstípus belőlem nem vált ki különösebb lelkesedést.

Thomas Ostermeier *Szeget szeggel*-je annál inkább. Ez is szcenikailag redukált előadás, heten játsszák (a zenészek kivételével, akik szereplőkként vegyülnek a többiek közé, és kísérik a gyakori együtténeklést), hárman kisebb szerepeket kettőznek, közülük Bernardo Arias Porras a legfantasztikusabb, a Claudióként indító csontsovány fiatalember, aki porcelán álarccal, köré dobott saját félhosszú hajával, miniruhában és magas sarkú szandálban Mariannát is alakítja. Marianna alig-szerep, de inkább nem szerep Shakespeare-nél, a színész csinál

belőle figurát (itt helyénvaló ez a nemszeretem fogalom), kissé rogyant terpeszben, széttárt karokkal, válla közé húzott fejjel, koreografáltan közlekedik, de a kimódolt tartás, még inkább póz amennyire „stílusidegen” és kirívó, ugyanolyan természetes is, tökéletesen karakterizál egy bizonytalan státusú nebánsvirágot. Mindezt hallatlan finomsággal, visszafogottsággal, decens pantomimmal hozza a tehetséges színész. Persze nem ő a főszereplő, hanem a kivételes Gert Voss Hercege, a helyettest állító politikai vezető, a tisztogatást mással végeztető moralista, a „barátságos ördög”. Voss azon kevesek egyike, akinek a személyisége maga a szerep, ő akkora színész, hogy a pusztán jelenléte árnyékot vet mindenki másra, anélkül, hogy erről „tehetne”, hiszen semmi sem áll távolabb tőle, mint egyéniségének szándékos érvényesítése, ellenkezőleg, kiiktat a játékból minden látható „eszközt”, „fogást”, „technikát”, egyikre sincs szüksége. Az előadás kamara jellegű, a Fellner-Helmer építette kis barokk színház színpadának szűkített játéktere egy piszkosbarna „doboz” ülőke-párkánnyal – Jürgen Gosch, úgy tetszik, etalonná vált *Ványa bácsi*- és *Sirály*-díszletének mélységében kissé megnyújtott változata –, amelynek egyetlen tárgyi eleme egy földre eresztett, környezetidegen kristálycsillár. (Székely Gábornál láthattunk valamikor hasonlót.) A csillárt aztán felhúzzák, később pedig fél sertést akasztanak rá, amelyen többször demonstrálják a *hús romlását*, amiről a darab szól, a Herceg is belevagdós, miközben a halálról papol (a csuhás Voss fintorogva szagolattja utána az ujjait a közönség előtt), a földre nyekkentett hústömegbe később többen belebotlanak, a fölgerjedt Angelo pedig rádönti a letepert Izabellát. A puritán és purifikátor Angelo – erős slaggal mossa le a falakról a szennyet és a graffitiket, szétspriccelve az útjába akadó szereplőket, majd Izabellát is kíméletlenül lefecskendezi, miután a lány próbál először a vízszaggal védekezni ellene – fiatal, öltönyös-nyakkendő káder, aki nem tud ellenállni a korona és a korlátlan hatalom csábításának (az előbbi egyszer a fejére is teszi). A rendezés egyébként nem a politikai szférát hangsúlyozza – nem jelenik meg „Bécs” mint társadalmi közeg –, inkább a hatalom kiváltotta emberi torzulásra koncentrálnak. A nagyszájú léhűtő Lucio például nem az újabban megszokott „értelmiségi megmondóember”, aki végül gyávának és konformnak bizonyul – ez posztkommunista kelet-európai típus –, hanem affektált, karpereces-divatszemuveges-parókás nyafka, kereszttel a nyakában. A Herceg manipulációjának megfelelően Claudio feje helyett az elektromos fűrésszel levágott disznófejet küldik el Angelónak, aki egy ideig gyanútlanul hordozza a nejlonszatyrában, mielőtt megkérik, hogy bontsa ki. („Schwein”, mondja a Herceg Angelónak, amikor meglátja.) A végén, amikor a Herceg „igazságot oszt”, a manipulált, kijátszott szereplők épp csak egy fokkal apatikusabbak annál, amilyenek végig voltak, a maguk szikár, tárgyilagos, mesterséges színezéket nem használó – német – játékmódjával. Amely egyszerre intenzív és reflexív – a színészek többnyire benn vannak a mások jelenetei alatt is, a padkán ülve követik az eseményeket –, nem hazudtolva meg a berlini Schaubühne am Lehniner Platz (ott készült az előadás) jól csengő márkanévét.

Tomba Andrea

Fejben dől el

A NATURE THEATER OF OKLAHOMA ÉS A NEM KREATÍV ÍRÁS

Régi színház ez, de folyvást fejlesztik.

Csodálom – szólt Karl –, hogy nem jelentkeznek többen.

(Franz Kafka: *Amerika*)

Az amerikai Nature Theater of Oklahoma társulat sem a természethez, sem Oklahomához nem kötődik különösképpen, bár a természethez, a *természeteshez* furcsán köze van, mint persze minden színháznak. A New York-i alternatív társulat a Kafka *Amerika* című regényének utolsó fejezetében levő színház nevét veszi kölcsön, amikor is a hős megpillantja az Oklahomai Természeti Színház plakátját, majd oda felvételt nyer. Bárki lehet itt tag, hirdeti a plakát Kafkánál. Bárki lehet hősünk, állítja ez a mai színház, amelynek két alapítója: Pavol Liska szlovák származású író-rendező és társa, Kelly Cooper. Valahogy ilyenek a kafkai hősök is. A két rendező különös küllemű alak, Pavol Liska kopasz, és nagy, felálló, régimódi bajuszt visel, Kelly Coopernak pedig minden nap másféle hajinstalláció ékíti a fejét. Újabb darabjaikat gyakran játsszák Európában, a bécsi Burgtheaterban, Avignonban; egyiket a tavalyi Theatertreffenre is beválogatták.

Előadásaik a dokumentarizmus és ezzel a kulturális felejtés témáinak új útjait nyitják meg, olyan gondolkodást a szövegről és színházról, amely nagyon különbözik az európai hagyományoktól, akár fel is forgatja azt, miközben folyamatosan reflektál rá.

Amerika múlt nélküli ország, mondjuk vagy érezzük gyakran nem titkolt megvetéssel és fölényvel ezt a közhelyet, hiszen „fehér” történelme sokkal rövidebb, mint az európai. Ám Ázsiából, Kínából, Perzsiából vagy éppen Egyiptomból nézve a mi történelmünk is felületes és kurta. Amerika fiatalsága gyakran mégis üdítően hat múlttal folyamatosan megterhelt európaiságunkra.

Az európai színházi kultúrát az emlékezés és felejtés dinamikája is leírhatja. Ahogy az emlékezet hiánya, azaz a felejtés bünként és büntetésként nehezülni rá egy-egy görög hősré, aki megfelelkezik saját sorsáról, így a dráma magát az emlékezést fogja élénk hozni; ahogy a *Hamlet* hősei nem vesznek tudomást a gyászról, azaz megfelelkeznek róla, és homályba borítják a gyilkosságot, a Szellem feladata pedig emlékeztetni az élőket a büntetésre. Az ibseni dráma szintén a múltbeli tettek kényszerű emlékezetét hordozza. Vagy akár a romantikus hagyományban születő (nem csak magyar) színház, amely történelemre, nyelvre, nemzeti identitásra emlékezteti nézőjét. Végül a XX. század második felének dokumentarista színházi formái, amelyek a felejtés és emlékezés kihívásával szembesítenek. Valamennyi szín-

házi forma a *felejtés veszélyes voltát* problematizálja. Ha nincs emlékezet – elsősorban önmélekezet, mint a görög hősoknél, vagy kollektív, azaz történelmi és nemzeti emlékezet –, az egyén is, a közösség is veszélybe kerül.

Míg a dokumentarizmus kezdeti korszaka az emlékezés feltétlen szükségességéről tanúskodott – például egy olyan műben, mint Peter Weiss *A vizsgálat* című darabja, amelyben az auschwitzi jegyzőkönyveket szó szerint rögzítették –, addig a dokumentarizmus újabb formái a kilencvenes évek elejétől inkább azt kezdték vizsgálni, hogyan működik a kollektív és egyéni memória, mi (milyen kevés és heterogén anyag) őrződik meg benne és hogyan; ilyen volt magyar (és román) színházi közegben a marosvásárhelyi *20/20* című előadás, amely lebontja a hierarchiát az egyes elemek közt, mintha minden, ami az egyén történelmi emlékezetében megmarad, egyenrangú volna.

A magyar színház fősodrában az emlékezés vagy éppen emlékezésvesztés mozzanata ma is meghatározó. Húsz évvel a rendszerváltás után a történelmi emlékezet, a műltfeldolgozás újabb fordulópontokhoz jutott. Hogy csak néhány példát említsünk az elmúlt évből: az *Egyszer élünk...* vagy a Nemzeti Színház Tízparancsolat ihlette drámái már témaként is az emlékezést szolgálják – a parancsolatokra emlékeztetni kell magunkat. Egyéni szinten pedig a *Nehéz* című előadás vagy *A mizantrop* akár az önmélekezet drámájaként is leírható.

A történelmi, kulturális emlékezet vagy éppen annak hiánya pedig a Parlament színházi témájú vitáiban is tetten érhető, amelyek a *János vitéz* előadása kapcsán merültek fel. Legkönnyebben ma is akkor válhat valaki nevetség tárgyává, ha például *rosszul emlékszik* egy darab hősnőjének nevére, ahogy ez megesett egy parlamenti képviselővel. *A kulturális felejtés megbocsáthatatlan.*

Az amerikai csoport az emlékezés hajszolása, mámore és a felejtés morális megőrzése helyett a felmutatást választja. *Romeo és Júlia* című „projektjük” (amely egy kétszemélyes előadás) a kulturális felejtés felmutatását helyezi színházi keretbe. Az eljárás egyszerűnek tűnik: a társulat az előadás szövegéhez interjúkat készít, és úgynevezett átlagembereket, az utca népét arra kéri, hogy mondják el saját szavaikkal a darabbeli történetet. Képzeld el, mondjuk, ugyanezt magyar közegben, amikor a kutató arra keresi a választ, hogyan emlékszik az „átlag magyar ember” a *Bánk bán*, a *Cson-*

Romeo és Júlia

gor és Tünde, esetleg a *János vitéz* történetére. (Valójában ezt tematizálta a Nemzeti előadása: az *Egyszer élünk...*-ben a szereplők tulajdonképpen *nem emlékeznek* a Petőfi-műre, csak a dalműítírátra.) Bár az egyes kulturális kontextusok között van különbség – hogy milyen helyet foglal el a *Romeo* az angolszász kultúrában és a *János vitéz* a magyarban, de akár idesorolhatjuk Európa fő emlékező nemzetét is, a németet például a *Faust*tal –, a végeredmény aligha mutatna radikális különbségeket. A színházi munka az interjúk szó szerinti lejegyzésével folytatódik, amelyben a beszélők a maguk botladozó nyelvén, töredezett mondataikkal veszik fel a küzdelmet a szinte teljes kulturális felejtéssel. Shakespeare darabjára ugyanis alig-alig emlékeznek, még azt is nehezükre esik előhívni, hogy hívják a két családot, és hol játszódik a történet. Hogy két szerelmesről, egy családi konfliktusról és egy kettős tragédiáról van szó, arra kivétel nélkül mindenki emlékszik. Nagyjából ennyit őrzött meg a tömegkultúra is, például a *West Side Story*, hiszen érezhetően inkább abból inspirálódnak; a filmek vagy a hasonló című musical hatása sem elhanyagolható.

A szó szerint rögzített „beszéd” aztán rövid monológokká változnak.¹

A darab így kezdődik:

„Hm... / A *Romeo és Júlia*? / A Capuletek? / És a...? / (És nem emlékszem a másik csapatra.) / Két család, / Ami – / Ami háborúzott? / Valahogy egymás ellen? / Éééés... / Két fiatal szerelmes lett egymásba – / (Bár ahhoz azért NAAAGYON fiatalok lettek volna, / Hogy BÁÁÁRMIT csináljanak!) / Éééés... / Mivel nem tudtak együtt lenni – / Aztán – / MEGHALTAK. / Ez oké eddig? / Elég gyorsan mondom? / Voltak verekedések / A... / De aztán... / És tudom, hogy Romeo megölté a... / A legjobb... / Azt hiszem, Júlia testvérét, vagy valami hasonló.”

Majd tovább:

„És HA jól emlékszem – / A fiú megsérül egy verekedésben – a lány / Azt hiszi, hogy a fiú halott – és megöli magát – a fiú felébred – és aztán / ő is megöli magát.

Így van, nem?!? / Tudom. / Ez minden, amit tudok.”

A történet végső soron kezd összeállni a sok kis monológból, bár ugyanakkor folyamatosan el is bizonytalanodik. Az elbeszélés módja azonban megfosztja minden irodalmiságtól, minden megalkotottságtól. A szöveg rögzítési formája ugyanakkor a verset imitálja, mintha azt mondaná: lehet így is verset írni. Ha van kreatív írás, akkor nyilván van nem kreatív is. A szöveg azt a tiszta formát szeretné megragadni, ahogy az emlékezetben jelen van a kultúra egy meghatározó – már szinte homokká porladt – építőköve. A beszélők is folyamatosan az emlékezetükre hivatkoznak, vagy annak hiányára.

A kis monológ után következik egy másik „emlékező”, és a szöveg így görgög tovább, végtelen monoton változatosságában, újabb és újabb részletek idéződnek fel – egyszer csak egyeseknek eszébe ötlük a dada, a pap, a száműzetés – vagy felejtődnek el; kommentárok és önkomentárok kísérik, mai nyelv, szleng és kortárs fordulatok, kortárs kulturális kontextusok. Például hogy a hősök túl fiatalok ahhoz, hogy „csináljanak valamit”. Furcsa törmelékek bukkannak fel – a „híres balkonjelet”, melyből legalább ketten tudnak szó szerint idézni. De hogy a kettős öngyilkosság végül is hogyan történik meg, annak számos variációja van. Álidézetek is bőven

akadnak, a beszélő belép *Romeo* vagy mások szerepébe, és az ő hangján mond valami kortárs szöveget. Az elbeszélés tartalmáról a hangsúly nyilvánvalóan átkerül a beszédmódra.

A végeredmény szerint ha, mondjuk, egy ufó olvassa ezt a szöveget, aki sohasem találkozott a Shakespeare-

¹ A darab megjelent a *Theater – Yale School of Drama* folyóirat 40/2. számában (2010).

darabban, képes kihámozni belőle valamilyen történetet, ha nem is túl világosan.

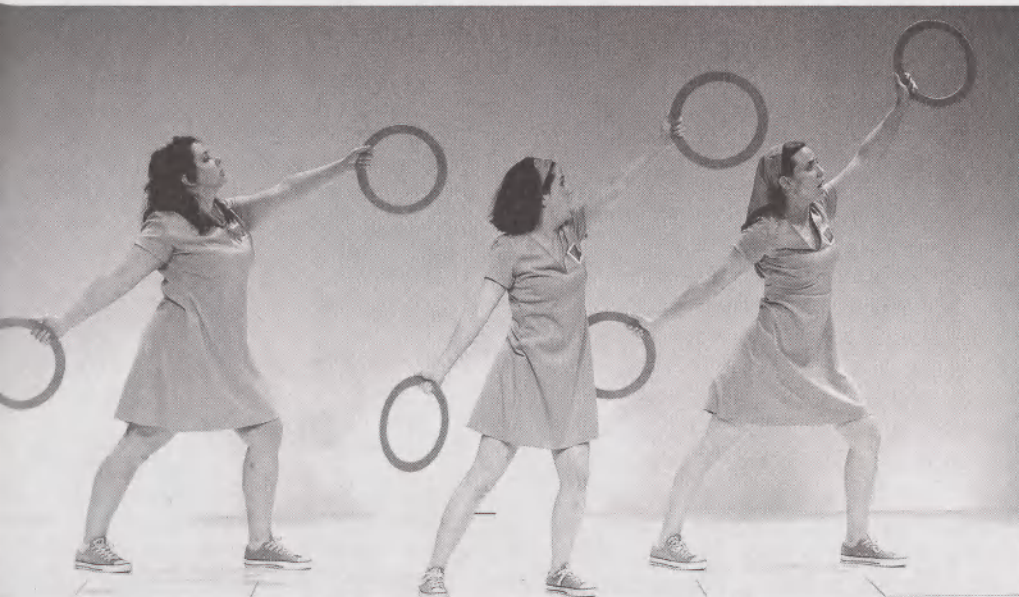
Minden monológ a maga módján végtelenül humoros, játékos. Az attitűd, amelyből a szöveg készül, teljesen amerikai: egyrészt a „mindenki hozzáférhet a kultúrához”, a kultúra mindenkié, mindenkiben benne lakik a *Romeo és Júlia*, elmondhatja a maga verzióját – ezek a gondolatok a kultúrához való demokratikus viszonyt tükrözik. Ugyanakkor – hiszen ezt mutatja fel a szöveg – ennek a „kultúrának”, ami a fejekben található, már

kihullott. Ugyanakkor a dokumentarista valóságot, a szövegek szociológiai pontosságát fikciós keretbe is helyezi. A magas (forma) és a sekélyes (tartalom) úgy forrnak egybe, mint valami posztmodern példázat.

Mániás minimalizmus ez, hiszen mindaz, ami az első öt percben történik, bő órát képes eltartani. Ez a tiszta, akár nagyon vékonynak is tűnő konceptuális alakzat, filozófiai esszé – melyet két igen pontos és figyelmes színész munkája tart mindvégig életben – lehetőséget nyújt igazi kontemplációra: egyre jobban belemélyedhetünk ennek a szűk, ám mégiscsak nagyon tanulságos kulturális fejtésnek a jelenségébe, amely – szemben Odüsszeusz bűnös és rá romlást hozó fejtésével – egyszerűen csak a vitathatatlan, gyakran nevetséges kortárs valóság.

Újabb előadásuk, a *Life and Times* már címében is valami eposzi ígéretet rejteget. És ahogy alámerülünk benne – alá, hiszen ezúttal gigantikus mű készül –, mintha a prousti *Az eltűnt idő nyomában* végtelen epikus időáramának torz változatát néznénk. Vagy talán a heideggeri lét és idő fogalmakra reflektál ez a mű. Első két részét már bemutatták,

a harmadik-negyedik jövő januárban kerül színre a Burgtheaterban. A mű egyetlen hatalmas monológ: egy teljes átlagos, középosztálybeli, semmivel ki vagy fel nem tűnő amerikai asszony beszél el az életét. A szöveg megalkotottsága nagyon hasonlít a *Romeóéra*: az asszony ugyanúgy nem irodalmilag megformált, lekerékített-lezárt textust mond, a szöveg töredezett, kusza, hiányos mondatokból, kiszólásokból, önreflexív elemekből áll. Az emlékezetből folyamatosan előtűnnek kis részletek, melyek akár teljesen lényegteleneknek tűnnének, ha volna egyáltalán valami kitapintható lényeg, közép- vagy fordulópont, amihez viszonyulnának. A néző csak rövid ideig hiheti azt, hogy egyszer csak jön egy fordulat ebben az élettörténetben, valami kulmináció, de legalább egy személyiségfejlődés felé haladunk, ahogy azt az öreg *Bildungsromanon*, azaz fejlődésregényeken nevelkedett európai remélheti. Semmi ehhez fogható nem következik be. Tudatosan rombolódik le az építés és a személyiség fogalma. Míg Proust emlékezet-utazásaiban a személyiség folyamatosan konstruálódik, ebben a történetben semmilyen individuum nem jön létre. Sokkal inkább valami kollektív szereplő születik (és ezt a többszereplős előadás formája is erősíti). Az emlékezet nem valami prousti búvópatak, amely kiás-feltár részleteket, ez a feltáró aktus itt mintha nem volna lehetséges. Sőt, mintha nem is lehetne semmit feltárni, mert nincs ott valójában semmi. Általánosságok vannak, a hétköznapiág semmitmondó, kedves, de jelentéktelen ezernyi apró részlete: a papa újságot olvas délutánonként, a kislány pedig a lábán lovagol; a gyerekek színházat játszanak, hősnőnk benne a kis-

Anna Stácher felvétele

Jelenetek a *Life and Times* előadásból

Markus Scholz felvétele

alig van tartalma, végtelenül törmelkes, porladt, nincs koherenciája, mélysége, és alighanem csak a tömegkultúrából táplálkozik. Ha tetszik, a *Romeóéra* alig emlékszik már valaki; kész, vége, eltűnt. Az is a szemlélethez tartozik, hogy ezt a darab és előadás inkább „csak” tudomásul veszi, megmutatja. Reflektálni a jelenségre a néző dolga. Európáságunk bizonyára gyászba borulna hasonló tapasztalat láttán.

A kétszereplős előadás nagyszerű elidegenítő formát választ ehhez a szöveghez: igazi és persze hamis shakespeare-i teatralitásban adja elő mindezt. Kis festett díszlet, alsó világítás, shakespeare-i közhely-jelmezek és az igazi angol Shakespeare-énekbeszéd, deklamálás és hozzátartozó gesztusok. A ver-

ses forma itt nyeri el értelmét: a két színész, egy *Romeo* és egy *Júlia* ezt a törmelék beszédet, ezt az összevissza fecsegést emelkedett formában adja elő, mintha tényleg „a” *Romeo és Júlia* volna. Tulajdonképpen az is, mert mára ennyi maradt belőle. Az énekbeszéd feszültté teszi a mondatokat, s mindaz, ami élőszóban kiszólás, önkomentár, hümmögés, alany és állítmány hiánya, itt poétikus formává, szándékká válik. Mintha a forma megőrződött volna, a tartalom azonban örökre

kutya; az óvodában valakinek piros szalag van a hajában, „és hogy kedves kislány voltam, erre emlékszem”. Elég boldog, elég átlagos, eléggé megjegyezhetetlen amerikai gyermekkor.

Az elbeszélés módja válik itt is rendkívül hangsúlyossá, az, ahogy egy szereplő megkísérli felidézni és átadni élete egy szakaszát.

A darab így kezdődik:

„(vesz egy mély lélegzetet) / Hm... Szóval. / Akkor kezdhetem? / Oké. / Hm. / (Szünet) / Jó. Na, akkor lássuk. / Oké. / Hát / Amennyire emlékszem, / Születtem / (Szünet) / Providence-ben? / Rhode Islanden? / És a – a mamám? / (Mély lélegzetet vesz) / Ez akkor... én voltam a... a harmadik gyereke. / Ők / Meg / (Szünet) / Nem vártak engem.”²

A társulat ugyanazzal az eljárással él, mint a *Romeó*-ban: a forma fogja ellenpontozni a tartalmat. Operává írja, úgy operává, ahogy a pintéri *Parasztopera* az. Minden szó, mondattöredék, hümmögés, szünet rendkívül hangsúlyos. Az (amerikai) „um” (a magyar „hm” megfelelője), a „so”, az „okay” stb. külön hangot kapnak, nem valami elharapott betétek ezek, hanem nagyon is fontos alkotóelemek – szinte maga a lényeg. A kiváló énekeseket élőzene kíséri. A tempó lassú, feszült, végtelenül ráérős, mintha valami odisszea volna. A többszereplős előadásban a színészek, kettősök-hármasok egymásnak adják át a mesélés stafétabotját. A sporthasonlat nem véletlen: a koreográfia a spartakiádok egyszerű, gyermeki gesztusrendszere (melyet a szlovák származású rendező talán saját gyermekkorából ismerhet). Egy formalizált, uniformizált társadalmat mutat ez a jelrendszer, amely ugyanakkor szellemében mégis nagyon amerikai (Peter Sellars használt nagyon hasonló Händel *Theodora* című oratóriumához); a forma most is teljesen elidegeníti, eltartja a tartalmat. Hogy van-e ebben a történetben három és fél órányi anyag, azt csak akkor fogadhatjuk el, ha telített, feszült játékként érzékeljük, és folyamatosan reflektálunk rá, és ezt a konceptuális formát mint egyetlen lehetséget fogadjuk el. Mint minden konceptualizmus, ez is egyfajta meditatív erőfeszítést kíván a nézőtől.

A koreográfiával amúgy is érdekesen kísérletezik ez a csapat.

Különös tánc–beszéd-kísérlet a *Chorégraphie* című darabjuk is. A címet az egyik legkorábbi barokk táncszakkönyvből kölcsönzik, amelyben Robert Feuillet definiálja a koreográfia fogalmát. A szöveg előzménye: a rendezők három színészüket arra kérik, hogy egy korábbi produkciójuk, a *No Dice* nyolcperces táncjelenetét írják le saját szavaikkal minél pontosabban telefonon (kizárva ezzel a gesztikulálás többletét). Ezt a szöveget használja fel az előadás – elég abszurd és termékeny gondolat. A három színész egyébként nem kapott táncos képzést, így ugyanannak a táncjelenetnek a három leírása teljesen különbözik. Ezt követően a *Chorégraphie* három jelenetre épül. Az elsőben a társulat egyik rendezője, Kelly Cooper jelmezben elmondja a nyolcperces koreográfia partitúráját szóban, mintegy húsz percben; ezalatt a színpadon semmi sem történik, a nézőnek kell elképzelnie az eseményeket. (Nagyon unalmasnak tűnik.) A következő jelenetben profi táncosok érkeznek a színre, akik úgy tudják, hogy most meghallgatáson vesznek részt, és annak fényében maradnak vagy sem a produkcióban, hogy hogyan táncolják el a számukra a Kelly által ismét elmondott partitúrát, a közönség pedig értékelheti és összevetheti teljesítményüket a hallottakkal. (A rendező az előadás előtt mindössze egy órával ismerkedett meg a táncosokkal.) A táncosok fokozatosan kiesnek, mindössze ketten maradnak. A harmadik jelenetben Kelly ismét elmondja a táncpartitúrát, majd kimegy. Elkezdődik a zene, a két táncos bemutatja a koreográfiát zenére (fejhallgatón ismét megkapják a szövegeket), a közönség már csak a táncot látja szöveg nélkül.

A koreográfia elhangzó textusa³ minden elemében a *Romeo* és a *Life and Times*. A nyolcperces tánc elbeszélte ideje természetesen sokkal hosszabb, mint maga a tánc, nagyjából egy drámányi szövegterjedelmet tesz ki.

Mintha maga az élet jóval kurtább volna, mint a róla való beszéd, hiszen amikor a *Life and Times* három és fél (színpadi) órája után hősünk még

mindig csak az elemi osztályba jár – miközben tudjuk, hogy a beszélő már a hetvenedik életévét tapossa –, akkor hirtelen arra döbbenünk rá, hogy a színház a legalkalmasabb eszköz, hogy megállítsa az időt, sűrítés és tömörítés helyett végtelenül kitágítsa és lelassítsa, ezzel valójában felülírva a pergő, folyó létet. Ebben a megállított színpadi időben aztán megkezdődik a küzdelem a nyelvvél, hiszen a felejtés – kulturális és nyelvi, és a kettő egy – mindent beborít.

A tanulmány a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával készült

² A teljes szöveg megjelent az előadás műsorfüzetében.

³ Megjelent: http://www.cipa.ulg.ac.be/intervalles4/57_nature_theater_of_oklahoma.pdf

SUMMARY

Due to our traditions, this issue opens with the prizes offered by the body of theatre critics to the top achievements of the past season. This time twenty-eight critics voted in fifteen categories.

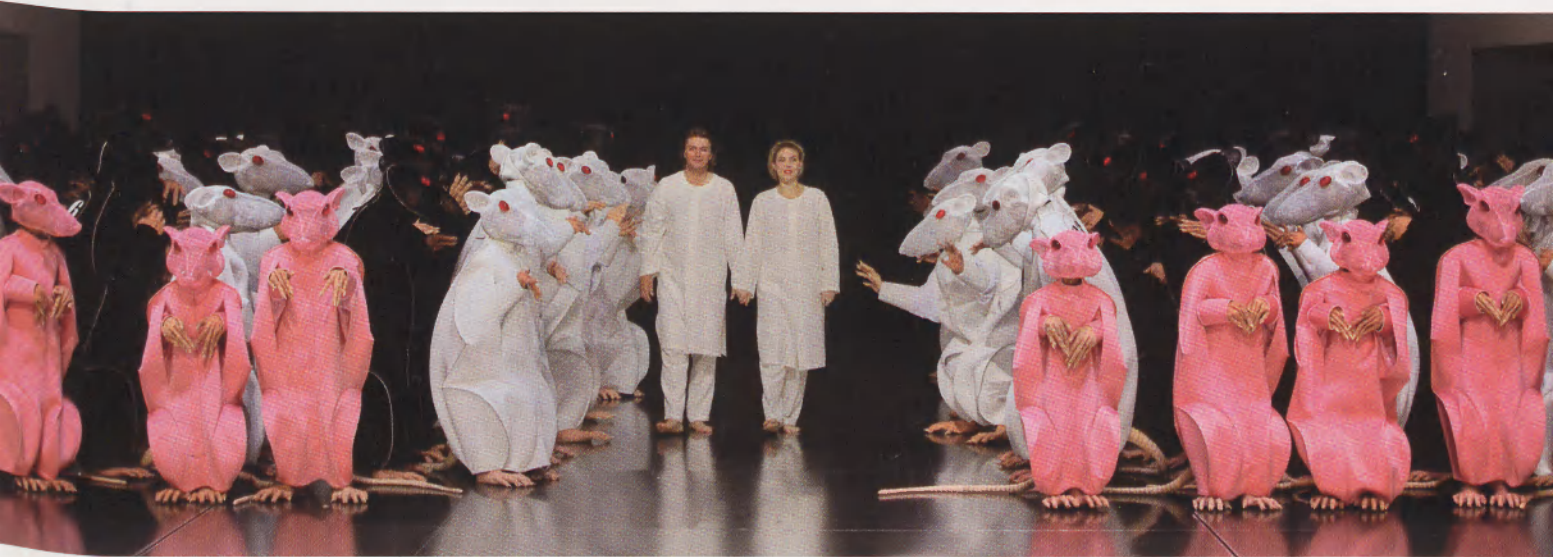
Noémi Herczog's longer essay is concerned with one of the absolute winners: *We live but once or Beyond the sea fades into nothingness* by Márton Kovács, István and János Mohácsi, as directed by the latter at the National.

During the POSZT (National Theatre Festival at Pécs) several collaborators talked to foreign critics, eager to find out their opinion of the manifestation. We may read the judgements of Thomas Irmer (*Theater Heute*), Helen Shaw (*Time Out*, New York), Robert Avila (*San Francisco Bay Guardian*) and Yan-Cheol Kim, president of IATC (*Korean Theatre Journal*, Seoul).

In 2009 actress-director Enikő Eszenyi was appointed general manager of the Budapest Comedy Theatre. György Karsai examines the first two seasons of this, relatively new period.

Tamás Koltai evokes his experiences at this summer's Bayreuth and Salzburg Festival (which, in Bayreuth, was the 100th). After reviewing *Tannhäuser* and last season's *Lohengrin*, the author passes to Salzburg, where he saw *Die Frau ohne Schatten* by Richard Strauss, Leoš Janáček's *The Makropulos Affair* and two straight offerings: *Faust* and *Measure for Measure*.

Finally after a scholarship in the USA, Andrea Tompa introduces the Nature Theatre of Oklahoma, where they experiment with a certain documentary theatre, interested in the problems of cultural oblivion.

A Lohengrin a Bayreuthi Ünnepi Játékokon

Enrico Nawrath felvétele

Wartburg®
integriert Möglichkeiten zur
Triebabfuhr

Wartburg®
integriert Möglichkeiten zur
Triebabfuhr

AVL
BIOGAS
30.000